Incipit libellus quidã editus a domino bona/
uentura ſeraphico doctore ſacroſancte rõne eccleſie
Cardinali digniſſimo qui ab eodem Centiloquiũ
ſiue Centilogium intitulatur. opus licet paruum
tamen ꝓfructuoſum ;

Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter ĩ co
gitacionibus ⁊ in ſciencia vt oſtende
rem tibi firmitatem et eloquia verita
tis. reſpondere ex hÿs illis qui miſe/
runt te Prouerbiorum. viceſimo. Informans in
hÿs verbis eum qui intendit ad predicacionis offi
cium promoueri : quatuor innuit ſtudioſo diſcipu
lo videnda. ſcilicet in quo eſt ſemper ſtudendum.
quia ad diſcrecionem boni in trina tradicione : di
cens Ecce deſcripſi eam ſcilicet ſacram doctrinam
tripliciter. quia ad diſcrecionem boni et mali ĩfor/
maui racionalem. ad erectionem mali animam
iraſcibilem. ad dilectionem boni excitaui concupi
ſcibilem Item tripliciter doctrina ſacri canonis ẽ
deſcripta. quia preter litteralem ſenſum tribꝰ mo
dis creditur exponenda. ſcilicet Tropologice ſiue
moraliter. Allegorice. et Anagogice. Tropologia
ſiue moralis eſt quando per illud quod factum eſt
datur intelligi quod faciendum eſt. Allegoria eſt
quando per illud quod factum eſt aliud indicat' ſcȝ
q̊d credendum eſt. Anagogia eſt q̃ſi ſurſum ductio

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quando per vnum factum intelligendum eſt illud quod deſiderandum eſt. ſcilicet eterna felicitas be/torum. ¶ Secundo de quo eſt conferendum. qui/a de audita lectione quia addit. in cogitacionibus et in ſciencia: vt cogites que audiſti. et frequenter intellectum cogas ad ruminacionem. id eſt audita et ruminata apprehendas per cognicionem ¶ Tercio quod proponendum in predicacione. quia precep/ta moralia que ſub lege nature ſcripture et gracie firma et immobilia permanſerunt et euangelica precipue. que ex ore altiſſimi prodiere Cum dicit vt oſtenderem firmitatem et eloquia veritatis.

Quarto quid tenendum in interrogacione. quia per ea que ſunt ex lectione percepta. in racione collecta et in predicacione concepta: reſpondet cum ſubiun git Et reſpondere ex hiis illis qui miſerunt te. id eſt miſit te quando examinauit te. In adminicu/lum itaque paruulorum. rudis rogatus a rudibus rudem tractatum rudibus compilaui. In quo rudi um ruditas circa generalia ſaltem theologie rudi/ter poterit erudiri. et ex lacte infancie ad cibum ſo lidum preuia dei gracia cum ſenſus induſtria pre parari. Collegi autem hec ex dictis proborum. que hincinde decerpens in vnius opuſculi anguſtiam coartaui. Quod quia centum recepit ſectiones Cen tiloquium poterit appellari. Pro cuius continenci a vt facilius pateat inquirenti: premittuntur centum

tituli ſectionū. qui ex quatuor ꝑtibꝫ diſtinguunt
In vniuerſo agitr de q̃tuor in pn̄ti opuſculo ſcʒ.
Primo de malo ſub rōne culpe
Scdo de malo ſub rōne pene
Tercio de bono ſub rōne gracie
Quarto de bono ſub rōne glorie

¶ Prima ps habet. xxxiij. ſectiones

Prima de malo culpe in gn̄ali
Scd̄a de temptacōne
Tercia de diffinicōne peccati
Quarta de peccato originali
Quinta de peccato actuali
Sexta de peccato mortali et veniali
Septima de ignorantia
Octaua de omiſſione et negligentia
Nona de Commiſſo
Dec̄a de errore ꝑuo iudicio et pſonarū accepcōne
Vndecimo de peccato cōſenſus cōtra cōſcienciam et pplexitatem
Duodecima de mendacio
Dec̄atercia de adulacōne maledcōne et detractōe
Dec̄aquarta de peccato operis
Dec̄aquinta de ſeptē vicijs capitalibus in gn̄ali
Decimaſexta de differēcia inter capitale viciū inici ū peccati et radicem malorum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Decimaſeptima de ſuperbia.
Decimaoctaua de gloria inani.
Decimanona de inuidia
Viceſima de ira
Viceſimaprima de accidia.
Viceſimaſecunda de auaricia.
Viceſimatercia de gula.
Viceſimaquarta de luxuria.
xxv. de pccō ex infirmitate. ignorācia. induſtria.
Viceſimaſexta de ydolatria et hereſi.
xxvij. de interdicto et duabꝫ ſpēbus excōicacōnis
xxviij. de duabꝫ regulis gn̄alibus c̄ca excōicacōēꝫ
Viceſimanona de diuinacione.
Triceſima de ypocriſi. ſimonia. et ſacrilegio.
xxxi. de raptu. furto. uſura. homicidio et ſcādalo.
Triceſimaſecunda de pccō luxurie et gule.
Triceſimatercia de paſſionibus ſiue proprietati/
bus viciorum aut peccatorum.

¶ Scḋa ꝑs recipit ſeptē ſectiones.

Prima de vulneracione naturaliū.
Secunda de ſpoliacione gratuitorū.
Tercia de penis corpalibus.
Quarta de locis penalibus.
Quinta de apercione librorum.
Sexta de igne cōflagrationis.
Septima de cruciatibus inferorum.

¶ Tercia ps. lviij. cõtinet ſectiones.
Prima de eo qđ eſt frui et vti.
Scđa quid de deo trino et vno credendum. intelligendum et exprimendum eſt.
Tercia qualiter deus trinus et vnus manifeſtat ſeipſum in effectibus creature.
Quarta de appropriatis prĩs.
Quinta de appropriatis filij.
Sexta de appropriatis ſpũs ſancti.
Septĩa de q̃tuor ſil' creatis et de mẽſuis duãbiliũ
Octaua de veřitate exp̃imenda cũ excluſione errorũ circa pductionẽ mundi.
Nona de triplici differencia creature.
Decima de pductione machine mundialis.
Vndecĩa de cõſiſtẽcia machine mũdial' vel corpal'.
Duodecĩa de ſufficiencia celorum
Decĩatcia de q̃tuor attributis ãgelis a cõdicõe ſui
Decimaquarta de p̃uacõne ſpirituũ malorum
Decimaquinta de cõfirmacõne ſpirituũ beatorũ
Decĩaſexta de diffinicõibꝫ ãgeli ordĩs et ierarchie
Decĩaſeptima de triplici diuiſione ierarchie
Decimaoctaua de cuſtodia hoĩm p angelos
Decimanona de diffinicõnibus anime
Viceſima de diuiſionibus potenciarũ aĩme ſcđm magiſtros in quinqꝫ membra
Viceſimaprima de diuiſione potenciarũ aĩe ſcđm naturales in tria membra

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Viceſimaſcd̄a de diuiſione potenciarū aīme ſcd̄m theologos et naturales
Viſimatercia de diuiſione earundē ſcd̄m Augg.
Viceſimaquarta de quo eſt anima
Viceſimaquinta de condicōne humani corpis
Deciaſexta de toto hoīe ex aīa et corpe cōſtituto
Viceſimaſeptīa de vnione naturarum in xp̄o
Viceſimaoctaua de pfectione graciarū in xp̄o
Viceſimanona de pfectione ſapiencie in eodem
Triceſima de plenitudine ſui meriti
Triceſimaprima de tollerantia paſſionis eius
Triceſiāſcd̄a de ſac̄ ſcptura qtū ad duo teſtamēta
Triceſimatercia de preceptis decalogi
Triceſimaquarta de pceptorum ſumma
Triceſimaquinta de grā cōſiderata in ſe quantū ad diffinicōnem diuiſionē et opacōnem
Triceſimaſexta de grā in cōpatione ad habitus gratuitos vt ſunt virtutes in gn̄ali
Triceſimaſeptima de fide
Triceſimaoctaua de cōtinencia ſimboli quantū ad articulos
Triceſimanona de Spe
Quadrageſima de caritate
Quadrageſimaprima de prudentia
Quadrageſimaſcd̄a de Temperantia
Quadrageſimatercia de fortitudine
Quadrageſimaquarta de iuſticia

Quadrageſimaquinta de donis ſancti ſpiritus
Quadrageſimaſexta de beatitudinibus et vita
actiua cũ opibus mĩe et de vita contemplatiua cũ
oracõne duodecim fructibus quinqꝫ et ſenſibus
Quadrageſimaſeptima de ſacramentis in gñe
Quadrageſimaoctaua de baptiſmo
Quadrageſimanona de cõfirmatione
Quinquageſima de eukariſtia
Quinquageſimaprima de penitencia
Quinquageſimaſcd̃a de vnctione extrema
Quinquageſimatercia de ordine
Quinquageſimaquarta de mrĩmonio
Quinquageſimaquĩta de impedimentis in gñe
Quinquageſimaſexta de impedimentis affinita
tis et cognacõnis in ſpeciali
Quinquageſimaſeptima de cognacõne triplici

¶ Quarta ꝑs tribus ſectionibꝫ eſt cõtenta

Prima de triplici drã premiĳ
Scd̃a de expedientia adpremiũ
Tercia de ſufficientia gaudĳ

Expliciunt Capitula.

Incipit Prima ꝑs Centilogĳ bonauenture
De malo culpe in gñali ;

Malum cõſiderare occurrit quantum
ad diffinicõꝫ. quod diffiniẽs Augꝰ:
ait. Malum eſt priuacõ modi· ſpeciei
et ordinis. Ad cuius intelligenciam
eſt notandum ꝙ creatura quelibet quantumcũqꝫ
modica comparaĩ habet ad deum ſecundum ĩplex
genus cauſe. videlicet efficientis. exemplaris. ⁊ fi
nalis. et ſic habet modum ſpeciẽ et ordinem. Crea
tura vero racõnalis non ſolum iſta tria habet pro
ut eſt natura quedam ſicut cetere creature. verum
eciam poteſt eſſe voluntate libera. Voluntas autẽ
quando habet modum ſpeciem et ordinem ſicut de
bet tunc eſt bona. Tunc autem habet hec tria. q̃n/
do in operando continuatur virtuti diuine vt pñ
cipio mouenti. cõformatur ei vt regule dirigenti.
vnitur ei vt fini quietanti. in primo eſt modus.
in ſecundo ſpecies. in tercio ordo attenditur. et ſe/
cundum hoc eſt triplex genus cauſe. Quandocum
qꝫ quis peccat mortaliter diſcontinuatᷣ neceſſarĭo
a deo tanꝙ̃ a principio mouente. quia deus nũꝙ̃
mouet ad peccatũ. Diſcordat a deo tanꝙ̃ a regula
dirigente· Elongatᷣ et deordinatur a deo tanꝙ̃ a
fine quietante. ponens creaturam finem ſuum.
Et ſic malum culpe priuat et corrumpit hec tria
inſeparabiliter: et equaliter non tamen totaliter
in creatura racõnali inquantum eſt agens volun/
tarie et libere vltra alias creaturas. Malum vero

pene corrūpit tria predicta ꝓut cum aliȷ̈s creatu
ris in natura cōuenit. Item conſideratur malum
quantum ad diſtinctionē. Diſtinguitur autē ma
lum ſecundum triplicem differenciā. videlicet in
malum culpe ſiue tranſgreſſiōis. in malum pene
ſiue punicōis. in malum pugne ſiue temptacōnis
Malum culpe idem eſt ꝙ iniuſticia generālis ſiue
abſencia debite honeſtatis vera paſſio voluntaria
Malū pene eſt abſencia debite delectacōis cum cō/
ſenſu ſui contrarij. ſiue paſſio inuoluntaria. Sed
malum pugne tenet medium inter iſta. Nam dia/
bolo eſt culpa in īſtigando. iuſto eſt pena in reluc
tando Item conſideratur quantum ad ſubdiuiſionē
Subdiuiditur autem malum culpe in malū ſecū/
dum ſe et per ſe. qd nullo modo poteſt bene fieri.
vt odire deum et ipm blaſphemare. In malum in
ſe ſiue in genere. vt occidere. qd poteſt bene et ma
le fieri. vt ꝓpter iuſticiam et vindictam. In ma/
lū ex circumſtancia. vt dare elemoſinam ex vana
gloria. Item cōſideratur quantum ad introductio/
nem. et ſic malum originatur a bono. id eſt a volun/
tate et libero arbitrio nō efficiente ſed deficiente.
ſubſtātificatur aūt in bono. Nō enī eſt eſſencia aliq̄
vel natura ſed corrupcō boni quod corrūpit que nī
poteſt eſſe nī in bono. id eſt in libera volūtate. Cō
trariatur autē bono moris. Ad qd intelligendū nō
ꝙ malū corrūpit iuſticiā. id ē rectitudinē volūtatis

Sunt autem circa anime rectitudinem tria atten
denda. ſcilicet potencia rectificabilis. et hanc ñ cor
rumpit. Habitus rectificans. et hunc priuat ſim/
pliciter et corrumpit. ſcilicet graciam et virtutes.
Habitus medius et hunc diminuit dum vnus ho
mo redditur habilis ad bonum per peccatum. nõ
tamen tollit. quia non opponitur malum illi habi
litati rõne nature ſue. ſed racione gracie et virtu/
tis ſiue finis ad quem eſt.

De temptacione ſectio ſcđa.

Malũ temptacõis ſiue pugne notificatur per
diffinicõem Hugoĩs de ſancto victore Tẽp
tare inquit eſt callide experiri et quaſi quibuſdam
blandis conatibus probare. Anſel. Omnis temp
tacio probacio eſt. Caſſiodorus. Temptacio dia/
boli eſt aſſimulacio apparẽtis boni ad fallendum
Sic eciam aliter diffinitur. Temptacio eſt pulſa
cio ex intencione vel pposito ad declarandum bo/
num ſiue malum. Multiplicatur autem per diui/
ſionem. Poteſt autem conſiderari temptacio quã/
tum ad nociuum. et ſic diuiditur in eam que ẽ ab
hoſte. a carne. et a mundo. Iuxta illud. Mundus
caro demonia diuerſa mouent prelia. Item in eã
que eſt temptacio alia ab hoſte. alia a carne. Pri/
ma generaliter. ſecunda ſpecialiter. Diuiditur eci
am quantum eſt inſtrumentum. et ſic eſt illa diui
ſio Gregorij. Temptacio quedam eſt per vicia. q̃/

dam per flagella Item ponitur alia ſup illud Pſal miſte. Omnem eſcam abhominata eſt anima eorū Multiplex inquit eſt temptacio. quarum prima eſt error ſiue neſciencia vie veritatis. ſecunda difficultas vincendarum concupiſcenciarum. tercia tedium boni. quarta tempeſtas ſeculi. Diuiditur eciam quantum ad effectum et ſic generaliter ē illa ſuper illud prime Corintheorum. duodecimo. Temptacio vos non apprehendat niſi humana. Temptacio alia diabolica. alia humana. Diabolica malum habet exitum. quia terminatur in mortali. Sed humana tam periculoſum non habet exitum. quia ibi eſt peccatum veniale vel nulla eſt ibi culpa. Specialiter et ſic eſt illa de doctrina criſtiana. Diabolus temptat aut vexando carnem. aut vulnerando natuālia. ſemper vt tollat gratuita. Diuiditur eciam quantum ad gradum. Et ſic diuidit generaliter et ſpecialiter. et ſic eſt illa Gregorij dicentis. Temptacio tribus modis perficit ſcilicet ſuggeſtiōe. delectacione et conſenſu. Diuiditur nichilominus quantum ad modum. et ſic generaliter et implicite eſt illa ſuper Pſalmū. Qui habitat in adiutorio altiſſimi etc. Quedam temptacio eſt leuis et occulta. quedam grauis et occulta. quedam leuis et manifeſta. quedam grauis et manifeſta. Specialiter et explicite. Et ſic eſt illa Bernardi ſecundum ſeptem membra. Prima eſt

importuna que pertinaciter inſiſtit. Secunda eſt dubia que animum dubietatis nebula inuoluit. Tercia eſt ſubita que iudicium racõnis preuenit Quarta eſt occulta que deliberacionis ordinem p̄terfugit. Quinta eſt violenta. que vires tranſcendit. Sexta eſt fraudulenta que animum ſeducit. Septima eſt perplexa que varijs vicijs cõpedit. Si autem ſpecialiter et implicite. ſic eſt illa Auguſtini. Diabolus temptat vt leo et vt draco. Si ſpecialiter et explicite ſic eſt illa Gregorij in Job. Glo. Diabolus opprimendo rapit. inſidiando circumuenit. minando terret. ſuadendo blanditur. deſperando frangit. promittendo decipit. Diuerſificatur autem per intencionem Nam temptat deus vt erudiat. diabolꝰ vt decipiat. mundus vt alliciat. homo vt conuiciet. caro vt inficiat.

De diffinicione peccati. iij.

Viſo de malo culpe in generali. et de malo pugne quod impellit ad culpam. deſcendendum eſt ad peccatum in ſpeciali. Circa quod tria conſiderare debemus. ſcilicet modum diffinitiuũ. modum diuiſiuum. et modum punitiuum. Peccatum autem poteſt conſiderari formaliter prout dicit priuacionem. et materialiter prout ſubſternit ſibi aliquam actionem. Habet eciam formales diffiniciones prout dicit priuacionem per hunc modum. Nam aut dicit receſſum a bono. et ſic tribꝰ

diffinicionibus quaſi idem circumloquentibꝰ dif
finitus. Prima ī libro de ciuitate dei : hec eſt Pec
catum eſt abſencia boni vbi debet eſſe. Secunda ī
libro de vera religione. Peccatum eſt appeticio nō
naturarum malarum . ſed diſercione meliorum .
Tercia eſt in libro de natura boni . Peccatum eſt
corrupcio modi ſpeciei et ordinis. Aut dicit receſ/
ſum a nature rectitudine. et ſic triplex diffinicio
idem circumloquens inuenitur . Prima eſt Da/
maſceni Peccatum eſt ab eo quod eſt ſecundum na
turam in id quod eſt preter naturam auerſio. Se
cunda eſt Anſelmi . Peccatum eſt carencia debite
iuſticie. Tercia eſt Auguſtini. Peccatum eſt defe/
ctus quidam a luce veritatis naturam non peri/
mens. ſed obſcurans. Aut dicit receſſum ab omīs
boni complemento et perfectione. et ſic tripliciter
diffinitur. Primo ab Auguſtino in libro de libe/
ro arbitrio. Peccatum eſt auerſio a bono īcommu
tabili. Secundo ab eodem in libro de vera religio
ne. Peccatum eſt carere bonis incommutabilibus
quibus fruendum eſt . Tercio eciam ſumitur ab
eo. Peccatum eſt tenebra ītellectualis. Habet quo
qꝫ materiales diffinicīões prout ſubſternit ſibi
actum. et ſic ſecundum hoc poteſt tripliciter com/
pari. Aut ad deum quem offendit. et ſic triplicit̄
diffinitur Primo ab Augꝰ. cōtra manicheos Pec
catū ē in p̄ceptis veritatis vel ī ipſa veitate erraē

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Secundo ab Ambroſio. Peccatum eſt preuaricaci
o legis diuine et celeſtium inobediencia manda/
torum vel preceptorum. Tercio ab Auguſtino.
Peccatum eſt dictum vel factum vel cõcupitum cõ
tra legem dei. Aut comparatur ad virtutē quam
excludit. et ſic triplex datur diffinicio. Prima eſt
Baſilij. Peccatum eſt diſpoſicio contrarie ſe hn̄s
ad virtutem Secunda eſt auguſtini in libro de du
abus animabus. Peccatum eſt voluntas retinen/
di vel aſſequendi quod iuſticia vetat. Tercia eſt e/
ciam ipſius Auguſtini in libro de vera religione.
Peccatum eſt appetere que xpiſtus contempſit ꝟ
contempnere que xpiſtus appecijt. Aut compara
tur ad id quod intendit ſiue pretendit. et ſic diffi/
nitur tripliciter. Primo ab Auguſtino in librō de
ciuitate dei. Peccatum eſt male vti bono. Secun/
do ab eodem in libro de Trinitate. Peccatum ē v/
ti fruendis et frui vtendis. Similiter in libro eo
dem ſed. ix. li. xij. ca. Idem in libro de libero ar
bitrio. Peccatum eſt ſpreto bono incõmutali et re
bus cõmutabilibus adherere. Due autem alie dif
finitiones peccati inueniuntur. Prima eſt pecca/
tum eſt actus incidens ex defectu boni. Secunda
eſt iſta. Peccatum eſt perdere meritum vite et̄ne.

De peccato originali. iiij.

VIſo de peccati diffinicione. ſequitur videre
de eius diuiſione. Diuiditur autē peccatū

in originale et actuale Secundo in veniale et mor
tale. Tercio in delictum et commiſſum. et iſte ſu/
mũtur penes cauſam formalem . Item diuiditur
in peccatum cordis oris et operis. Item in pecca
tum ſuperbie ſiue inanis glorie. inuidie. ire. acci
die. auaricie. gule. luxurie. Item in concupiſcen/
ciam carnis. oculorum et ſuperbiam vite Item di
uiditur in peccatum cogitacionis. delectacionis .
conſenſus. operis. conſuetudinis. et hee ſumũtur
penes cauſam materialem. Item peccatum aliud
ex infirmitate. aliud ex ignorancia. aliud ex ſcien
cia et certa malicia Item peccatum aliud ex timo
re male humiliante. aliud ex amore male accẽden/
te. et hee ſumuntur penes condiciones peccantis.
Item peccatum aliud in ſe. aliud in deum . aliud
in proximum. et hee ſumuntur penes circumſtã/
cias eius in quem peccatur. ¶ Primam igit᷑ di/
uiſionem proſequamur. Et primo quantum ad o
riginale peccatum. Circa quod ſunt quatuor attẽ
denda. videlicet Diffinicio. corrupcio. curacio. no
minacio. Diffinitur ab Anſelmo ſic. Peccatum o/
riginale ẽ carencia vel nuditas debite iuſticie per
inobedienciam ade facta . quam carenciã viſionis
dei comitatur Iſta diffinicio eſt formalis indicãs
huius peccati eſſenciam. cauſam et penam . Item
aliter ſic. Peccatum originale eſt vicium ex quali/
tate ſeminis in humana natura ortum ſiue natum

Iſta eſt materialis oſtendens originalis peccati effectum vel originē. Itē tercio ab Auguſtino ſic Peccatū eſt cōcupiſcencia ſiue cōcupiſcibilitas que ꝑuulum facit cōcupiſcibilem. adultū cōcupiſcibilitatem. Corrūpitur aūt genus humanū ꝑ peccatū originale. Quia licet aīa nō ſit ex traduce. originalis tamē culpa tranſit ab aīma ade ad animas poſterorum mediante carne infecta. tamꝙ̄ ꝑ cōcupiſcenciā gn̄ata. et ꝑ libidinē ſeminata que infectionem ſecum trahens animā ſibi vnitam inficit et viciat. non tm̄ pena ſed et culpa Et ſic homo ꝑ cōcubitum gn̄atus naſcitur natura filius ire. quia priuatus eſt rectitudine diuine iuſticie. ꝓpter cuius abſenciā incurrit quantū ad animā. infirmitatem. ignoranciā. maliciam. et cōcupiſcenciam. Quantū vero ad corpus. penalitates. labores. dolores defectus. morbos multiplices. et preter hec penam mortis et incineracōnis. penam carencie viſionis dei. et amiſſionis glorie celeſtis. tam in ꝑuulis ꝙ̄ in adultis. Curatur autē peccatum originale ꝑ baptiſmum. ſic quantū ad culpam ꝙ tñ remanet quantū ad tēporalem penam Sic curat᷑ quantū ad reatum pene eterne. ꝙ remanet tamen quantū ad actum et motum cōcupiſcencie Sic curatur in parente ꝙ nichilominꝰ a curato parente tranſmittit᷑ in gn̄atam ꝓlem Sic tollit᷑ originał culpe macula. ꝙ remanet ſequela cum qua oportet

pugnare ꝙ diu ſumus hic in vita . Nominat autē
peccatum originale diuerſis vocabulis tam ex ꝑte
culpe ꝙ ex ꝑte pene Ad animā eūi compatū dicit
infirmitas . q; reddit animā impotentē reſiſtendi
motibus . Dicit feditas q; ſcdm eam anima rōne
corꝑis inquinat Dicit ꝑnitas ꝑpter inclinacōez
appetitus in malum . Dicit corruptio . q; ducit ad
nichilū . ſcz peccatū . Dicit vicium q; dirimit natu/
rales vires ſiue virtutes . Dicitur languor nature
ꝑpter diminucionē boni naturalis et delectacōis
Compatū ad corpus dicit lex carnis . q; eſt pena
lege iuſticie naturaliter inflicta . Dicitur lex mē/
brorū q; preſtat aptitudinem ad faciendum opera
mala . Dicit tirānus ꝑpter dn̄acionem quaſi vio
lentā in cōcupiſcencijs . Dicitur fomes q; eſt cauſa
materialis cōſeruandi peccatū in carne Ambroſig
diffiniens fomitem dicit . Fomes eſt morbidus
quidā affectus qui cōmouet ad illicitum deſideriū
quantū ad actum gn̄atiue et nutritiue . Compatū
vero ad actus delectabiles illicitos . dicitur cōcu/
piſcencia aut cōcupiſcibilitas ſcdm eandē rōnem .
Differunt tamē q; cōcupiſcibilitas dicit potenciā
Concupiſcencia vero dicit actū . Dicit eciā libido .
q; ſequit quicqd libet . ſcz voluptuoſas delcāciones
in ſenſu . Compatū vero ad penā ad quā obligat
dicit peccatū originale q; eſt carencia vel nuditas
debite et originalis iuſticie .

De peccato actuali ſectio. v.

Sequitur videre de peccato actuali. circa qđ quatuor videamꝰ. ſcilicet diffinicionem eſſencialem. originalitatem. differenciam materialem. maioritatem. Diffinitur ſic. Peccatum actuale eſt carencia iuſticie debite facta per inobedienciam proprie voluntatis. Vel eſt auerſio ab incommutabili bono et ad bonū commutabile conuerſio Trahit autem peccatum actuale originem a libera volūtate vniuſcuiuſqꝫ per ſuggeſtioēm. delectacionem. conſenſum et operacionem Si autem ſuggeſtio et delectacio ſiſtant citra conſenſum: peccatum eſt veniale Si autem ſequitur conſenſus et opus in hijs que diuina lege prohibentur: peccatū eſt mortale conſūmatum. Si vero medio modo fiat vt ſit conſenſus ſine opere. hoc poteſt eſſe dupliciter. quia aut homo vult in opus procedere ſed non poteſt. et tunc voluntas pro facto reputatur. nec minus eſt culpabilis: ꝙ ſi in ipſo facto reprehenderetur. Aut non vult in opus procedere. ſed vult interius voluptuari in delectacione. Et licet tunc non ſit peccatum plenarie cōſummatum. eſt tamen inter mortalia computandum. quod maxime de carnalibus peccatis habet intelligi. Differēcie autem materiales ſunt due. ſcilicet peccatum angeli. et peccatum hominis Peccatum angeli inchoatum eſt in preſumpcione. Statim enim vt vidit

ſuam pulchritudinem preſumpſit. et cōſummatū
eſt in ambicione. quia preſumens de ſe appecijt qđ
erat ſupra ſe. atqꝫ confirmatum eſt in inuidie ⁊ o
dij auerſione. quia ex quo non potuit obtinere qđ
appecijt: cepit odio et inuidia contraire. Et ſic in
peccato luciferi. ſuperbia preſumpcionis fuit pͥma
generacione. ſed ſuperbia ambicionis fuit prima
cōſūmacione. Peccatum vero hominis fuit inobe-
diencia. ad quam precipitauit diabolus hominē
per triplex appetibile naturale. ſcilicet. glorioſum
copioſum. delicioſum. Temptauit enim de excel-
lencia. ſufficiencia. experiencia ſiue demulcencia.
Diabolus enim per mulierem volens deicere ho-
minem promiſit mulieri dignitatis excellenciam
dicens. Eritis ſicut dij. deinde ſubiunxit cognici-
onis habundanciam dicens. ſcientes bonum ⁊ ma
lum. Tercio pretendit ſuauitatis excellenciam ſe
ue experienciam. cum oſtendit ei lignum pulcher
rimū viſu et ad veſcendum ſuaue Unde pccm̄ mu
lieris inchoatum fuit in ſuperbia. progreſſum ha
buit in auaricia. qꝛ non in rebꝫ ſolū. ſed et in ſciā
īuenitur auaricia. et cōſūmatum fuit in gula. Et
ſic deordinata fuit quantum ad iraſcibilem: appe
tendo alta. quantum ad racōnalem: concupiſcendo
ſcire occulta. quantum ad concupiſcibilem cōcupi
ſcēdo guſtare ſuauia. Qđ aūt horum peccatorū ma
ius ſit. Nota ꝙ peccatū vnum dicitur altero maiꝰ

duodecim modis. Primo cauſalitate. et ſic peccatū diaboli dicit᷑ maius. qꝛ inuidia diaboli mors in/trauit in orbem terrarū Sapiē. i. Scdo gnalitate et ſic peccatū pmi pntis dicit᷑ maius qꝛ ſe p totū genus humanū diffudit. Tercō enormitate et ſic peccatū iude maximū fuit qꝛ tradidit dn̄m ſalua/torē. Quarto ingratitudine et ſic peccatum illius q̄ plura dona pcepit dicit᷑ maius. Quinto piculo ſitate et ſic peccatū ignorantie dicit᷑ maius vel grauius qꝛ piculoſius. Sexto inſepabilitate et ſic peccatum cupiditatis dicit᷑ maximū. qꝛ cū cetēa vicia ſeneſcant cū hoīe ſola auaricia iuueneſcit. Septīo importunitate et ſic ſupbia dicit᷑ maximū. qꝛ eciā ex bonis operibus gnatur. Octauo pnitate et ſic luxuria dicit᷑ eſſe grauiꝰ peccatū. qꝛ ad eam hoīes pnius inclinant᷑. Nono rōne maioris grē impugnacōne. et ſic peccatū in ſpm̄ ſanctū dicit᷑ grauius. Decimo rōne maioris offenſe. et ſic peccatū ydolatrie dicit᷑ maius. Undecimo rōne maioris facilitatis reſiſtendi et ſic peccatū ade fuit grauiſſimum. Duodecīo rōne maioris improbitatis et libidinis et ſic peccatū cuiuſlibꝫ gn̄is pt fieri maius altero

De peccato mortali et veniali. vi.

Sequit᷑ videre de diuiſione pecā in veniale et mortale. Ad cuiꝰ euidenciā ſunt tria nōnda

ſcʒ Ordo diuine iuſticie qui imponit᷑. Peccatū ve/
niale qđ cōtrahit᷑. peccatū mortale qđ incurritur.
Ordo autē diuine iuſticie ad quē deus hoīem obli
gauit eſt: vt bonū incōmutabile p̄ferat᷑ bono cō/
mutabili. vt bonū honeſtū preferat᷑ vtili. vt volun
tas dei p̄ferat᷑ voluntati ꝓprie Et vt iudiciū rōis
recte p̄ferat᷑ et p̄ſit ſenſualitati humane. Peccatū
vero actuale eſt inordinatio actualis ipſius volun
tatis. Iſta autē inordinatio ſi eſt tam modica ꝙ or
dinem iſtum nō exterminet ꝗuis in aliquo ꝑtur/
bet tunc peccatū eſt veniale. qđ habemꝰ ꝑtractare
quantū ad diffinicōnem. diſtinctionē et curacōem
Diffinitur autē ſic. Peccatū veniale eſt libido ſiue
amor voluptatis ī creatura citra deū. Diſtinguit᷑
autē veniale tripliciter. Nam quoddā eſt veniale
ex ſurreptione. et ideo eſt veniale qꝛ non poteſt vi
tari tunc. et quia cōmittitur p̄ter racōnem ſemꝑ
eſt veniale. Quoddā eſt veniale ex cogitacōne ſine
cōſenſu et ideo veniale. qꝛ non plene cōſentitur vt
in cogitacōne et delectacōne de muliere citra cōſen/
ſum in delectacōnem. et ideo veniale fit mortale
per conplacentiam et conſenſum. Quoddam eſt
veniale cum racione et conſenſu. et ideo veniale.
quia non eſt deordinatio contra precepta vt ebrie/
tas et mendaciū iocoſum. Et illud cum ſit veniale
ꝓpter delectacionem que eſt citra deum poteſt tn̄
fieri mortale ꝑ nimiam libidinem et contemptū.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Non tamen intelligendum eſt. ꝙ aliquod veniale per eſſenciā fit mortale. ſed quia de veniali fit trā/ſitus ad mortale: per complacenciam et cōſenſum ſiue per libidinem et contemptum. Curatur autē veniale per actus in quibus ē aliqua humiliacio et deuocio. qui quidem actus gracia informati: repugnant veniali. et ſic ad actum curacionis et de/lecionis venialium graciam gratum facientem: coadiuuant et vigorant. Huiuſmodi autem remedi a hijs verſibus continentur. Confiteor. tondo. reſpergor. conteror. oro. Signor. edo. dono. per que venialia purgo Unctio pena leuis compaſſio que fit egenis. Hec enim remedia ſunt generalis con/feſſio. pectoris toncio. aque benedicte aſperſio. cordis cōtricio. dominica oracio. ſignacio ab epiſcopo Eucariſtie ſumpcio. offenſe condonatio. extrema vnctio. leuis penitencia. compaſſio fraterna. Si vero tanta eſt deordinacio voluntatis. ꝙ ordinē extermninet ſupradictum: tunc mortale eſt peccatum Quod eciam poteſt cōſiderari quantum ad diffinicionem. punicionem et remiſſionem. Ab Ambroſio eciam diffinitur ſic. Peccatum eſt preuaricacio legis diuine et celeſtium inobediencia preceptorū vel mandatorum. Pena peccati mortalis eterna dampnacio. Mortale enim dicitur. quia per ipſū vita gracie perditur in preſenti. et vita glorie ī futuro. Et ſic contrahitur mors culpe. et infligitur

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mors gehenne Juſte autem propter mortale ĩ quo
aliquis perſeuerat finaliter: ſempiternaliter cruci
atur. Unde ſecundum Gregorium. quia peccator
peccauit in ſuo eterno: eſt cruciandus eternaliter
in dei eterno. Secundum vero Auguſtinum. qui
a peccauit contra bonum eternum et infinitum: e
ternaliter puniatur. Curãtur ſiue remittitur pec
catum mortale per ſeptiforme remedium. videlicz
per baptiſmum. elemoſinam. matrimonium. con
uerſionem proximorum. dimiſſionem ĩiurie ſiue
offenſe. fletum penitencie. dignam ſumpcionẽ eu/
chariſtie. Attende tamen ꝙ baptiſmus et penitẽ/
cia non ſolum valent contra penam pcc̄i: verũ eciã
cõtra culpã. cetera autem valent cõtra penam.

De ignorancia ſectio. vij.

Sequitur videre de diuiſione peccati. in deli
ctum et commiſſum. Preuaricacio precepto
rum: eſt delictum. hoc eſt tranſgreſſio preceptoruz
affirmatiuorũ. Preuaricacio prohibicionum ē cõ
miſſum: hoc eſt preceptorum negatiuorum tranſ/
greſſio. Differencie autem ignorancie delicti ſunt
ignorancia. omiſſio. negligencia. Delictum dicit
quaſi derelictum. id eſt boni deſercio. Bonum au
tem eſt duplex. ſcilicet ſciendum. cuius deſertio di
citur ignorancia. et faciendum ad quod duo req̃
runtur. ſcilicet ꝙ fiat bonus actus. cuius deſer cõ
dr̄ omiſſio. et qd̄ bene fiat. i. cũ debitis c̃cũſtãcijs

quarū deſertio dicit̄ negligencia. Circa vero igno/
ranciā diuiſio eſt attendēda. Prima eſt hec ignorā
cia . alia negacōis. alia ꝑuacōnis. alia diſpoſicōis
Prima eſt in ꝑuulis nō hñs culpā neqꝫ penā vſqꝫ
ad tēpus ꝓfinitū. Scd'a eſt in adultis q̄ tpe deter
minato ignorant que pñt ſcire vel obliti ſunt q̄ ali
quo mō didicerunt . Sꝫ ignorantia diſpoſicōis eſt
qua q̇s opinat̄ cōtraria fidei q̄ poteſt dici erronea
q̄ eſt in hereticis. Prima excuſat a toto. Scd'a tm̄
a ꝑte Tertia accuſat ī toto. qꝛ ꝑuſam ſequit̄ volū
tatem. Scd'a diuiſio eſt ignorātia alia iuris. alia
facti. Ignorantia iuris ā naturalis et hec nullum
excuſat cū ſit ſcriptū in corde hoīs vel iuris dīni.
vt legis ꝓphetarū euangelij et doctrine aplice. et
iſta accuſat ſic̄ de magno et mortali delicto ꝓlatos
maxime epiſcopos et metropolitanos q̄ tenent̄ de
fide et ſpe reddē rōnem. accuſat ſic de veniali cleri
cos ſimplices et illrātos qui cū poſſent diſcē nolue
runt. laycos vero in nullo accuſat qꝛ ad ipſos non
ꝑtinet dūmō nō cōtemnant . Si eſt iuris poſitiui
vt legum et decretorū ſolos accuſat iudices. Si eſt
ignorātia iuris cōtinētis morales cōſtitucōnes et
ecclāſticas ad diſcernēda pcca ſic accuſat cōfeſſores
et ſacdotes. Si vero eſt ignorātia facti. ā indrūtis
et ſic ſufficient̄ excuſat. ā neceſſarij ad ſalutē et ſic
aut nō poteſt vitari ſicut in amente qui a natitate
caruit iudicio rōnis et hec excuſat Aut vitari pt.

ſicut in iudeis et paganis qui potuerũt ſcire xp̄m paſſum fuiſſe ꝓ ſalute hominũ. et hoc nõ excuſat. Tercia diuiſio ignorantia ã ſimplex. ã craſſa. aut affectata. Simplex vt qñ q̄s neſcit qđ ſcire tenet᷑. facit tñ aliq̄d ſed non plene vt illa ſciat. hec excuſat a tanto non a toto. Craſſa ſiue ſupina vt qñ quis negligit ſcire que tenet᷑. et tñ non eſt ei dẽminatũ ꝙ teneat᷑ ſcire illa. hec mi9 excuſat. nõ eñ excuſat a toto ſed a tanto. Affectata ſiue affectĩa eſt vt qñ aliquis negligit q̄ tenet᷑ cum ei determinatũ ſit ꝙ tenet᷑ illa ſcire hec accuſat pocius ꝙ̄ excuſat. Q̄rta diuiſio eſt ignorantia. alia vincibilis. alia inuincibilis. Vincibiliũ alia poteſt remoueri cum magna difficultate vt in valde ebetibus hec excuſat a tãto nõ a toto Si eſt de neceſſarijs ad ſalutẽ. alia poteſt remoueri cũ facultate vt in ingenioſis hec nõ excuſat. Inuincibiliũ. alia inuincibilis ꝓ naturã vt et in eo qui naſcit᷑ amens hec excuſat a toto Et vt in puero qui non vtitur rõne. Et eciã in decrepito q̄ nõ diſcernit Alia eſt inuincibilis ex culpa vt in eo qui ex culpa efficit᷑ furioſus. hec ſcđm aliquos nõ excuſat a toto.

¶ De omiſſione et negligentia. viij.

Viſo de ignorantia que eſt deſertio debite ſciẽ Sequit᷑ videẽ de omiſſione et negligẽtia. q̄ dicũt deſertionẽ rei debite faciẽde. Omiſſio ẽ deſertõ

actus debiti in tempore determinato. Et dicitur actus debitus quem tenemur facere. Circa autem omiſſionem habemus videre quatuor actus debitos. ſcilicet tentionem. diſtinctionem. deſcripcioēꝫ et abſolucionem. Dicitur autem omiſſio derelictio actus. nō circumſtancie. actus principalis. non annexi. precepti affirmatiui. non negatiui. Eſt autem triplex tencio quam omittere non debemus Quedam racione diuine obligacōnis. et hec ē duplex. vna ad agendum vt in preceptis affirmatiuis. vt honora patrem ꝛc. Vna ad non agendum. vt in preceptis negatiuis ſiue prohibicionibꝫ. vt non occides. Prima obligat ſemper. ſed nō ad ſemper niſi pro loco et tempore. Secūda obligat ſemper et ad ſemper. Quedam eſt ſpontanee conſenſionis. vt in cōtractibus. votis. iuramentis. promiſſis. quam facit conſcienicia. Quedam racione culpabilis offenſionis Nam propter culpam mortalem obligatur homo ad penam eternam. propter venialem autem ad temporalem Tencio enim ſic deſcribitur. Tencio eſt alieni precepti vel ꝓhibicionis vel proprij aſſenſus vel culpe ad agendū vel non agendum vel paciendum obligacio. Ad agendum quantum ad precepta Ad non agendum quantum ad prohibiciones. Ad paciendum quantum ad culpam. Triplex autem eſt abſolucio predicte triplicis tencionis. ſcilicet impoſſibilitas.

diſpenſatio et penitencia. Negligentia eſt debite
circumſtancie derelictio in bono oꝑe faciẽdo circa
quã videnda ſunt tria. ſ. Origo. denominatio. cõco
mitatio. Oritur autem negligentia ex torpore.
Unde dicit Gregorius duo ſunt in bonis oꝑibus
timenda ſcʒ deſidia et fraus. Deſidiã facit minor
amor dei. Fraudem nimius amor ſui. Itẽ deſidia
ꝑ torporem naſcitᷣ. Fraus ꝑ priuatam dilectionẽ.
Fraus iſta ſic notificatur. Fraudem in opere dei
ꝑpetrat. qui ſe ĩordinate diligens ad remuneraci
onis tranſitorie bona feſtinat. Tripliciter aũt
fraus iſta cõmittitur. aut cũ cordis humani grã.
ã fauoris aura. ã quelibet res exterior deſideratᷣ.
vt eñi bonũ opus bene fiat requiritᷣ bonus finis
quem qui omittit fraudat Requiruntᷣ et alie circũ
ſtancie. vt locus. tempus. modus. quas qui omit
tit: vtiqꝫ negligit Nominatur autem duplici voca
bulo ſcʒ negligentia et deſidia q̃ ſi large accipiantᷣ
cõmunia ſunt ad quamcunqꝫ omiſſionem tam ac
tus debiti ꝙ circumſtancie Si vero ſtricte accipi/
antur ꝓ omiſſione circumſtancie tunc deſidia ma/
gis reſpicit cõmunem ſignificacõnem Deſidia q̃ſi
deſiſtentia. Negligentia vero magis reſpicit ſigni
ficacõnem ꝓpriam. ſcʒ omiſſionem circumſtancie
debite. quaſi nõ diligentia q̃ diligencia circumſtã
cias magis diligenter ꝓſequitur. Sunt autem co/
mites negligentie. torpor et pigricia q̃ ꝙuis ſint

idem. tamen pigricia dicitur eo ꝙ pigeat difficul/
tas laborem Torpor vero appetitū aſpicit quietis
Triplex eſt autē torpor ſiue pigricia. ſcȝ infirmi/
tatis naturalis ſicut in fleumaticis et eſt pena nō
culpa. Scd'o eſt torpor infirmitatis acquiſite ex
culpa precedente vt in ebrioſis et talis nō excuſat
ſcd'm quoſdam Eſt et torpor libidinoſus et dicitur
torpor captatus et ille torpor dicit᷑ voluntas recu/
ſans facere bonum difficile eo ꝙ difficile. et talis
torpor et pigricia cum ſit peccatum reprehendit᷑
in ſcripturis.

De Commiſſo. ix.

SEquitur videre de cōmiſſo de quo eſt breuit᷑
aduertendum. ꝙ eſt tranſgreſſio legis dīne
ꝓ'hibentis quantū ad precepta negatiua. Poteſt
autē aliqͩ cōmitti cōtra naturam. et hoc dupliciť.
ſcȝ cōtra naturā cōmunem hoībus et brutis vt ꝙ
maſculus cum femina ſit. et ſic eſt peccatum ȝodo
miticum. Aut in naturā ꝑticularem vt in naturā
angelicā et humanam et hoc eſt naturale iudiciato
rium dictans malum eſſe fugiendum et bonū faci/
endum. Iſta natura dictat ꝙ debemꝰ deo obedire
deum colere et ipſum diligere. Dictat eciā ꝙ pri/
mo debemus facere qd' nobis volumꝰ fieri ab eodē
Et qd' nobis nolumus fieri : alijs non debemus
irrogare Et ſic largo modo omne peccatum qd' cō/
mittitur : eſt contra naturam. Poteſt eciā aliquid

committi contra legem et hoc dupliciter variatur Nam lex aliquid ꝓhibet quantū ad omne tempus et hoc eſt ꝓhibitum quia malum Et ſic ſunt ꝓhibicōnes decalogi. Prohibet eciā aliquid nō ſimpliciť ſed ad tempus et ſic ſunt ꝓhibicōnes cerimonialiū et hoc eſt malum quia ꝓhibitum. Poteſt eciam aliquid cōmitti contra cōſuetudinem et hoc eſt qd̄ cōmittitur contra mores. ꝓprie autē loquendo mos non ſcriptus dicitur conſuetudo Mos vero ſcriptus cōſtitucio nominatur. Nō tamen ꝙ facere contra cōſuetudinem cōſeruatiuam honeſti ⁊ eſt peccatum. facere contra cōſuetudinem deſtructiuam honeſti ⁊ eſt ſanctum facere. Contra conſuetudinem indifferentem ⁊ malum non eſt. Honeſtum dicitur qd ſua vi nos trahit et ſua dignitate nos allicit. Item nōndum ꝙ lex reſpicit honeſtum. cōſuetudo ſiue cōſtitucio reſpicit vtile ⁊ honeſti cōſeruatim.

De errore. prauo iudicio et ꝑſonarum acceptione. x.

Sequitur de diuiſione peccati in peccatum Cordis. oris et operis Et primo de peccato cordis dicendum Et primo de eius diffinitione. poſtea de eius differencijs. Peccatum cordis diffinitur ſic. Peccatum cordis eſt tranſgreſſio legis diuine per inordinacōnem intrinſici motus mentis. Differencie eius ſunt peccatum cogitacōnis aliud delectacōnis et aliud peccatum cōſenſus.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De peccato delectationis viſum eſt ſupra cum de actuali peccato ageretur. Ad peccatum cogitationis ꝑtinent error. prauum iudicium et ꝑſonarū acceptio Ad peccatum cōſenſus reducitur peccatū cōſciencie Quantū ad peccatum cogitacōnis. p̄mo eſt videndum de ipſa. poſtea de errore. deinde de prauo iudicio. poſtremo de ꝑſonarum acceptione. Cogitacōnum alia ſpeculatiua et iſta nō eſt peccatum Alia practica ſiue affectiua. Prima eſt in aſpectu Scd̓a eſt cum affectu et voluntaria et ideo poteſt eſſe peccatum Error quidā eſt infirmitatis vel infirmātis. qualis eſt in febricitantibus: q̄bus dulcia videntur amara. Quidam eſt infirmitatis originalis quo corrūpitur racio in iudicijs et frequenter deuiat et iſte error q2 nō eſt voluntarius: ideo non eſt peccatum ſed pena peccati. Quidam eſt error ꝑuerſe voluntatis cuius eſt habere falſa ꝓ veris talis autem error: aut eſt contra fidem et bonos mores et ille ſemper eſt peccatum Si autē non ſit cōtra fidem vel bonos mores. tunc aut accidit in hijs q̄ ſunt ſupra iudicium humanū vt iudicare de intencōnibus cordium et ſemꝑ eſt peccatū quia tunc vſurpatur qd̓ dei eſt ſolius Aut accidit in hijs q̄ ſubſunt humano iudicio. et tunc non eſt peccatum. vt errare in logicis naturalibus et mathematicis. Prauum autē iudicium reſpicit diffinicōnem et diſtinctionem. diffnitur autem ſic.

Prauum iudicium eſt ex errore ꝓcedens temera/
ria ſententia vel ſuſpicio mali de occultis aliorum
Error eſt habere ignota ꝓ notis. Sentencia eſt in
aſſerendo vel diffiniendo ꝙ ita eſt. ſuſpicio in opi
nando. Temeritas in ſentenciando q̄ ad ipſam nō
ptinent. Diſtinguit᷑ aūt iudiciū in hūc modū Iu
diciū. aliud certitudinis. aliud temeritatis. aliud
ſuſpicōis. aliud diffinicōis. aliud argucōis. aliud
aſſercōis. Primū. ſ. certitudīs nō eſt peccatū q2 de
manifeſtis licite iudicamꝰ. Scdm. ſ. temeritatis
eſt triplex. ſ. diffinicōis. cū q̄s de futuris male iu
dicat Nā de eius correctione deſperare et eū tamꝙ
abiectū rep̄hendere q̄ nūc apparet malus cū neſcia
mus qualis futurus ſit: temerarium eſt iudiciū.
Argucōnis cum quis iudicat de hijs q̄ ad eum nō
ptinent Rōnos decimoquarto. Tu quis es qui
iudicas alienum ſeruum Aſſercōnis cum quis iu
dicium fert de occultis Gloſa ſupra predictum lo/
cum. qđ incertum eſt quo animo fiat ſine periculo
nemo iudicat. Primū eſt periculoſum Secūdum
preſumptuoſum Terciū ſuperſticioſum. Terciū
iudicium ſcȝ ſuſpicōnis eſt triplex ſcȝ Suſpicōnis
violente qn̄ omnia ſigna apparent mali. pauca vel
nulla boni. Temerarie qn̄ multa boni et pauca
mali. leuis qn̄ multa mali pauca boni. Primomō
non eſt peccatū. ſcdomō veniale graue. tercōmodo
veniale ꝑuum. Et nō ꝙ iudiciū certitudinis nec

eſt veniale nec mortale. Iudiciū temeritatis menſuratur ſcd͞m illud Mathei vij. In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini. Glō. Si que͞ iudicaueris temerarie ⁊ damnacōne veniali venialiter iudicaberis Si damnacōne mortali mortaliter cōdemnaberis et hoc intellige ſine p̄iudicio Iudiciū ſuſpicōnis q̄ꝺ diu manet in ſuſpicōne nō eſt mortale niſi veniat in aſſercōnem. Circa pſonarū accepcione͞ eſt attendere diffinicōnem et differenciā triplice͞. Diffinit᷑ ſic pſonarū accepcio. eſt iuſticia q̄ p̄fert pſona pſone ꝓpter cauſam indebitam. differencie accepcōnis pſonarū ſunt tres vna q̄ cōmittitur in honorū exhibicōne de qua Iacobi ij. Fratres mei nolite habere fidem iheſu xp̄i in pſonarū accepcōe Alia eſt in iudicij execucōne Deutronomij xvi. Non accipies in iudicio ꝑ͂ . Alia eſt in ꝓmocōne ad dignitates q̄ ꝓhibetur primi Regum xvi. in electione dauid. cui non pretulit dn̄s fratres ſuos ꝓpt͂ vultus pulchritudine͞ ſiue ſtature altitudine͞.

¶ De peccato cōſenſus cōtra cōſcienciā et perplexitatem. xi. ſectio

SEquit᷑ videre de peccato conſenſus. Primo videndum de ipſo conſenſu. quid eſt. Scd͞o de peccato cōtra cōſcienciā. Tercio de differencijs ꝑplexitatis. de p̄mo Nō. q̄ꝺ cōſenſus eſt nutus voluntatis ſpontaneꝰ vel motus animi liber ſui Et cum nichil ita ſit in poteſtate nrā. ſicut conſentire

vel diſſentire. hinc eſt ꝙ cōſummat᷑ ibi oē peccatū
Iniciat᷑ em̄ in cogitacōne creſcit in delcācione ꝑfi/
citur vero in cōſenſu. Ad intelligend᷒ vero quō pec
catur. qn̄ agit᷑ cōtra cōſciām: multiplicitas cōſciē
eſt videnda. Conſciā vno mō dicit᷑ ſuꝑior ꝑs rōis
quā greci ſindereſim vocāt et apud nos ſintilla cō/
ſciē dici poteſt. Hec diffinit᷑ a baſilio ſic. Conſciā
eſt nāle iudicatoriū faciendi vel non faciendi. dr̄ n̄t
tn̄ ſcd̄m rōez ſindereſis et cōſciencia. Conſciā em̄
iudicat faciendū id ē debitū fieri Sindereſis vero
iudicat faciendū id ē dignū fieri. Alio mō dicit᷑ cō
ſciā habitus nālis dictandi bonū vel malum. et ſic
diffinit᷑ a damaſceno. Cōſciencia eſt lex intellcūs
nrī naturalis oppoſita pccō. et ſcd̄m hoc cōſciencia
nunq̄ errat. Tercio mō dicit᷑ cōſciencia opinio ha
bita de agēdis vel nō agēdis. id ē de debitis fieri
vel non fieri formata. de qua. i. Cor. viij. Quidā
cū cōſciencia ydoli vſq3 nunc q̄ſi ydolaticū mandu
cant Rōs xiiij. Omne qd̄ nō eſt ex fide peccatū eſt
Glō. id ē oīe qd̄ eſt cōtra cōſciām. Iſto tercio mō
conſciā eſt habitus acq̄ſitus frequēter erroneus ī
iudicādo eſſe faciendū qd̄ nō eſt faciendū et econūſo
Poteſt autē dcāre cōſciā tercio mō dicta aliq̄d ſcd̄m
legem Aliq̄d p̄ter legē dei et aliq̄d cōtra legem dei
Et eſt hic ſermo de dcāmine conſciē ꝑ modū p̄cepti
ſiue ꝓhibicōnis nō ꝑ modū cōſilij ſiue ꝑſuaſionis.
Primo mō cōſciā ligat ſimplr̄ et vniūſalit᷑. q₂ legi

diuine cōcordat qua cōſciencia oſtendit eſſe ligatū
Scd̄o modo cōſciencia ligat quā diu manet Unde
vel tenet homo eam deponere vel qd̄ dictat opere
adimplere vtpote ſi dictat cōſciencia ꝙ leuare feſ
tucam de terra eſt neceſſariū ad ſalutē Tercio mō
cōſciencia nō ligat ad faciendum vel nō faciendum
ſed pocius ad ſe deponēdum qꝛ cū talis cōſciencia
ſit erronea et error ille repugnet legi diuine. neceſ
ſario ꝙ diu durat ponit hoīem extra ſtatū ſalutis
Vtpote ſi dicat alicui ſimplici moriar ň cognoſcas
me et ille incipiat habere cōſcienciā de mortali. ň
cognouerit peccatricē non eſt in ſtatu ſalutis ipſa
cōſciencia durante quia ſi nō cognoſcit eam peccat
mortaliter cōtemnendo deū dum dictat cōſciencia
hoc nō diſplicere deo. ſi cognoſcit eam facit contra
preceptū dn̄i. Perplexitas naſcit ex errore conſciē
Eſt autē triplex ꝑplexitas. Prima eſt intelligen/
cie verborū ſacre ſcp̄ture q̄ vident ſibi repugnare.
Scd̄a eſt intelligencie faciendorū de qua Rōs viij.
Quid oremus neſcimus ꝛc̄. Tercia eſt ineuitabi/
litas peccandi. Prima diſſoluit ꝑ diſtinctionē et
cōſideracōnem cauſarū dicendi vtrumqꝫ. Secūda
diſſoluit ꝑ inſpiracōnem ſpūs ſancti q̄ eſt vnctio
docens de omnibꝫ Itē ꝑ meritū orōnis Jacobi. i.
Si quis indiget ſapiā. i. Para. xxiiij. Cum igno
remus quid agere debemus ꝛc̄. Tercia diſſoluit
ꝑ depoſicōnem cōſciencie.

De mendacio .xij.

Sequit᷑ videre de peccato oris qd̛ pluribus differencijs variat᷑. Peccata tm̄ oris ſunt. Mendaciū in quo deſtruitur veritas. Periurium in quo veritas contemnit᷑. Contencio in quo veritas inpugnatur. Eſt enim contencio veritatis impugnatio cum confidencia clamoris. hec tria ſunt precipue cōtra veritatem. Item cōtra bonitatem ſunt Scurrilitas q̄ eſt cōtra honeſtatem Multiloquium aut vaniloquium qd̛ eſt contra vtilitatem Adulatio eſt contra rectitudinem in laude aliena Jactancia eſt contra rectitudinem in laude ꝓpria Blaſphemia eſt contra rectitudinem in vituperio dei. Maledictum eſt contra rectitudinē in vituꝑio ꝓximi quantū ad penam. Contumelia eſt contra rectitudinem qn̄ improperat᷑ quantū ad culpam aptam. Detractio vero eſt quantum ad occultam. Igitur de mendacio eſt nunc videre de eo quantū ad diffinicōnem et diſtinctionem. Diffinit᷑ autē ab Auguſtino ſic Mendacium eſt falſa ſignatio vocis cum intencōne fallendi. Et nō ꝙ cum mentiri ſit contra mentem ire. poteſt homo mentiri dicēdo falſitatem ex certa ſciencia. Item poteſt mentiri dicendo veritatem quia quamuis ſit verum qd̛ loquitur tamen aliud ſentit in conſciencia. Item poteſt homo dicere falſum non menciendo nec peccando vt quando fallitur adhibita diligencia debita.

Diuiditur vero mendaciu̅m in officioſum menda
cium ꝑniciosum et iocoſum. ꝑniciosum qđ nocet.
officioſum qđ iuuat. iocoſum qđ delectat. Diuidit᷑
eciam mendacium in octo gn̄a. Primū vt qđ ſit
in doctrina religionis vt dicere xpriſtum non eſſe
natum de virgine maria. Scđm qđ nulli prodeſt
et alicui obeſt vt mendacia detractionis. et ſi quis
ſit teſtis in cauſa criminali. Tercium qđ alicui
obeſt vt proſit alicui vt teſtis falſus in cauſa pecu/
niaria. Quartum qđ ſit menciendi ſolum libidine
Quintum qđ ſit cupiditate placēdi aut delectandi
ſuaui eloquio vt mendacium adulacōnis. Sextū
quando quis mentitur ꝓ cōſeruanda pecunia ali/
cuius. Septimū quo quis mentitur pro vita alte
rius conſeruanda. Octauum quo quis mentitur
pro conſeruanda alterius caſtitate. Dat autem re/
gulam Augustinus talem ꝙ quanto aliqđ menda
cium magis accedit ad primū tanto maiꝰ ē pecca/
tum. quia quanto magis recedit tanto minus eſt
peccatum. Poſt mendacium quo veritas deſtruit᷑
ſequitur periurium. quo veritas contemnitur.
Sed quia periurium eſt violatio iuramenti. ideo
primo videndum eſt de iuramento quantum ad
eſſenciam et ſic iurare eſt deum inuocare in teſtem
loquucōnis Quantum ad licenciam. et ſic iurare
licet ꝓpter pacem et amicitiam conſeruandam et
propter veritatem aſtruendam vt fecit paulus.

Propter calumpniam vitandam vt faciunt actor
et reus. ꝓpter fidelitatem conſeruandam vt prin
cipes ſuo regi Quantum ad formam et ſic eſt for/
ma conceſſa vt iurare per deum et hoc variabiliter
Nam in veteri teſtamento dicebatur viuit dominus
id eſt per deum viuum. In eccleſia primitiua dice
batur Teſtis eſt m̄ deus. id eſt teſtem deū inuoco.
modo vero dicitur ꝑ deum Eſt et forma non con/
ceſſa vt iurare per ydola. Quantum ad comites
eſt ſciendum. ꝙ iuramentum tres debet habere
comites. ſcilicet veritatem q̄ eſſe debet in conſcien/
cia. vt nouerit ita eſſe. iudicium vt diſcrete iuret
et cum deliberacōne. Juſticia vt qđ iuratur ſit li/
citum et honeſtum. Quantum vero ad differen/
cias eſt Notandum. ꝙ due ſunt ſpecies. ſcilicet
Aſſertorium quando iuratur de preſenti vel pre/
terito. ita eſſe vel fuiſſe. Promiſſorium vt cum
quis iurat de futuro aliquid ſe facturum. Modo
igitur poteſt videri ꝑiurij diffinicio. ſcilicet Per/
iurium eſt mendacium iuramento firmatum.
Poteſt eciam videri diſtinctio Periurium dicitur
falſa iuracio. Item peruerſa iuracio ꝙ fit quando
eſt illicitum qđ iuratur. Tercio dicitur tranſ/
greſſio iuramenti.

De adulatione. maledictione. et detractione. xiij.

SEquitur aliquid videre de adulatione male
dictione et detractione q̄ cōtra rectitudinem
laudū et vituperij cōmittunt᷑. Adulatio diffinit᷑
ſic Adulatio eſt ſermo laudis alteri exhibitus intē
cione placendi. Diſtinguit᷑ autē ſic Nam quedam
eſt adulacio q̄ bonū nō habitum attribuit Quedā
q̄ habitum extollit dicendo magis q̄ ſit Quedā eſt
q̄ malum nutrit laudando malum et dicendo illud
eſſe bonū et licitum. pſ. lau. peccator in deſiderijs
anime ſue zc̄ Quedam eſt qua homo homini vult
placere nō ꝓpter deum laude tū vera Gal. i. Si
hominibus placerē xpriſti ſeruus nō eſſem. id ē ſi
placere vellem nō ꝓpter deum. Maledictū quadru
pliciter variatur. Eſt enī maledictū ſurreptionis
de quo dicit Auguſtinus. Si cū omni facilitate et
temeritate maledixim9 ad mīma ꝑtinet peccata.
laſciuie vt cum alicui nō ex animo maledicim9 de
quo Jheronim9 Qui neſcit oris maledici reſecare
cōſuetudinem et ſi corde non maledicat immūdiciā
tamen labiorum et oris inquinamentū incurrit.
Eſt et maledictum odij qđ ex malo corde procedit
ratōne vindicte. Quarto eſt maledictū iuſticie qđ
ex caritate ꝓcedit. ſcilicet cum alicui amico ad eius
correptōnem maledicim9 de quibus vltimis Gre
gorius Scriptura ſacra duobus modis maledictū
cōmemorat Aliud qđ approbat Aliud qđ cōdemp/
nat Aliter enī ꝓfertur rōne iuſticie Aliter amore

vindicte. Detractio diffinit᷑ ſic Detractio eſt aliene ſame denigratio. Committit᷑ autẽ ſex modis. ſcʒ cũ bonũ negamq̧ qđ nouimq̧ eſſe factũ Vel cũ tace/ mus ne fiat aliȷ̈s manifeſtũ. vel cũ ꝑuertimus di/ cendo illud eſſe factũ mala intencõne. Itẽ malum occultum reuelando in caſu nõ cõceſſo. Itẽ augmẽ tando dicendo eſſe magis ꝙ̃ ſit. vel adinueniendo mendaciter malum qđ factum nõ fuit Tenet᷑ autẽ detractor ad reſtitucõeʒ fame quã abſtulit Maius enĩ bonũ aufert detractor ꝙ̃ raptor et nõ dimittit᷑ peccatum niſi reſtituatur ablatum.

De peccato operis. xiiiȷ̈.

DE peccato opis breuiter eſt vidẽdum quãtũ ad diffinicõnem diſtinctionẽ ab offenſa vo/ luntatis et ſupaddicõnem ad maliciam volũtatis Eſt autem peccatum operis tranſgreſſio legis di/ uine ꝑ inordinacõnem extrinſici motus mentis. Ad peccatum operis reducitur peccatum conſue/ tudinis. Peccamus enim cogitacõne delectacione conſenſu verbo et opere et conſuetudine Peccatum autem operis comparatur ad peccatum volun/ tatis interioris prout ſunt coniuncta et ſic ſunt vnum peccatum ꝑ eo qđ eſt ibi vnus cõtemptus et vna auerſio. vnum inquã ſunt loquendo formalit᷑ cum ſit ibi deordinatio preuia: loquendo tamen materialiter plura ſunt peccata quia plura ſunt deordinata. ſcʒ voluntas interior et actus exterior

Si autem hec duo adinuicem compantur tamquã diſiuncta ita q̄ vnus peccet voluntate tm̄ Alius voluntate et opere tunc diuerſa ſunt peccata non ſolum materialiter ſed eciã formaliter Supaddit autem malicia operis ſuper maliciam voluntatis quando voluntas mala vult in opus procedere ſed non poteſt. Tunc diſtinguendum eſt Nam vnum peccatũ maiꝰ eſt altero ſiue iudicatᷣ maiꝰ triplicit̃ ſcilicet racõne maioris contemptus dei et ſic opus non addit ad iniquitatem voluntatis Aut racõne maioris delectacõis et libidinis et ſic opus aggrauat maxime quantũ ad genꝰ carnalis peccati quo peccat aliquis in ſeipſum. Aut racione maioris dampnificacõnis et ſic opus addit ad malam voluntatem maxime quantũ ad genus peccati quo q̈s peccat in proximũ. quantũ enim quis velit fornicari non tantũ delectatur in voluntate quantum in opere Et quantũcumqꝫ quis velit occidere nõ tantũ nocet volendo. quantũ actualiter occidendo.

De ſeptem viciis capitalibus in generali. xv.

SEquitᷣ videre de diuiſione peccati in ſeptem vicia capitalia q̄ ſunt Supbia. inuidia. ira Accidia Auaricia Gula. luxuria. In gñali attendenda ſunt tria. ſcꝫ diuerſa numeratio. cõnexiua ordinatio ⁊ ſufficiencie aſſignatio. A gregorio et aliis doctoribus ſic numerantur et nominantur.

Superbia Inuidia Ira Accidia Auaricia Gula luxuria. Ab Yſidoro Caſtrimergia. Fornicacio Philargia Triſticia Accidia Cenodoxia Supbia Itē Supbiam Cenodoxiam ſiue vanam gloriam diſtinxit Yſidorus. ſed Gregorius cōiunxit quia idem ſunt in re racōne tantū differētes. Supbia enī dicitur quando aliquis ſibi magnus apparet intus in animo. Vana gloria eſt. quando aliquis magnus nititur apparere p laudē in facie aliorū. Similiter Yſidorus diſtinxit accidiā et triſticiā. q̄s Gregorius cōiunxit. qr idem ſunt in re. drūt tū rōne Idem enī motus eſt in accidia et triſticia. differens rōne terminorū. Nam ſcd̄m receſſum et auſionē ab arduo graui dr̄ triſticia. Scd̄m acceſſū vero et cōuerſionē ad leue dicitur accidia vt qr iſti graue eſt ſurgere ad matutinas triſtis auertit ſe. qr vero leue eſt ei quieſcē accidioſus cōuertit ſe. Ordinant autē vicia capitalia ſcd̄m cōnexionē q̄ fit vt vnū ex altero pferat᷑ Nam ſupbus nō vult ſubeſſe maioribus. vult pferri eq̄libus. vult cōculcare minores Et ſi nō poteſt īuidet maioribꝰ qr pricipāt᷑ eq̄libus. qr pſperant᷑. minoribus qr exaltant᷑ Et cū ſic nichil pficiat cōcipit irā de facili ad maiores. eq̄les et minores. deinde incidit ī accidiā q̄ mētis trāq̄llitas pturbat᷑ Et cū interiorē cōſolacōꝫ amiſerit ad exteriorē p auariciā ſe cōuertit et ſic fcūs opulentus īmoderate p ingluuiē paſcit ventrem.

Et poſtremo ad luxuriam reſoluit carnem a ſummo racõnis vertice vſq3 ad carnis infimum deprauatus. Sic patet ꝙ quinq3 prima ſunt ſpũalia. duo vltima carnalia. Item accipitur ſufficiencia ſeptem capitalium viciorum penes ꝓnitatem ad apparens bonum. hec autẽ pronitas ſi eſt reſpectu boni qđ reſpicit ſpiritum ſcd̃m ſe poteſt eſſe quadruplex ſcd̃m quatuor conditiones boni ad quas appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum ſub racõne dignitatis et ſic eſt ſuperbia Aut ſub racõne ꝓprietatis et ſic eſt inuidia. Aut ſub racõne ſecuritatis et ſic eſt ira. Aut ſub racõne quietis et tranquillitatis et ſic eſt accidia. Si vero ſit bonitas reſpectu boni qđ reſpicit carnem ſic tripliciter poteſt eſſe. Nam ſpiritus carnalis bonum appetit ſub racõne ſufficientis et ſic eſt Auaricia. Aut ſub racõne demulcentis et ſic eſt luxuria. Aut ſub racõne reficientis et ſic eſt Gula Et ſic patet earũdem ſufficiencia.

¶ De differencia inter capitale vicium inicium peccati et radicem malorum. decimũſextũ.

Attendenda eſt differencia inter capitale vicium. peccati inicium et radicem malorum Capitale dicitur. quia ſicut caput eſt principale membrum et completum et aliorum membrorum principium quantum ad motum et ad ſenſum.

ſic vicium capitale nominat peccatum cōpletum
vnde alia oriunt᷑. Iniciū vero peccati noīat illud
a quo actus inchoatur. Radix autē dicitur illud a
quo nutrimentū trahitur et fomentū. Unde cum
peccatū fomentū trahat ex ꝑte appetibilis et dicat
receſſum a deo. hinc eſt ꝙ iniciū peccati attendit᷑
ex ꝑte auerſionis: radix vero ex ꝑte cōuerſionis.
Et ſic auerſio eſt rōne cōtemptus: Conūſio vero
eſt rōne cupiditatis et libidinis Et ideo ſuꝑbia dr̄
Iniciū oīm peccatorū: Cupiditas vero radix om
nium malorū. Dicit᷑ autē iniciū peccati tripliciť
aut ꝓut dicit receſſum liberi arbitrij a lege maieſ
tatis et ſic ſuꝑbia ſiue cōtemptus dicitur inicium
peccati. quia qui preceptum tranſgreditur a ſuꝑ/
bia incipit et contemptu Aut a lege veritatis et ſic
error dicitur inicium peccati Nā dicit Sapiens.
Omnis ignorās: malus vel omnis malus: igno
rans Et vere ab ignorancia incipit et errore quia
eterna deſcrit pro terrenis Aut a lege bonitatis.
et ſic inſipiencia dicitur inicium peccati. Unde
Criſoſtimus ſuper illud Pſal. A facie inſipiencie
mee dicit. ꝙ omnis peccati inicium: eſt inſipiēcia
Inſipiencia enim contraria ſapiencie in qua diui
na bonitas preguſtatur. Merito igitur ab inſipi/
ditate dicitur inchoare qui pocius in malicia pec/
cati ꝙ̄ in ſuauitate dei elegit delectari. Radix eciā
peccati ſiue mali que circa peccatū dicit libidinis

pronitatē tripliciter poteſt ſumi·ſcʒ gn̄aliſſime vt cū dicit̄ libido ſiue cupiditas eſt radix oīm malorū Gn̄aliter vt cū dicit̄ ꝙ duplex eſt radix malorum ſcʒ amor male attendēs et timor male humilians ſiue deiciēs· Amor eſt reſpectu boni·timor reſpcū mali· Minus gn̄aliter vt cū dicit̄ triplex eſt radix peccati·ſcilicet concupiſcencia carnis concupiſcencia oculorum ſuperbia vite· Patet igit̄ quomodo accipitur vicium capitale· Et ꝙ iniciū aliquando dicitur de ſuperbia· Aliquādo de errore·aliquādo de inſipiencia· Patet eciam ꝙ aliquando dicitur vna radix·aliquando due·aliquando tres·

¶ De ſuꝑbia ·xvij·

In ſpeciali p̄mo circa ſuꝑbiā tria attendēda ſunt·ſcilicet diffinicio·differencie·gradus· Suꝑbia autē a Bernardo ſic diffinit̄· Superbia eſt ꝓprie excellencie appetitus·ab Auguſtino libro de innocentia ſic Suꝑbia eſt amor ꝓprie excellencie Et in de ciuitate dei· Suꝑbia eſt ꝑuerſe celſitudinis appetitus· Superbia ſcd̄m Gregg q̄tuor habet differēcias· Prima ē qn̄ attribuit ſibi bonū qd̄ nō habet· Scd̄a eſt qn̄ etſi non ſibi·tamen ſuis meritis· Tercio qn̄ iactat ſe habere qd̄ non habet· Quarta quando exiſtimat ſe alijs preualere Anſelmus libro de ſimilitudinibus·quatuor ſunt ex/

altacõnis ſpecies. Quedã eſt in opinione Quedã
in voluntate Quedã in ſermone Quedam in ope.
Exaltacio in opinione eſt cum aliquis reputat ſe
dignum epiſcopatu vel huiuſmõi tamẽ nollet hrẽ.
Exaltacio in voluntate eſt cũ aliquis vellet habere
epiſcopatum tamen non repugnat ſe dignum nec
opinatur Exaltacio in ſermone eſt quando nec ſe
dignum reputat nec vellet habere tamen loquitur
amploſa de aliqua ſciencia vt magis aꝑpareat.
Exaltacio in opere eſt quando nec dignum repu/
tat nec vellet habere nec magna loquitur tamen
exaltatur in opere vt quando vocatur ad conſilia
et huiuſmodi. Gradus ſuperbie ſcđm Bernardũ
duodecim ſunt. ſcilicet Curioſitas. leuitas mẽtis
Inepta leticia Iactancia Singularitas Arrogã
tia. Preſumptio. Defenſio peccatorum. ſimulata
confeſſio. Rebellio. libertas peccandi. conſuetudo.
Hijs gradibus quaſi quibuſdam paſſibus ſuper/
bus ad finem ad quem intendit ꝑuenit. Eſt enim
curioſitas. qñ ſuꝑbus diligenter inq̄rit rumores.
ſcʒ vt quid de ipſo dicat᷑. leuitas mentis eſt qñ im
mutatur leuiter ad delectacõnem in verbis laudis
In triſticiã ex verbis improperij. Inepta leticia
qñ letatur de defectibus et criminibus aliorum.
Iactancia eſt qñ narrat ea q̄ habet vt laudetur.
Singularitas eſt qñ preter cõſuetudinem aliqua
ſingulariter oꝑatur vt ſolus laudetur et aꝑpareas

Arrogantia eſt qn̄ iactat ſe habere qđ non habet.
Preſumptio eſt qn̄ ingerit ſe ad faciendum qđ ad
ipſum non ꝑtinet. Defenſio peccati eſt qn̄ peccatū
ſuum et errorem excuſat apte. Simulata cōfeſſio
eſt qn̄ peccatum ſuum excuſat occulte. Rebellio eſt
qn̄ diſſidet ſuperioribus. inferioribꝰ et paribus.
ſuꝑioribus obuiat. inferiores opprimit. pares ꝑ/
turbat et moleſtat ⁊c̃. libertas peccandi ſuccedit.
quia nec deum timet nec hoīem reueret᷑. Conſue/
tus ad mala et decidens in ꝓfundum peccatorū.

De gloria inani. xviij.

Est enim vana gloria idem cum ſuperbia ſe
cūdum eſſe. differens racōne ſolum. Circa
quā quatuor videnda ſunt. ſcilicet diffinitio. oppo
ſitio. differentie. filie. Diffinitur ſic Inanis glo/
ria Eſt amor laudis ꝓprie ꝓpter excellenciam ap
parentem. Inanis gloria ad humilitatem habet
oppoſitionem. Humilitas autem quatuor habet
actus et ſic quatuor habet oppoſitiones. Primus
actus eſt velle ſubici et ſic opponit᷑ ſuperbie large
ſumpte. Secundus eſt de ſe parua ſentire. Unde
Auguſtinꝰ dicit ꝙ humilitas eſt ſenſus ꝓprie ꝑui
tatis. et ſic opponit᷑ tumori vel elacōni. Tercius
eſt velle ſubeſſe omnibus. ſcilicet ſuꝑiori inferiori
et pari et ſic opponitur ſuperbie ſtricte ſumpte

que eſt amor proprie excellencie . Quartuꝫ eſt de ſe velle parua dici . et ſic opponitur inani glorie . Habet autem inanis gloria duas differencias for males . videlicet appetitum fauoris . et appetitum laudis . Fauor eſt excellencia alicuius in corde . Laus eſt excellencia alicuius in ore . Habet enim tres differencias materiales . que ponuntur Iheremie . ix . Non glorietur ſapiens in ſapiencia ſua nec fortis in fortitudine ſua . nec diues in diuicijs ſuis . ſed in hoc glorietur ſcire et noſce me : dicit dominus . Cum enim gloria ſit propria beatitudinis trinitatis non enim eſt igitur gloriandum ī ſapiencia que attribuitur filio . nec in fortitudine q̄ patri . nec in diuicijs temporalibus vel ſpiritualibus que ſpiritui ſancto . Inanis autem glorie ſeptem ſunt filie ſecundum Gregorium . ſcilicet inobediencia . iactancia . ypocriſis . incontinencia . pertinacia . preſumpcō nouitatum . diſcordia . Eſt enim in primis prima eius filia Inobediencia volūtas fugiens minoracionem poteſtatis nolens ſubiacere ſuperiori in debitis . Iactācia eſt voluntas ꝓpter apparentem propriam poteſtatem ſe oſtentās Ypocriſis eſt voluntas per ſpeciem ſanctum ſe ſimilans fallaciter in aperto et viliter agens in occulto ſiue in intencione ſiue in opere . Incontinēcia eſt voluntas per conformacionem ſui ab illis q̄ mali ſunt laudari appetens . Pertinacia ē volūtas

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

fugiens minoracionem probitatis dicta vel facta
ſua irreuocabiliter defendens. Diſcordia eſt volū/
tas fugiens minoracionem ſapiencie ab hÿs que
ab aliÿs dicuntur diſſenciēs. Nouitatum preſum/
cio eſt voluntas excedens qualitatem ſui ordinis.
propter apparentē nouitatem ſciencie vel ſapiēcie
oſtentari cupiens. Yſidorus vero diſtinguens in
ter ſuperbiam et inanem gloriam propter racōis
differenciā dicit. ꝙ de ſuperbia. cōtemptus. inui/
dia. et inobediencia. blaſphemia. murmuracio. de
tractio. et plura alia oriuntur. De inani vero glo
ria ſcd̄m eundem contencōnes. hereſes. iactancia.
et p̄ſumpcō nouitatū naſcuntur.

De inuidia. xix.

Videndum eſt de inuidia quo ad quinqꝫ. ſci/
licet quo ad diuerſam eius nominacionem.
diffinicōnem. oppoſicionem. differencias et filias
Dicitur enim inuidia aliquando nomine ire. Ge
neſis. iiij. Quare iraſceris. id eſt liuore torqueris.
Aliquando nomine odÿ. Geneſis. xxxvÿ. Oderāt
eum fratres. id eſt inuidebant. Aliquando nomi/
ne emulacionis. i. Regum ſecundo. Affligebat eū
emula eius. Emulacio autem habet quatuor ſigni
ficaciones. quia ponitur pro inflari. pro amare.
pro inuidere. pro imitari. Aliquando dicitur no

mine proprio inuidia. et ſic dicit Damaſc. quod quatu/
or ſūt ſpēs triſticie. ſcʒ accidia q̄ eſt triſticia aggra
uans. achos que eſt triſticia vocē auferens. miſeri
cordia que eſt triſticia de alieno malo. inuidia que
eſt triſticia de alieno bono. Diffinitur autem ſic ī
uidia ab Augꝰ. Inuidia eſt inquit odium felicita
tis aliene. Remigius autem ſic. Inuidia eſt dolor
de alieno bono. A phō ſic. Inuidia eſt triſticia in
apparente felicitate alicuius iniciū. Item aliter.
Inuidia eſt diſſencio ab alieno bono extimato di/
minuere propriū. Differencie autem inuidie ma/
terialiter aſſignate ſcd̄m Auguſtinū ſunt tres. ſcʒ
inuidere ſuperioribus paribus et inferioribꝫ In
uidet enim ſuperioribus. quia eis non equatur.
paribus quia in melius proſperantur. inferiori/
bus ne ei equentur. Opponitur autem timor do/
mini ſuperbie racione humilitatis quem generat
et pietas inuidie racione caritatis ex qua genera
tur. Prima enim et potiſſima filia caritatis ē pi/
etas. que ad omnia valet. Filie inuidie ſecundū
Gregoriū ſunt odium. ſuſurracio. detractio. exul
tacio in aduerſis proximi et afflictio in proſperis
Odium eſt voluntas affectans proximo malum.
vt careat contriſtante bono. Suſurracio eſt volun
tas loquendo ſeminans diſcordias inter fratres.
vt perſequatur ꝓximū ipſius bonū cōtriſtās De
tractio ē volūtas famā ꝓximorū ꝑ v̄ba denigrās

vt deſtruatur in aliorum opinione contriſtans bo/
num. Exultacio in aduerſis proximorum eſt vo/
luntas in procurancium aduerſitate proximi de/
lectans. Afflictio in bonis proximi eſt voluntas
procurans malum ſuo deſiderio. p eventum pro
ſperitatis cōtrarie defraudata.

De ira ſectio viceſima.

Sequitur de ira videre quantum ad quatu/
or. ſcilicet quantum ad diffinicōnem. oppo
ſicōnem. differencias. et filias Diffinitur enim a
Caſſiodoro ſic. Ira eſt animi motus cōcitatus ad
penam prouocans inferendam. A Rabano autem
ſic. Ira eſt omnis malus motus ad nocēdum. Ab
Auguſtino ſic. Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt
ſanguīs. ex euaporacōne fellis vel eius turbacōne
fiens. Item ab eodem. Ira eſt deſiderium repuni
cōnis. Habet autem ira oppoſicōnem ad man/
ſuetudinem racōne ſui inicij. quia manſuetus eci/
am nunq̄ inſipient vult iraſci. Item ad irā p ze/
lum racōne materie Sunt enim circa eandem ma
teriam. et ira per vicium et ira per zelum. ſcilicet
circa pſonam quam vtraq̄ vult puniri. Sed ira
per vicium vult q̄ perſona puniatur. vt ſic ſacie/
tur vindicta perſone Ira vero per zelum vult pu
nicōnem perſone vt vicium deſtruatur. Ad paciē
ciam vero habet oppoſicōem racōne finis. quia pa
ciencia extinguit irā ne procedat. Nam q̄ paciens

eſt iras mitigat ſuſcitatas Species ire ſiue dif
ferencie ſunt tres ſecundum Damaſcenum. ſcilicȝ
fel. mania. catus. Fel ſiue fellea paſſio dicit᷑ ſub
itūs animi motus impaciens leſionis. Et accidit
ex parte corporis ex commocōne fellis. et ex parte
anime ex correpcōne vis iraſcibilis et tunc moue
tur fel ad vīdictam vt expellatur triſticia de qua
dicit Auguſtinus. Ira eſt commocō paſſionis illi
cite. Hec ira cito trāſit. Mania dicitur ira manēs
et memorie tradita. Catus eſt ira obſeruans tem
pus ad vindictam. Filie ire ſecundum Gre/
gorium ſunt rixa. tumor mentis. cōtumelia. cla/
mor. indignacō. blaſphemia Rixa eſt audax vindi
candi voluntas iniuriā facti proſequens. Tumor
mentis eſt voluntas vindicandi fugientem aduer/
ſantem propter eſtimatas inimicitias. Contume
lia eſt voluntas ſe vindicans in exaltādo vocem ꝑ
vituperium ad aliorum aurem ꝑueniens. Indig
nacio eſt voluntas ſe vindicans per ſignum mole/
ſtie exterius declaratum. Blaſphemia eſt volūtas
ſe vindicans per opprobrium ſanctis vel deo illa/
tum. Secundum autem Yſidorum ſunt tres filie
ire. ſcilicet homicidium. clamor. et īdignacio. que
ſic diſtinguntur Nam homicidium fit per manū.
clamor per os. indignacio per ſignum.

De accidia ſectio viceſimaprima.

SEquitur videre de accidia quantū ad tria. ſcꝫ quantum ad diffinicionem. oppoſicionē et filias. Diffinitur autem ſic ab Auguſtino. Accidia eſt tedium interni boni. A Kirchado. Acci/ dia eſt torpor aī bonum inchoare negligentis. A Damaſceno. Accidia eſt triſticia aggrauās A ma giſtris autem ſic. Accidia eſt diffidencia de prop̄/ ijs viribus et dei auxilio implendi ardua ſiue mā/ data. Opponitur autem accidia inq̄tum eſt diffi/ dencia implendi mandata ꝛ virtuti ſpei cuius eſt cōfidencia ſiue confidere. Inq̄tum vero eſt tediuꝫ interni boni ex quo generatur puſillanimitas: op ponitur virtuti fortitudinis. Inq̄tum vero repu tat difficile id quod eſt facile opponitur virtuti ca/ ritatis que omnia eciā difficilia facit facilia repu tari. Quātum vero ad ſuam eſſenciam que eſt tri ſticia opponit̄ gaudio ſpūs. Accidie ſex ſunt filie ſecundum beatum Gregorium. que ſunt malicia. rancor. puſillanimitas. deſperacō. torpor circa p̄/ terita. vagacō mentis. Malicia eſt voluntas gra/ uedinis impaciens machinans malum ſiue nocu/ mentū illi quem iudicat inferentem. Rancor eſt voluntas ex impotencia repellende grauedinis a marificata amaritudinem intus incluſam per ſig num exterius manifeſtans. Puſillanimitas vero eſt voluntas immoderate metuens grauedinem ī aggreſſu agendorum ſiue de proprijs viribus im

moderate diffidens. Deſperacio aūt eſt voluntas grauedinē reꝑmens de adiutorio ad ꝑficiēda agēda diffidens ſiue de remuneracōe dīna ꝓpter ſuſtinenciam grauedinis que eſt in implendum preceptis diffidens. Torpor vero eſt voluntas grauidinis impaciens tepida vel pigra ad explecionem agendorum inchoatorum. Vagacio mentis circa illicita eſt voluntas interno gaudio deſtituta in rebus exterioribus illicitis conſolacōnem q̄rens aut quietem. Sc̄dm Pſ. alie ſunt filie accidie. alie triſticie. Ipſe enim vocat triſticiā volūtatē īꝑtū ſe a graui debito auertit. Sic igitur de triſticia exeunt rancor. puſillanimitas. amaritudo deſperacō. De accidia autem oriuntur ocioſitas. ſomnolencia. importunitas. inquietudo mentis. corporis inſtabilitas. verboſitas. curioſitas.

De auaricia. xxij.

DE auaricia ſunt videnda quinqꝫ. ſcilicet q̄ntum ad diffinicōnem. comparacōnem. oppoſicōnem. differencias et filias. Auguſtinus autem ſuper Gene. ad litteram ſic diffinit auariciā Auaricia eſt appetitus non ſolum pecunie. ſed et altitudinis et ſciencie. Idem de ciuitate dei Auaricia eſt libido habendi. Comparatur autem auaricia ydolatrie. Unde ſepe dicitur ydolorum ſeruitus in ſacra ſcriptura Racō talis eſt quia cultor

dei ad deum tripliciter comparatur. ſcilicet diligē do. honorando . cōfidendo. que tria in auaro reſpe ctu pecunie inueniuntur. propter quod auaricia non immerito ſeruitus ydolorum dicitur. Eſt au tem duplex actus auaricie ſcilicet diligere pecuni am. et retinere ſiue non dare. Racōne primi actus auaricia opponitur caritati. que bonum diligit in cōmutabile Racōne ſecundi: opponitur largitati ſi ue liberalitati. que dat danda et retinet retinēda. Cuius duplex eſt extremitas vicōſa. ſcilicet pro digalitas. que dat non danda. et auaricia que reti net nō retenenda. Uargitas ſiue libeālitas quod i dem eſt tamen racōne actuum differens erit medi etas. ſi autem ordinetur oppoſicō ſecundum actū dandi. prodigalitas eſt ſuperfluitas que dat non danda. et auaricia eſt diminucō ſiue defectus que nil dat. largitas vero eſt medietas. Si vero ſecun dum actum retinendi. auaricia eſt ſuperfluitas q̄ retinet retinenda et dat n̄ retinenda Prodigalitas eſt diminucō que nichil retinet. largitas ſiue libeā litas eſt medietas ¶ Differencie auaācie ſunt. be neficij ſubtractio. furtum. rapina. vſura. ſimonia Subtractio beneficij. eſt auaricia retinens benefi cium quod tenetur dare tempoē neceſſitatis. vt di ues tenetur indigenti . Furtum eſt auaricia reti nens rem alienam inuito domino Rapina eſt aua ricia per vim occupans rem alienam Uſura eſt a

uaricia acquirens per mutuum aliqđ preter ſor/
tem. Simonia eſt auaricia ſtudioſe appetens ven
dere vel emere ſpirituale vel annexum ſpirituali.

¶ Filie autem auaricie ſecundum Gregorium ſunt ſeptem. videlicet Fraus. prodicio. fallacia. ꝑ/iuriū. inquietudo mentis. violencia. cōtra miſericordiam obduracō. Prodicō eſt volūtas per decepcōnem domeſticorū acquirendis inhians. Fraus eſt voluntas profectum proximi decipiens aut īpediens propter terrenum emolimentum. Fal/lacia eſt voluntas decipiēs proximum cauſa lucri Periurium eſt voluntas violans ſacramentū aut iuramentum Inquietudo mentis eſt voluntas cogitare non ceſſans qualiter poſſit diuicias cōgre/gare Violencia eſt voluntas per vim aliorm bona rapiens. Obduracō mentis cōtra miſericordiam eſt volūtas cōcitata ſeu commota aduerſus poſtu/lacōnem indigentis ex nimio ardore pecunie retinende. Secundum autem Yſidorum nouem ſunt filie auaricie. mendacium. Fraus. Furtum. turpis lucri appetitus. falſa teſtimonia. violencia. inhu/manitas. rapacitas.

¶ De gula ſectio viceſimatercia.

DE gula videre ſunt quatuor. ſcilicet quan/tum ad diffinicionem. oppoſicōnem. differē/cias et filias. Diffinitur autem quantum ad ex/ceſſum in cibo ſic Gula eſt īmoderatus amor edēdi

Quantum vero ad exceſſum in potu dicitur ebri/
etas. quã diffiniens Seneca dicit Nichil aliud dif
finio ebrietatez eſſe ꝙ voluntariã inſaniam Quã
tum vero ad exceſſum vtriuſqȝ poteſt ſic diffiniri
Gula eſt amor immoderatus delectacionis eius
que eſt ſecundum guſtum. ſecundum hoc gula po/
teſt ſumi ſtricte pro immoderancia ĩ cibo et potu
pariter. et ſic opponitur ei ſobrietas que modum
ſeruat in vtroqȝ. Differencie ſiue condiciones gu/
le ſcđm Yſidorum ſunt quatuor. ſcilicet quid. q̄n/
do. quantum. quomodo. Quid ad ipſam rem per
tinet. Quando ſi ante legittimum tempus appe/
tat. Quantum ad immoderanciam refertur Quo
modo ſi nimis ardenter appetat. Secũdum vero
Gregoriũ ſunt quinqȝ differencie. ſcilicet ꝑprope
re ſcȝ per cibi ſumpcõnem ante tempus. Laute qđ
pertinet ad cibi ſubſtanciam. cũ ſcilicet ex ſe preci
oſius et delicatus. Nimis reſpicit cibi quantitatẽ
Ardenter reſpicit affectum. Studioſe ſe tenet ex
parte cognitiue. due iſte vltime poſſunt contineri
ſub quomodo. Quinqȝ autem ſunt filie ſecundum
Gregorium. ſcilicet inepta leticia. ſcurrilitas. im
mundicia. multiloquiũ. ebetudo mentis. Inepta
leticia eſt voluntas per exteriores luſus excitans
libidinem in guſtu. et ex ipſa poſtmodũ excitata.
Scurrilitas eſt voluntas per verba carnalia guſ/
tus libidinem commouens et ex ipſa poſtmodum

commota. Immundicia vero eſt voluntas per ni/
miam cibi ſumpcionam libidinem in guſtu conti/
nuare deſiderans. Multiloquium vero eſt volun/
tas per multiplicacionem verborum intendens ī
guſtu conſeruare libidinem. Ebetudo vero men/
tis eſt voluntas libidinis proprie conſeruande ab
ſorta intelligere. ſpiritualia faſtidiens. Yſidorus
autem ponit duas eſſe filias gule. ſcilicet commeſ/
ſacionem que eſt in cibo. et ebrietatem que eſt in
potu.

De luxuria. xxiiij.

Quinqȝ ſunt videnda de luxuria. ſcilicet diſ/
finicio. oppoſicio. temptacio. diſtinctio. et e
ius filiacio. Sic igitur diffinitur luxuria. Luxu
ria eſt libidinoſus voluptatis appetitus. Item ē
concupiſcencia experiende voluptatis. Item eſt
inordinatus ſiue immoderatus amor illius delec/
tacionis que eſt ſecundum carnem vel coitum.
Opponitur autem continencie. Cuius eſt triplex
differencia. Eſt enim continencia coniugalis. cō/
tinencia vidualis. et continēcia virginalis.
Quintuplex eſt temptacio luxurie. Unde verſus
Viſus. alloquium. contactus. et oſcula. factum.
Primo enim inchoatur in viſu exteriori. ſiue in/
teriori. vt in cogitacione. venitur poſtea ad allo/
quium. tranſitur ad tactum. prorumpitur dein/
de ad oſculum. tandem conſummatur peccatum.

Differencie luxurie ſunt. fornicacō. adulte/
rium. ſtuprum. ſacrilegium. inceſtus. et peccatū
contra naturam. Fornicacō eſt luxuria qua ſolu/
tus cognoſcit ſolutam naturali vſu. Et intelligū/
tur ſolutus et ſoluta. a vinculo cōiugij et cōſangui
nitatis. affinitatis. ordinis. r̄ligionis vel voti cō
tinencie. Adulterium eſt luxuria qua coniugalis
thorus violatur. Stuprum eſt luxuria qua vir/
ginalis incorrupcō defloratur. Sacrilegium hic
vocatur ſacre perſone leſio per vicium luxurie. et
melius dicetur luxuria ſacrilega. Hec eſt luxuria
qua votum cōtinencie defloratur. ꝛ hoc vel in ſe ł
in ſacris ordinibus cōſtitutꝰ. vel religioſus aliq̄s
fornicatur cum aliqua ſoluta. vel ipſa ſoluta cum
aliquo religioſo vel cōſecrato ſacerdote. Inceſtus ē
coitus cōtra conſanguinitatem vel affinitatem ł
compaternitatem commiſſus Peccatum cōtra na/
turam eſt luxuria qua natuālis vſus coeundi ma
ris et femine violatur. Filie autem luxuri/
e ſecundum Gregorium ſunt octo. ſcilicet. cecitas
mentis. incōſideracō. inconſtancia. precipitacio.
amor ſui. odium dei. affectus preſentis ſeculi. hor
ror aut deſperacio futuri. Cecitas eſt volūtas fa/
ſtidiens et deſipiens ſuperiora et ſpiritualia. In
conſideracio eſt voluntas preuidere rennuens agē
da inferiora. Inconſtancia eſt volūtas libidine car
nis confracta ſtatum ſuum ſeruare non valens.

Precipitacio eſt voluntas ad aggrediendà quelibꝫ impetuoſa Amor ſui eſt volũtas affectione carnis imbuta. ſibi pꝑter ſe ſuper omnia adherẽs Odiũ dei eſt voluntas deum tamq̃ impedimentũ pꝓprie volũtatis vel carnalis voluptatis deteſtans Affectus p̃ñtis ſeculi eſt voluntas penes ſeculum ſemꝑ manere deſiderans. pꝑter fruitionem voluptatis carnalis. Deſperatio futuri ſeculi eſt voluntas voluptate preſenti cecata. de eterna iocũditate deſperans. Nõ ꝙ ſcd͞m Yſidorum quatuor ſunt filie luxurie vel fornicatõnis ſcꝫ Turpiloquia Scurrilia. ludicra. Stultiloquia. Sapiencie in ſermone opponitur ſtulticia. Bonitati in ſermone opponũtur alia tria Nam cum triplex ſit bonitas ſcilicet. Vtilis Delectabil' Honeſta. Sermoni vtili opponunt' ludicra Sermoni delectabili licito ꝛ opponũtur ſcurrilia Sermoni honeſto ꝛ turpiloquia.

De peccato ex infirmitate. ignorãtia. induſtria. xxv.

SEquitur de diuiſione trimembri peccati. q̃ dicit' peccatum Aliud ex infirmitate Aliud ex ignorantia Aliud ex induſtria Alĳs tamẽ verbis in euangelio hec diuiſio ponitur. Eſt enĩ peccatũ Aliud in patrẽ Aliud in filiũ Aliud in ſpiritũ ſanctum. In patrem cui attribuitur potencia Peccans dicitur peccare ex infirmitate. In filiũ cui ſapiencia ꝛ Peccans ex ignorãtia. In ſpm̃ ſcm̃

cui bonitas ꝰ q̄ ex malicia peccant ſiue ex certa in
duſtria. Primo igitur videndū de peccato ex īfir/
mitate commiſſo quod eſt auerſio voluntatis ma/
le accenſe ab infirma creatura a deo omnipotēte.
Huius peccati ſunt drē effectiue. ſcil; timor male
humilians. et amor male accendens. Triplex au
tem diſtinguitur amor. ſcꝫ gratuitꝰ. libidinoſus.
nālis. Gratuitꝰ habet finem principalem verum
bonum. ſcꝫ incōmutabilem deum. Libidinoſus ha
bet finem voluptatem ſiue delectacionem in crea/
tura Natuālis habet finē neceſſitatē ſiue vtilitatē
propām. Primus amor eſt laudabilis qꝛ virtus.
Scd̄us vituꝑabilis quia peccatū. Tercius neu/
tralis nec ſic nec ſic ſed naturalis. Silr̄ diſtinguitꝰ
triplex timor ſcꝫ nālis qui eſt paſſio et primꝰ mo
tus qui in teſtimoniū vere hūilitatis fuit in xp̄o
Gratuitꝰ qui multiplicatꝰ in ſeruilem. inicialem.
et filialem. de q̄bus agitur vbi de donis. Libidino
ſus qui diuiditur in huānum quo quis eligit pec/
care ne ledatꝰ in paſſione. Timore libidino ſo hō
male humiliatur. Gratuito bene ꝰ Naturali nec
laudatur nec vituperatur. Item amore libidino/
homo male accenditur. Amore gratuito bene ꝰ A
more naturali indifferenter. Peccatum ex ignorā
cia eſt auerſio. voluntaris ignorātis et ꝑpetrātis
quod malū ē ab omniſciente deo Nō tamen ꝙ ali/
ud eſt peccatū ignorancie. aliud pcc̄m ex ignorācia

Pccm̄ ignorancie eſt omiſſio iuris vel facti. Sed
peccatum ex ignorancia eſt qd̄ ex ignorancia com/
mittitur. Eſt autem ignorancia iuris vel facti. ig
norancia facti eſt duplex aut adhibita debita dili/
gencia. et hec excuſat a toto. Aut nō adhibita dili
gencia. et hec excuſat a tāto et non a toto. Ignorā
cia aūt iuris quedam eſt vincibilis. quedam ē cul
pa. Hec aūt aut eſt ex vero conſenſu vt ignorācia
affectata. et ſic iſta ex vna parte excuſat quod ex
alia magis aggrauat. Aut eſt ex negligencia z ig
nauia ſicut eſt ignorancia craſſa et ſupina. Et
iſta etſi aliquo modo excuſet. non tamen ſic om/
nino excuſat quin cum igne eterno ſempiternalr̄
ardeat ſicut dicit Auguſtinus Si autem ignorā/
cia inuincibilis poteſt eſſe dupliciter. Aut enim
eſt in nobis introducta per precedentez culpam.
aut preter omnem culpā. Aut ſimplr̄ priuat cog/
nicionem iuris. ſicut in īfantibus et furioſis carē
tibus vſu racionis. et ſicut excuſat ex toto. Unde
Verū. ꝙ puulis dormientibꝫ nichil quod faciūt
imputatur. Aut non tollit omnino vſum rōnis.
ſed ſemiplene et tunc non excuſat atoto ſed a tāto.
ſicut in hijs qui non ſunt plene furioſi. ſed habēt
quandoqꝫ lucida interualla. et in pueris qui ali/
quo modo ſunt capaces precepti licet non plene.
Si aūt ignorancia eſt ītroducta ꝑ preābulam cul
pā. ſic̄ in ebrio z furioſo. quorū vtqꝫ ſe p̄cipitauit

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in hoc ꝑ culpam ſuam nō excuſat a toto ſed a tāto
ideo dicit Philoſophus. ꝙ ebrius duplices habebit
maledictiones Vnam ꝓ culpa precedenti et. aliā
ꝓ ſubſequenti Non eſt tamen ꝓprie loquendo dicē
dum. ꝙ aliquid noui ꝑpetrat ebrius in culpa. ſed
qđ ex ſequenti culpa aggrauatur prima vt videt᷑
magis ꝑitis. quāuis aliqui dixerint preter culpā
in ebrietate primo cōmiſſam ſcđo cōmitti nouam
Peccatum ex induſtria ſiue in ſpiritum ſanctum
eſt auerſio voluntatis malignantis a ſumme cle/
mente deo. Sunt autem hic ſex differencie ſcilicȝ
deſperatio miſericordie. preſumptio de eadem Im
pugnatio veritatis agnite Inuidēcia fraterne gra
cie Obſtinatio mentis Impenitencia finalis.
Quorum ſufficientia ſic habetur Iſtud peccatum
nempe impugnat graciam penitencialem per
quā fit remiſſio peccati a deo inter eccleſiaſticam
vnitatem. poteſt igitur impugnare penitenciam
in ſe et ſic ſunt due ſpecies. quia penitencia facit
reſilire a cōmiſſis Cōtra qđ eſt obſtinatio mētis.
facit eciam precauere a cōmittendis. contra qđ eſt
finalis impenitencia et ꝓpoſitum finaliter nunq̄
penitendi. Si vero impugnat graciā penitencia/
lem in compacōne ad deum a quo datur. ſic eſt du
plex ſpecies Nam vniuerſe vie dm̄i miſericordia et
veritas ſiue iuſticia. Miſericordiā impugnat de/
ſperatio Iuſticiā preſumptio. Si autē impugnat

graciam penitencialem comparacōne ad vnitatez
eccleſie in qua recipitur: ſic eſt duplex peccatum.
Nam vnitas eccleſie conſiſtit maxime. ſcilicet in fi
de ſiue veritate. contra quam eſt impugnacō veri/
tatis agnite. et in gracia ſiue caritate. contra quā
eſt inuidencia fraterne gracie.

De ydolatria et hereſi.

Sequitur videre de diuiſione peccati. que eſt
Peccatū aliud in deum. aliud in proximum
aliud in ſeipſum. Peccatum in deum dicitur impi
etas. in proximum iniquitas. in ſeipſum impuri
tas. Primo videndum eſt de peccatis quibus in/
honoratur omnipotencia diuine maieſtatis ſu/
perſticōne colendi que ſunt ydolatria. et ritus iu/
daicus. et ſarcenicus. apoſtaſia. ſciſma. et hereſis
Ydolatria eſt falſa et ſuperſticōſa proteſtacio ma/
ieſtatis diuine in ydolo. Cuius ydolatrie due ſūt
ſpecies. vna eſt in rebus naturalibus. alia in arti
ficialibus. ſicut oſtenditur Sapiencie. xiiij. Com
mittitur autem tripliciter. ſcilicet proteſtacōe cor/
dis. vt credere de creatura ꝙ ſit omīpotens. quod
eſt proprium creatoris. confeſſione oris vt non ſo/
lum credere ſed eciam verbis exprimere. exhibicō
ne operis. vt fit in reuerencia et ſacrificijs. Tri/
plex autem eſt apoſtaſia. ſcilicet perfidie. vt cum
quis recedit a fide. vt Julianus apoſtata. Inobe/
diencie cum quis recedit a preceptis Eccl. decimo

Inicium ſuperbe hominis. apoſtotare a deo. Irre
gularitatis. vt cum quis a religione clauſtrali vel
clericali recedit. Apoſtaſia ſic poteſt deſcribi. Apoſ
taſia eſt temerarius a ſtatu fidei. vel obediencie.
vel religionis receſſus. Sciſma eſt illicita diſſen/
cio eorum inter quos vnitas eſſe licet vel illicitus
ab vnitate receſſus. Eſt autem oīs hereſis ſciſma
ſed non conuertitur. Nam hereſis eſt receſſus a fi/
de ſecundum veritatem. Item differunt ſciſma et
hereſis. Nam hereſis addit prauum dogma. ſciſ/
ma autem in fine cōfingit aliquā hereſim. Poſt re
ceſſum enim ab vnitate eccleſie ſequitur inobediē/
cia eccleſie in mandatis. in fine vero ſequitꝛ aſſen/
ſio ꝙ nō eſt obediendum eccleſie. Hereſis idem eſt
ꝙ diuiſio. et ſic hereſis dicit propriiſſime receſſuꝫ
a fide. proprie praua interpretacō ſcripturarum
Minus autem proprie excōmunicacō. Et hereti/
cus dicitur multipliciter. vnomodo ſecundum Au
guſtinum hereticus eſt qui alicuius temporal̄ lu
cri et maxime glorie prīcipatuſqꝫ ſui gracia fal/
ſas opiniones de fide ac nouas vel gignit vel ſeq̄/
tur vt hereſiarche Sabellius aut arrius ſequitur
vt decepti per ſabellium et arrium qui ſabelliani
et arriani dicuntur. Scdm aūt Ie. pt hereticus
appellari licet ab eccleſia nō diſceſſerit qui aliter in
telligit ſacrā ſcripturā ꝙ ſpūs ſcī ſenſus expoſtu
lat. Tercō dr̄ heraticus quicunqꝫ a ſacramentis

eccleſie vel cõmuniõe fidelium eſt diuiſus. vt excõ
municatus. peruerſor eciam ſeu ſubūſor ſacramē/
torū. vt ſimoniatus hereticus reputatur.

¶ De interdicto et duabus ſpēbus ex/
cõmuīcacõis. xxviij.

DE hereſi que eſt excommunicacõ in ſpeciali
diffuſius eſt dicendum Et primo de inter/
dicto quod eſt excõmunicacõis inicium. Ad quod
notandum eſt ꝙ nomine cenſure eccleſiaſtice intel
ligitur ſentencia interdicti excõmunicacõis et ſuſ
penſionis. Proprie autem excõmunicatur perſo/
na a cõmuīõe ſacramentorū et fidelium ſeparata.
Suſpenditur eciam quandoqȝ ab officio. qn̄qȝ a
beneficõ. qn̄qȝ ab vtroqȝ Interdicitur vero locus
vt puta ciuitas villa vel caſtrū. In gn̄ali interdic
to iſta debent cõferri ab eccleſia. ſcȝ baptiſmus ꝑ/
uulorū. pn̄īa morientium. et peregrinis crucem
accipientibus ob reuerenciam crucifixi non ē pe/
nitencia deneganda. Poteſt eciam epiſcopus par
uulos baptiſatos cõfirmare ſemel ī menſe vel ſep/
timana. ipſum interdictum cauſa predicacõnis ad
eccleſiam cõuocare Item morientibus ſi digne pe
niteant poteſt euchariſtia miniſtrari.. Clerici de
cedentes ſine pulſacõne cãpanarum ceſſantibꝰ ſo/
lemnitatibus cū ſilencõ in cimiterio ſepeliri pn̄t.
ſi bene ſeruauerint interdictum In cõuētualibus
eccīis bini et bini vel tres ſimul horas canonicas

poſſunt legere: non cantare ianuis clauſis et int̄
dictis excluſis. et hoc ita demiſſe ꝙ exterius non
poſſunt audiri. Ex quo patet ꝙ interdicti et mul
to forcius excōmunicati nō debent horas extra ec/
cleſiam auſcultare. Pleriſqꝫ tamen religioſis pri/
uilegium indultum eſt. vt ianuis clauſis et inter
dictis excluſis: poſſint ſimul diuina celebrare. qḋ
hodie ad epiſcopos extenditur niſi eis ſpecialiter
prohibeatur. Excōmunicatus vero ex animadu̾/
ſione gladij ſpiritualis eccleſie a cōmunione fideli
um et ſacramentorum ſeparatur Sunt autem ex
cōmunicacōis due ſpecies. ſcilicet vna que dicitur
maior excludens a ſacramentis et legittimis acti
bus fidelium in iſto verſu contentis. Os orat vale
cōmunio menſa negatur. Alia dicitur minor tan
tum ſeparans a ſacramentis. Item excōmunica/
cio quedam infligitur a iure. et hec eſt preſeruati/
ua. quia licet videat᷑ eſſe ad libertatem eccleſie con
ſeruandam. principalius tamen eſt ad culpam p̄/
cauendam. Quedam infligitur a iudice. et hec eſt
curatiua. Nam licet videatur eſſe propter emen/
dam faciendam. principaliter tamen eſt propter
contumeliam cōfringendam. ¶ Pena ſuſtinentis
excōmunicacōnem eſt multiplex Vn̄ verſus. Gra
cia ſubtrahitur. magis ac magis obice rupto. De
vicio cadit in vicium ſuffragia ꝑdit Eccleſie. ſa/
thane vexandus tradit᷑ ille. Que ligat ex ꝓprijs

anathematis vlcio culpis. Circumſtancia vero p̄ſeruans perſonam participantem cum excōmunicato ne excōmunicacōnis eciā vinculo inuoluat: eſt multiplex. Unde verſus. Utile lex humile res ignorata neceſſe. Hec anathema quidam faciūt ne poſſit obeſſe. Utile id eſt vtilitas ex parte excōmunicati. vt quādo quis loquitur cum excōmunicato de hijs que pertinent ad ſalutem anime ſue. Item vtilitas ex parte participantis. vt cū exigit debitum ab excōmunicato. Lex autem matrimonij excuſat coniugatos. Humile id eſt humilitas vt ſeruitoris. et filij non emancipati. ſeruis. ancillis. ruſticis. mancipijs. et alijs obnixa ſeruitute aſtrictis. Res ignorata. vt cum neſcitur eſſe excōmunicatus cum quo participatur neceſſe. ſicut peregrini pauperesq̄ȝ et eciam viatores.

De duabus regulis circa excōmunicacionem. ſectio. xxviij.

Circa excōmunicacionem nota duas r̄gulas generales. Prima eſt hec. Quicunq̄ȝ in clericum vel aliquam perſonam eccleſiaſticam manus inicit temere violentas: excōmunicatus eſt. Fallit tamen hec regula in decem et quatuor caſibus. Primus eſt in apoſtata percuſſo qui clericus ignoratur. Secundus eſt in apoſtata admonito ſe n̄ corrigente. Tercius in eo qui gerit procuracionē et adminiſtracōem ſeculariū perſonarū. Quartus

in eo qui ex ioco manus inicit in clericum. Quin
tus in magiſtro qui cauſa diſcipline verberat clē
cum. Sextꝰ in eo qui vim ſibi illatam a clerico vi
repellit. Septimus in eo qui clericum deprehen/
dit cum vxore. matre. ſorore. vel filia commiſceri.
Octauus ē in eo qui auctoritate prelacionis ſue ꝟ
de mandato prelati manus inicit in clericum. No
nus in ſenioribus eccleſie. Decimus in dominis.
Vndecimꝰ in pr̄ibuſfamilias Duodecimꝰ in pro
pinquis Decimuſterciꝰ in eo q̄ manus inicit ī cle
ricum depoſitū. et curie traditum. Decimuſquar/
tus cum clericus tranſfert ſe ad vitam clericatui
prorſus cōtrariam. vt quando fit miles vel contra
hit bigamiam Alia regula eſt hec. Quicunqꝫ ē
excōmunicatus propter iniectas manus in cleri/
cum violentas pro abſolucione ad ſedem apoſtoli
cam eſt mittendus. ſed fallit in quindecim caſibus
Primus eſt quando percuſſor eſt in mortis arti/
culo cōſtitutus. Secundus vt qui iuſtas excuſaci
ones habet vt inimicitias capitales. Tercius in
hoſtiario qui neceſſitate officij ſui aliquem clericū
non enormiter percuſſit. Quartus ī infirmo Qn̄
tus in paupere. Sextus in ſene depreſſo. Septi/
mus in clauſtrali qui enormem non intulit leſio/
nem. Octauus in mulier̄ Nonus in hijs qui ſui iu
ris non ſunt. Decimus in hijs qui magne ſūt po/
tencie et nimium delicati. ita vt laborez in eundo

ad curiam ſuſtinere nequeāt. Undecimus in hÿs
qui non enormē leſionem ſed leuem aut modicam ī
iuriam clericis intulerunt. Duodecimꝰ ſiue ante
pubertatem. ſiue poſt poſtulet abſolui. Decimuſ/
tercius in ſeruo de cuius abſencia dominus gra/
uetur. vel cum ipſe ſeruus amicū verberat vt ha
beat materiā euagandi. Decimuſquartus in moī
alibus. Decimuſquintus in oībus communit vi
uentibus.

De diuinacōe. xxix.

Sequitur videre de peccatis quibus inhono
ratur diuine ſapiencie altitudo ſuperſticio/
ne ſciendi que ſunt iſta. ſortilegium. diuinacio fu/
turorū. Ad cuius mali noticiam ē videndum q̄d
diuinacō. et que eius differencie. et vtrum omīs
diuinacio ſit interdicta. Et primo ſic deſcribitur.
Diuinacio eſt ſuperſticioſa preſciencia futurorum
Cuius quinqꝫ ſunt ſpecies. ſcꝫ mantice. malefici
um. ſortilegium. augurium preſtigium. Mantice
dicta eſt a manco qui in ea p̄ualuit. Hec habet q̄n/
qꝫ ſpecies. ſcꝫ nigromancia. que eſt diuinacō facta
in cadaueribus mortuorum. a nigro quod eſt mor/
tuum et mancia diuinacō. Geomancia que eſt di/
uinacō facta in terra. a ge quod eſt terra. vt in cir/
culo. et mancia quod eſt diuinacio. Ydromancia q̄
eſt diuinacio facta in aqua. ab ydro quod eſt aqua.
vt in aqua pluuiali. Aeromancia q̄ eſt diuinacio

facta in aere. vt in cõtemplatiuis circulis. Pyro/
mancia que eſt diuinacõ facta in igne A pir quod
eſt ignis. iſte ſunt ſpecies mantice. Maleficium eſt
pericia per quam mulieres faciunt aliquas liga/
turas ĩ dampnum alicuius vel incommodum de
criſta galli vel de rana et de imagine cũ eis. Sor/
tilegium eſt diuinandi racio per ſortes. cuius vſq
fuit in veteri teſtamento. Sorte eciã vſi ſunt Apo
ſtoli ante ſancti ſpiritus miſſionem vel plenitu/
dinem. Augurium eſt pericia diuinandi per aui/
um garritus vel geſtũs. vt per volatum. Preſtigi
um eſt per quod diabolicis illuſionibus hominũ
oculi preſtringuntur. ne poſſint cernere quod ve/
rum eſt. ſed fantaſtica figmenta vt faciunt incan/
tatores. ¶ Poſt hos modos ſunt alij plures. qui
dietim a diabolo inueniuntur. Eſt enim diuina/
cõ facta in varia inſpectione pſalterij et euangelij
Eſt et diuinacõ que futura predicit in fatis et cõ
ſtellacioĩbꝫ dicta matheſis: media producta. Eſt
et diuinacõ facta per aurarum inſpectioẽm dierũ
et horarũ q̃litatẽ cuſtodiens in agendis. et dr̃ au/
ruſpicum. Eſt diuinacio facta q̃ exta vel inteſtina
pecudũ inſpicit. Eſt que in aris ydolorũ reſpon
ſa a demonibus capit. Eſt que ſompnia obſeruat
Dr̃ autem ariolus diuinator ĩn aris. coniectã/
tor in ſompnijs. augur in auium garritu. malefi
cus immolans demonibus vel ſaltem luſtrans.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Magus alio nonine dictus incantator. eſt preſti/
gioſus fallens oculos intuencium. Phito eſt vent̃
loquus : per ſpiritum malignum loquens. A phi
tio id eſt appolline dictus . Diuinus id eſt inſpe/
ctor aſtrorum Auruſpex qui volatum auium aſpi
cit Auguriator qui vocem audit auium Extiſpex
qui exta id eſt inteſtina pecudum inſpicit. Aſtro
logus qui in aſtris auguriatur Geneatlogus qui
mores hominum predicere conatur per ſigna ſub
quibus naſcuntur homines. hic vulgo dicitur ma
thematicus. cuius ſuperſticõ dicitur conſtellacõ a
latinis . Horoſcopus eſt qui in ſingulis agendis
conſiderat diuerſo et diſſimili fato . Sortilegus ẽ
qui ſorcium aliquaruz fortunarum ã infortunarũ
euẽtu diuinacõem loqᷓ. vt ex inſpectone aliq̃rum
ſcripturarũ predicit futura. Saliator qui dum q̃/
cunqꝫ pars membrorum ei ſalierit: exĩde ei aliqḋ
proſperum vel triſte ſignari predicat . Eſt autem
omnis diuinacõ deceptio et illuſio diabolica. ideo
maledicta a deo. et ab eccleſia ĩterdicta. nec poteſt
quiſꝙ ex volũtario commercio vti ea ſine peccato
Aut enim eſt ibi peccatum infidelitatis dum ali/
quod diuinum attribuitur diabolo. Aut eſt pecca
tum ydolatrie. vtpote in oblacioĩbus et ſacrificiys
Aut eſt peccatum inobediencie. quia fit contra ꝓ
hibicõnem dei et eccleſie. Talis autem prohibicio
eſt facta. quia talis peccat in ſeipſum dũ diſcrimĩ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſe committit. peccat in diuinam maieſtatē dum recurrit ad diabolum quaſi non ſit omnipotens ō nium ſciens et benignus deus xpriſtianorū. Peccat in eccleſiam dum commercium habet cum illo. qui preſciſus oīno eccleſie aduerſatur.

De ypocriſi ſimonia et ſac̾legio. xxx.

Videndum eſt de peccatis quibus vilipendi tur ſanctitas bonitatis diuine puerſitate v tendi. qđ ſit tripliciter. ſcʒ appa͞rentis ſanctitatis ſimulacione. vt in ypocriſi. Abuſione doni gratui ti . vt in ſimonia. Violacione ſacri loci. vt in ſacri legio Sunt autem de ypocriſi notificaciones ꝛ diſ ferencie Ypocriſis ſecundum Rabanum eſt dum quis vult videri quod non eſt. ſcʒ bonus quaſi alte rius perſone repreſentator. Vel aliter . Ypocrita eſt qui vult videri bonus cū non ſit . Superſedeo de multis aliÿs diffinicionibus. Species ypocri ſis ſecundum Richardum ſunt affectio dignitatis affectio libertatis. affectio auctoritatis . affectio poteſtatis Secundum Gregorium pardus ī Da niele habens quatuor alas : eſt ypocrita figurās quatuor ſpecies ypocriſis . Prima eſt iactancia de bono manifeſto. Secunda eſt excuſacio de malo manifeſto. Tercia eſt ſimulacio do bono occulto . Quarta eſt ſimulacio de malo occulto. Simo nia eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi ſpi

rituale vel annexum ſpirituali. Hec autem con/
trahitur tripliciter ſecundum Gregorium. ſcilicꝫ
munere a manu. quod eſt pecunia. Munere ab ob
ſequio. quod eſt ſeruitus indebite impenſa Mune
re a lingua. quod eſt fauor. Tres autem ſunt dif/
ferencie materiales ſimonie. Prima quando ven/
ditur ſpirituale vt eccleſie ſacramenta. Secundo
quando venditur annexum ſpirituali. vt eſt pre/
benda que racione conſanguinitatis vel precij vel
fauore datur et obtinetur indigenti. Tercia eſt
quando venditur ſpirituale et ſpirituali ānnexū.
vt eſt predicacio. ¶ Sacrilegium eſt ſacre rei vio
lacio. vel eiuſdem vſurpacio. quaſi ſacriledium.
Committitur autem aliquando aut racione per/
ſone. vt cum religioſus vel clericus verberatur.
Quandoqꝫ racione loci. vt quando cimiterij vel ec
cleſie emunitas violatur. Quandoqꝫ racione rei.
vt quando res ſacra vel ſacro vſui deputata vſur/
patur. Circa quod eſt dicendum quia ſacrilegiuꝫ
committitur. aut auferendo ſacrum de ſacro lo/
co. aut ſacrum de non ſacro loco. aut non ſacrum
de ſacro loco.

¶ De raptu. furto. vſura. homicidio. ꝛ
ſcandalo. ſectio xxxi.

Sequitur nunc quidem videre de pccīs que
cōmittuntur in ꝓximū quorū tria ſūt gn̄a

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Quibuſdam enim leditur proximus. que ſūt rapina. furtum et vſura Rapina eſt manifeſta et violenta aliene rei contrectacō Vſura eſt ſub ſpē negociationis domino ſciente contrectacō rei aliene Furtum eſt occulta et ignorante domino et inuito rei aliene contrectacō. Aliquibꝫ etiam leditur proximus in perſona. vt homicidio et bello. Eſt homicidium hominis occiſio ab homine facta. et ē duplex ſcilicet ſpirituale. quo quis occiditur ſpiritualiter duobus modis. ſcilicet odiendo. Nam qui odit fratrem ſuum homicida eſt. et detrahendo. lingua enim detractionis gladius eſt acutus. Eſt aliud ſcilicet homicidium corporale. quo quis corporaliter occiditur. Et fit duobus modis. ſcilicet lingua et opere. lingua tripliciter. ſcilicet precipiendo. cōſulendo. et defendendo. Opere quadrupliciter. ſcilicet iuſticia. neceſſitate. caſu. et volūtate. Quibuſdam vero peccatis leditur in mente proximus. vt ſunt ſcandala. Eſt autem ſcandalum dictum vel factum minus rectum prebens aliis occaſionem ruine. Scandalum grece latine obex dicitur. Sicut enim ad obicem in via poſitum ledit pes euntis. ſic dictum vel factum minus rectum ē obex infirmis in via morum. Scandalum aliqn do dicitur. ſcilicet dictum vel factum minus rectū Aliquando dicitur actio ſiue impactio illius qui ſcandaliſat. Aliquando dicit caſus vel ruina illius

qui ſcandaliſatur. Eſt autem differencia ſcandali duplex. Eſt enim actiuū et paſſiuum. Actiuum eſt quo quis dat alij occaſionem ruine ſpiritual. Paſſiuum vero eſt ipſa ruina facta ad obicem ma/li exempli alterius. vt cum quis fornicatur exem plo alterius. Ad ſciendum autem que ſunt prop/ter ſcandalum omittenda. Sunt autem due regu/le notande. vna eſt Bernardi. alia Jheronimi. Re gula Bernardi eſt hec. Peccamus ex infirmitate. ex ignorancia . ex certa eciam interdum malicia. Cauendum eſt ne quid faciamus quod ſit in ſcan dalum alicuius. de talibus dicit dominus Petro. Ne autem ſcandalizemus eos etc. In tercio vero ca ſu. ſcilicet cum procedit ſcandalum ex certa malici a. non eſt propterea ab opere deſiſtendum. Vnde Mathei. xv. Sinite illos ceci ſunt et duces cecorū Regula Jheronimi eſt hec. Omne quod poteſt fie/ri vel non fieri ſalua verūtamen triplici veritate omittendum eſt propter ſcandalum. Non autem eſt omittenda veritas vite. iuſticie. et doctrine pp ter ſcandalum euitandum. Veritas vite pertinet ad omnes comprehendens omnia prohibita pre/cepta et cōſilia. Veritas iuſticie pertinet ad pre/latos comprehendens duas partes iuſticie ſcilicet ſeueritatem in puniendo reos. et liberalitatem in iuſtificando bonos. Veritas doctrine pertinet ad doctores et magiſtros et predicatores.

De pctō luxurie et gule. xxxvij.

Nota q luxuria deordinat generatiuā. et gula nutritiuam. peccata que deordināt vel q̄ accidunt ex deordinacōne generatiue ſunt iſta ſcilicet pollucō nocturna. luxuria in propria vxore. ſimplex fornicacō. meretricium. raptus. adulterium. inceſtus. vicium ſodomiticum. Peccata ex deordinacōe nutritiue. cōmittunt̄ manducando. zc̄. et bibendo. et dicitur ebrietas quod fit quinqꝫ differencijs vt ſupradictū ē p̄propere. laute. nimis ardenter. ſtudioſe. Suppoſito q coitus coniugal̄ ſit vel eſſe poſſit peccatum. eſt videndum per diſtinctionem quis coitus coniugalis eſt peccatum. et quis non. et quis venialis. et quis mortal̄. Nota igitur q coitus coniugalis alius eſt licitus. alius eſt fragilis. alius eſt impetuoſus. licitus eſt triplex. quidam fit cauſa prolis generande ad diuinum cultum. et hic eſt thonoſebie virtutis. que dicitur pietas. Quidam cauſa reddendi debitum et hic eſt iuſticie. Quidam cauſa fornicacōnis vitāde. et hic eſt cauterie. de quo dicit Apoſtolus. prima Corintheorum. ſeptimo. Vnuſquiſqꝫ ſuāꝫ habeat vxorem. propter fornicacionē vitandam ſuple. Fragilis ex fragilitate eſt nec ꝓlis habende nec debiti reddendi. nec fornicacōnis vitande. ſed cā delectacōis in cōiuge Et tūc diſtingue. qꝛ illa delectacō. aut amatur infra deū. et tunc eſt culpa

venialis. Aut amat plus q̃ deus et eque vt deū et tunc eſt peccatum mortale. Impetuoſus eſt q̃ ex libidine ſola proueniēs metas honeſtatis et racōnis excedit. Et iō mortale eſt qḋ fit quinqꝫ modis. Primo cum fit propter faciendam libidinem per blandicias meretriceas Secundo cum fit preter naturalem modum. Tercō cū fit tempore prohibito. Quarto cū fit in loco prohibito Quinto cū vir accedit ad vxorem vicinam ptu. vel in fluxu menſtruo laborantem. Simplex fornicacō eſt luxuria qua ſolutus cū ſoluta naturali vſu femine cōmiſcetur. ita ꝙ ſolutus excludat vinculum matrimonij. conſanguinitatis. affinitatis. ordinis. voti. religionis. et hoc cum muliere ſoluta. que vnius vel paucorum libidini ſe exponit. Meretricium ē commercium nepharium cum muliere que multorū paret libidini. Nam meretrix proprie dicta eſt mulier que multorū libidini ſe exponit. Adulterium eſt alterius thori violacō. Inceſtus eſt lubricū carnis contra votum conſanguinitatem vel affinitatem commiſſum. de quibus ſup̄ dictum eſt.

De ꝓprietatibus ſiue paſſionibꝫ viciorum aut peccōrum. xxxiij.

Ad maiorē euidenciā predictorū videndū eſt de paſſioībus et ꝓpetatibus peccōrū Nō igitur ꝙ ſunt q̄dam añcedencia ad pecm̄. q̄dam cōſequēcia. quedam cōcomitancia. Antecedencia quedam

ſunt ex parte auerſionis. et quedam ex parte con/
uerſionis. Ex parte auerſionis a deo ſunt cōtem/
tus. omiſſio. ingratitudo inobediencia. preuarica
cio. Ex parte conuerſionis ad creaturam ſunt li/
bido. concupiſcencia. delectacio. conſenſus in pec/
catum. praua intencō. Subſequencia ſunt macu/
la et reatus. Circumſtancia ſunt illa que circum
ſtancias nominamus. Auerſionem itaqꝫ a deo co
mitantur contemptus omiſſio generalis. ingrati
tudo. inobediencia. preuaricacio. Nam voluntas
ad deum conuerſa et deo conformis vult quod deꝯ
vult. et non vult quod deus non vult. Et hoc de/
bet. tum quia voluntas dei ſuperior eſt ſimplicit.
voluntas vero racionalis creature inferior eſt. et
ideo tenetur ſequi ſuperiorem. quod ſi non facit di
citur contempnere. tum quia dignum eſt facere q̄c
quid deꝯ vult fieri. et ideo cū auertimur dicimur
omittere. tum quia iuſtum eſt propter accepta be
neficia eidem intendere. vnde cum auertimur di/
cimur ingrati. tum quia ipſe dominus eſt. et nos
ſerui. et ideo tenemur facere quicquid nouimus e
um velle. quod cum non facimus dicimur inobe/
dientes et preuaricatores. ſed inobedientes. quia
aūtimur a lege domini. preuaricatores quia trāſ/
gredimur legem. ¶ Et nota ꝙ in voluntate auer
tente ſe a deo cōntemptus. omiſſio ingratitudo. in
obediencia et preuaricacio idem ſunt ſecundum

racōnem non tamen ſcd̄m rem Nam contemptus
reſpicit dei potenciam Omiſſio ſapienciā Ingra/
titudo beneficiū Inobediencia preceptum. preua/
ricatio legem. Et ſcd̄m iſta receſſus eſt in frequēti
auerſione a deo. Elongatio vero eſt in obduracōne
Conuerſionem vero voluntatis ad creaturam con
comitatur libido. q̄ eſt improbitas voluntatis bo/
num creatum preeligens et deſerens increatum
quam ſequitur concupiſcencia qui eſt primus mo
tus ex fomite. veniens ex ſenſualitate et tendens
ad delectacōnem illicitam. tunc ſequitur delcācio
tunc inferior pars racōnis condelectatur. Tercio
eſt conſenſus cum ſuperior pars racōnis non con/
tradicit ſed aſſentit. Iſte triplex ſtatus deſigna/
tus eſt in prima temptacōne per ſerpentem virū
et mulierem. deinde reſtat operis conſummatio.
vel adhuc eſt praua intencio. Nam intencio eſt ad
opus. et ſic ex parte conuerſationis actuale pecca
tum antecedit libido. concupiſcencia. delectacio.
conſenſus in peccatum et praua intencio. Circū/
ſtancie vero dicuntur. q̄ peccatum circumſtant q̄
nos circumſtancias appellamus. Eſt autem cir/
cumſtancia ꝓprietas ꝑſone vel negociȷ̄ ex ſe perti/
nens ad laudem vel vituperium diminuendo vel
augendo vel in aliud genus peccati trahendo.
Proprietas perſone eſt vt quia pulcher eſt homo
ſapiens bonus et huiuſmodi Et talis proprietas

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

reſpondet ad queſtionē factam ꝑ quas . ꝓprietas
negocij eſt genus oꝑis . vt qꝛ fecit hoc . Quare fecit
vbi fecit . quo tꝑe . et quō fecit . que hoc verſu con/
tinent᷑ . Quis . quid . vbi . quibꝰ . auxilijs . cur . quō
quando . Que poſſunt in xiiij drñas explicari .
Unde verſus . Aggrauat . ordo . locus ꝑſona . ſciā .
tempus . Etas cōdicio numerus mora copia cauſa
Eſt modus in culpa ſtatus altus lucta puſilla .
Ex hijs autē . quinqꝫ reſpiciūt ꝑſonā vt ſciencia .
etas . cōdicio . ordo . et ſtatus . Tres vero reſpiciūt
crimen . ſcꝫ copia cauſa et lucta puſilla . Que autē
alie ſunt adiacentes . ſcꝫ locus et tempus . Conſe/
quencia vero ad peccatum ſunt macula et reatus .
Anima enim cum ad creaturam cōuertitur ſcd̄m
Auguſtinū obtenebrat᷑ . peioratur et deſtruitur .
Iſta autem obtenebratio peioratio et deſtructio
idem eſt qd̄ deformitas ymaginis dei . ſiue diminu
tio naturalis boni ſiue macula . qꝛ ex cōtactu ſpiri/
tali inferiorum qui eſt ꝑ amorem inordinatur ſor/
didatur ymago dei in nobis et polluitur . Reatus
vero ſequitur peccatū racōne auerſionis qꝛ tantū
bonum eſt deus ſicut dicit Auguſtinus . vt nulli
bene ſit qui ab eo recedit Sicut igitur ex conuer/
ſione ad creaturam eſt macula ſic ex auerſione eſt
reatus qui eſt obligatio ad penā . Peccatū quippe
tranſit actu ſed remanet reatu peccatū ſcꝫ actuale

¶ Sec̃da pars septem recipit sectiones. Et est prima de vulneracõne naturaliũ.

POstquã viſum eſt de malo tenente racõnem culpe videndum eſt de malo vt tenet rõnem pene. Nõ igit̃ quod malum punitur pena multiplici in preſenti et eciam in futuro. In preſenti enim punitur quantũ ad animã et quantũ ad corpus. Quantum ad animam punitur in vulneratione et in ſpoliatione gratuitorum. Vulnera autẽ quibus anima vulnerata eſt ſunt quatuor ſecundum Bernñdum. ſcilicet Infirmitas Ignorantia Malicia et concupiſcencia ex hijs cõflata. Quorum ſufficiẽtia ſic habetur Anima vt dicit Anſelmus eſt media inter deum et creaturas alias. Deus autem eſt omnipotens. oĩſcius ſumme bonus. eſſencia indiuiſus. potencia attribuitur patri. ſapiencia filio. bonitas ſpiritui ſancto. Indiuiſio ad patris et filij et ſpiritus ſancti pertinet vnitatem Aduertens igitur ſe anima a deo et ad creaturam tranſiens per amorem deſerendo potenciam qua poteſt quicquid poteſt. incurrit infirmitatem deſerendi potenciam qua ſcit quicquid ſcit. incurrit ignoranciam. deſerendo bonitatem qua valet quicquid valet. ĩcurrit maliciã. deſerẽdo ſubſtanciã indiuiſã. incurrit cõcupiſcenciã q̃ hõ diuidit̃ a ſeipſo et in ſeipſo ĩtm̃ vt voluntas ſenſualitatis volũtati

non ſubiaceat racõnis Non eni̅ qđ volumꝰ hoc faci
mus bonū cū caro aduerſus ſpiritum cõcupiſcat
Eſt autem infirmitas ex deſercõne omnipotencie.
Impotēcia reſiſtendi malis vel difficultas in agē
dis bonis. Ignorantia ex deſercõne ſapiencie ſu/
me eſt ebetudo ad cognoſcenda ea q̄ ſunt neceſſaria
ad ſalutem. Malicia ex deſercõne bonitatis diuine
eſt ꝓnitas vel inclinatio ad malū. Cõcupiſcencia
ex deſercõne indiuiſe ſubſtancie eſt corruptio diui/
dens appetitus vt appetitꝰ ſenſualitatis. ab appe
titu diſſenciat racõnis. Peccauit ſiquidē primus
parens ꝑ racõnalem indebitā ſcienciā appetendo.
et ideo in racõnali potencia punitus eſt ꝑ ignoran
tiam. Peccauit in concupiſcibili appetendo cibum
vetitum. ideo punitus eſt in cõcupiſcibili ꝑ caſum
in maliciam q̄ dicitur ꝓnitas ad malū. Peccauit
et in iraſcibili appetendo indebitam poteſtatem.
et ideo eſt punitus in eadē cadendo in infirmitatē
Ex tribus autem hijs concupiſcencia eſt conflata.
hec autem quadruplex pena vulnerans animam
ꝑ originiale peccatum ad poſteros eſt tranſmiſſa.

¶ De ſpoliacõne gratuitorum.
ſecundum.

SEquitur videre de ſpoliacõne gratuitorum
qua punitur anima per peccatum. Eſt au/
tem ſpoliatio gratuitorum. ſubtractio gracie gra/
tum facientis. mortificatio meriti precedentis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

fruſtracio ſanguinis redimentis . inimicitia dn̄i
preſidentis Iniuria angeli ꝓmouentis . deforma/
tio ymaginis . honoratio demonis . ſeruitus pcc̄i .
reatus eterni ſupplicij debilitacio liberi arbitrij .
elongatio superni beneficij Et prouocatio omnis
creature in vlcionem inimicorum creatoris ſui .
Et quia teſte Auguſtino . Nunquam eſt dedecus
culpe ſine decore iuſticie . Nec eſt culpa commiſſa
ſine pena permixta Ideo nota ꝙ quedam ſic ſunt
peccata ꝙ eciam ſunt pena peccati . ſpeciali tamen
modo peccata et pena peccati ſunt illa q̄ habent
adiunctam meſticiam et dolorem ſicut ſunt Inui
dia ira et accidia Minus ſpecialiter dicuntur illa
peccatā et pena peccati q̄ habent adiunctam merā
damnacōnem nature vel ignominie . ſicut ſunt illa
peccata ꝓpter que dicitur homo tradi in reprobū
ſenſum . Generaliter vero peccata et pena peccati
dici poſſunt omnia q̄ ſunt inter primam apoſta/
ſiam et vltimam penam gehenne . Dicit em̄ btūs
Gregorius . ꝙ crimina criminibus vindicantur
Et peccatum qd̄ ꝑ penitenciam non diluitur ſuo
pondere mox ad aliud trahit . licet autem idem di
catur peccatum et pena peccati : nota tamen ꝙ
omnis pena iuſta eſt et a deo eſt Nulla autē culpa
a deo eſt ſicut nec iuſta eſt . ſed tantum a libere vo/
luntatis arbitrio Pena vero q̄ mere pena eſt a deo
eſt inflicta que autem culpa eſt vel inclinans ad

culpam eſt contracta vel acta. et ſic collige breuit. ꝙ triplex eſt pena Quedam eſt acta. quedam in/flicta. quedam contracta. Acta eſt q̄ ſequitur ad peccatum actuale Nam qui culpam mortalem cō/mittit penam damni ſibi facit aut ſentit quia gra/ciam dei perdit. Pena inflicta eſt quam deus non inſtituendo ſed iudicando peccatori infligit. Pena contracta eſt q̄ ſequitur ad peccatum originale.

De penis corporalibus. iij.

SEquitur igitur videre de penis corꝑalibus videlicet quantum ad corpus. quas ꝓpter peccata homines paciuntur. Paciuntur autem ho mines ꝓpter culpam penas naturales de quibus Gregorius dicit. ꝙ ſeptem ſunt ſagitte naturam noſtram moleſtantes. ſcilicet frigus. calor. fames ſitis. labor. morbus et mors vltima ſortis. Hec ſunt pene naturales et generales q̄ a primis parē tibus nobis poſteris ſunt tranſmiſſe et in protho/parente ſunt inchoate. Nam primi parentes ſtatī poſt culpam ſenſerunt penam rebellionis et eru/beſcencie in carne. Et poſt diuino iudicio vir in/currit penam laboris et anguſtie. penam famis et indigencie. penam mortis et incineracōnis Mu/lieri autem duplicata eſt pena quia inflicta eſt ei penalitas multiplicium erumnarum in conceptu

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

pena doloris in partu. pena ſubiectionis ad virū
in conuictu. Paciuntur eciam penas pſonales ꝙ
plures. Plurimi enim filiorum adam paciuntur
in membris diminucōnem. quidam ſupfluitatem
quidam intrinſicam corrupcōnem. quidam extrin
ſicam deformitatem. quidam ſūt paralitici. quidā
epilentici et ſic de ſingulis morbis Quidā leproſi
quidam obſeſſi a demonibus. Paciuntur quidam
penas temporales Nam teſte oroſio ab adam vſqꝫ
ad nos ſunt ſecula tranſacta. nunc bellis grauia.
nunc morbis corrupta. nunc fame ritſtia. nunc ter
rarum motibus terribilia. nunc inundacōnibus
aquarum inſolita. nunc erupcōnibus ignium me
tuenda. nunc ictibus fulminū. plagiſqꝫ grandinū
ſeua. nunc patricidis flagicijs miſera.

¶ De locis penalibus. iiij.

De penis qbꝰ puniūtur mali poſt hanc vitā
ſunt quatuor attendenda. ſcilicet. diſtinctio
locorum. apertio librorum. cōflagratio mundi. tri
plicatio cruciatuum inflictorum. Triplex autem
eſt locus ſiue receptaculū poſt hanc vitam ad pccā
hoīm punienda: ſcdm triplex genus peccati. Eſt
enī locus. ſcꝫ purgatorij. et hoc debetur peccato ve
niali Eſt limbus et hic debetur peccato originali.
Eſt infernus et hic debetur pccō mortali. Et cre
dunt̄ iſta loca eſſe ſub terra gradatim poſita q̄ aliꝰ

poſſunt diſtingui ſcd͂m differenciam q̄drimembre͂
Penalis eni͂ locus dupliciter alicui deputatur. q̄
ſcd͂m penam dampni et ſic eſt limbus. Aut ſcd͂m
penam ſenſus et ſic eſt infernus. Utrumqȝ autem
membrum in duo diuidit᷑ Nam qui pena dampni
puniu͂tur aut ſimpliciter et eternaliter puniunt᷑
et hij ſu͂t ī limbo inferiori Aut puniu͂tur non eter
naliter ſed ad tempus vt patres antiqui ante xp̄i
mortem qui erant in ſuperiori p̄te illius loci qui
dicitur ſinus abrahe. Similiter qui pena ſenſus
puniu͂tur ſimpliciter et eternaliter. et iſti ſunt in
inferno ꝓprie dicto Aut ad tempus puniu͂tur. et
iſti ſunt in purgatorio. Determinatur aute͂ locus
purgatorij ſcd͂m legem co͂munem et ſic credendu͂
eſt eſſe inferius no͂ ſupius ſicut creditur de limbo
Determinatur etia͂ ſcd͂m legem diuinam et ſic di/
uerſis diuerſa ſunt loca conceſſa vel ꝓpter eorum
celeriorem expeditione͂ ſiue liberaco͂em vt poſſint
alijs ſuam indigenciam reuelare vel ꝓpter noſtra͂
inſtructionem vt credamus peccātibus poſt hanc
vitam magnu͂ reſtare cruciatu͂. vel ꝓpter alicuiꝰ
ſancti impetraco͂nem. Sicut ſanctus Patricius
legitur locum impetraſſe purgatorij. locus vero
infernalis eſt ſub terra deorſum in quo reprobi ſpi
ritus et dampnati homines cruciantur ſub eodem
igne materiali qui ſemꝑ affligit et tamen afflicti
non co͂ſumuntur ſecu͂dum exigenciam meritorum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

crucians omnes ſenſus. nec ſolus ignis reprobos
reprobabit et inflammabit ſed cetera elementa cõ/
fuſa et ꝑmixta in reprobos cõuertentur. ita ꝙ erit
ibi ignis ardens. aqua congelans inquietus et
ꝑturbatus aer et fetor terre intolerabilis. Unde
Gregorius. In inferno erit frigus intolerabile
ignis inextinguibilis. fetor importabilis.

De apcione librorum. v.

Sequitur videre de apcione librorum. id eſt
cõſcienciarum q̃ fiet in iudicio. de qua apci/
one tenendum eſt ꝙ in iudicio ſingulis aderit vis
diuina qua fiet vt omnia merita vel demerita ſibi/
ipſis et ceteris innoteſcant. ſibiipſis autem ꝓpria
innoteſcent vt in ꝓmptu habeant ſinguli cogitaci
ones accuſantes vel eciam defendentes Reducent'
eciam ad memoriam ſingulorum. cogitaciones.
affectiones. operacões. intencões. ad oſten/
ſionem diuine iuſticie ſcd'm ſtatum illum. et ad
oſtenſionem diuine miſericordie ſcd'm ſtatum p̄te/
ritum vel tranſactum. Ad oſtenſionẽ diuine iuſti/
cie in retribuendo ſingulis ad memoriã reducẽtur
bona et mala in quibꝫ finaliter ꝑmanſerunt quia
illa ſola digna ſunt retribucõne eterna. Ad oſtenſi
onem diuine mĩe de p̄terito rememorabunt' mala
bonorũ a q̃bus ſunt miſericordit̃ liberati et bona
malorũ q̃ in eis deus miſericordit̃ eſt opatus Non
ſolum autẽ ſibiipſis verũ eciã ceteris. ſingulorum

ſingula innoteſcent geſta et cogitata bona et mala
et erunt nota et aperta omnibꝫ et hoc ad certam
libracōnem meritorum q̄ ſcitur in omniū bonorū
actuum et malorum recognicōne ita vt ſinguli de
ſingulis meritis aliorū valeant iudicare Oſtenſio
quippe malorum in bonis erit ad oſtenſionem mi
ſericordie prius ſibi facte. Oſtenſio vero bonorum
in eis erit ad manifeſtacōnem iuſticie qua digne a
deo premiantur. Oſtenſio vero bonorum in malis
erit ad oſtenſionem miſericordie in ſeculo ſibi facte
Oſtenſio malorum in eiſdem erit ad manifeſtacio/
nem iuſticie qua digne a deo cōdemnantur. Alius
nichilominus liber. ſcilicet vite. verbum ſcilicet in/
carnatum ſiue increatū cuius virtute omnia iſta
fient qui in forma diuinitatis non videbitur niſi
a bonis In forma vero humanitatis in qua ſentē/
ciam pmulgabit videbitur tam a bonis qꝫ a mal
liceat in eadem forma appareat terribilis reprobis
et blandus iuſtis.

De igne cōflagracōnis . vi .

De igne cōflagrationis iam agendum eſt de
quo eſt breuiter tenendum qꝫ ignis precedit
faciem iudicis quo terre facies exuret ita qꝫ figura
huius mundi ignium conflagratione peribit ſicut
factum eſt aquarum inundatione diluuiū. Sicut

enim pꝛimus mundus deletus eſt ꝑ aquam q̄ eſt
frigida et purgatiua contra ardoꝛem et fetoꝛem
luxurie qua illud ſeculum inficiebatꝛ: ſic finalis
mundus ꝑ ignem qui calidus eſt et cōſumptiuus
finiri debet cōtra tepoꝛem caĩtatis et algoꝛem ſiue
frigus auaricie q̄ maxime regnabit in ſeculi ſenec/
tute Et qꝛ tunc iniquitas hominis punietꝛ neceſſe
erit terreri coꝛda oĩm peccatoꝛum qui vniuerſoꝛū
cōtempſerunt dominum Et qꝛ habitaculum debet
cōfoꝛmari ſuo habitatoꝛi. totus tunc mūdus ꝑtur
babitur hoĩe ꝑturbato. ſicut ſtetit cum ipſo ſtante
et cecidit cum ipſo labente Et qꝛ ſeueritas iudicis
oſtendetur. zelum diuinū accipiet omnis creatura
vt ſuo cōfoꝛmetur actoꝛi et ideo neceſſe erit tocius
mundi ſiue oꝛbis cardines cōmoueri Et qꝛ nichil
eſt intenſius. velocius et hoꝛribilius inter agendo
et cōmouendo inter elementa ꝙ ignis ex omni ꝑte
cōcurrens: hinc eſt ꝙ ipſius iudicis faciem p̄cedit
ignis nō ex parte vna tantum. ſed ex omni parte
mundi ita ꝙ ibi erit cōcurſus ignis elementaris
et terreſtris. purgatoꝛij et infernalis Et tunc per
infernalem repꝛobi adurentur Per purgatoꝛium
iuſti purgabuntꝛ. ꝑ terreſtrem terrenaſcentia cōſu
mentur vtputa vegetabilia et aĩalia Per elemen/
tarem ſubtiliabuntur oĩa et ad innouacōnis faciē
diſponentꝛ et ſimul cum hoc non ſolū hoĩes ſed eciā
demones turbabuntꝛ. et tandem ſpiritus repꝛobi

et homines reprobi cum infernali igne in baratrū
ſiue abiſſum detrudentur ꝛc̃.

¶ De cruciatibus inferorum . viij .

SEquitur videre de triplicatōne cruciatuum
inflictorum. Ad cuius noticiā eſt Nōndum
ꝙ omnes actualiter peccantes et in peccatis fina/
liter ꝑdurantes pena triplici apud inferos puni/
entur ſcd̄m ꝙ multimoda deordinatio eſt in mor/
tali et actuali peccato In omni quippe mortali eſt
deordinata auerſio a ſūma luce et bonitate et huic
debetur carencia viſionis dei. Eſt eciā deordinata
cōuerſio ad bonum cōmutabile et huic debet̉ pena
materialis incendij . Eſt tercio libere voluntatis
deordinatio cōtra dictamen recte rōnis et huic de/
betur pena vermis intrinſici. Punient̉ eciā pena
eterna ſcd̄m ꝙ deordinatio in mortali peccato eſt
ꝑpetua . Peccatū eñ qd̉ quis cōmittit. ſcȝ de quo
nunꝙ̄ penitet ꝑpetuo in anima ꝑdurat. et a vita
ꝑpetua ſcilicet deo ſepat et a voluntate ꝓcedit que
vellet ꝑpetuo in peccato delectari Et licet delecta/
tio illa ſit tranſiens et momentanea delectacio tñ
tenet racōnem perpetuitatis. ideo pena deordina
cōni reſpondens debet habere carenciam finis. vt
ſicut homo in ſuo perpetuo non impoſuit finem
peccator a peccato recedens ſic deus a ſuo ꝑpetuo
nō deſiſtat a puniendo. Et ſicut contra infinitum
peccauit ſic penam habeat infinitam et quia in/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

finitam penam non poteſt habere intenſione. ſal/
tem infinitam duracōne. Et ſicut voluntas poſt
mortem malo adheret ſine penitencie ſuſceptione.
ſic deus ſemper affliget ſine ſentencie mutacione.
Punientur nichilominus pena acerba ſecundum
ꝙ deordinatio in peccato fuit libidinoſa. Delecta/
tio enim libidinoſa puniri debet ꝑ penam afflic/
tiuam. et quia peccatores creaturis delectabilitur
adheſerunt et creatorem contumaciter contempſe/
runt. ideo precipitabuntur in locum infimum et
maxime a ſtatu glorie longinquum. ſcilicet in pro
fundiſſimū infernum vbi exponentur affligendi
in fine nature. ſcilicet fecibus corporum munda/
norum igne fumoſo et ſulphureo concremandi et
in illo inſeparabiliter alligandi et ab eodem ſcdm
exigentiam meriti eternaliter cruciandi nunquā
tamen ſunt ſubſtancialiter conſumendi Et ſic pa/
tet ꝙ in penis damnatorum erit varietas cum va
rietate eternitas, et cum eternitate acerbitas.

Tercia pars quinquagintaſeptē
habet ſectiones. et eſt prima de eo
quod eſt frui et vti ;

DIcto de malo culpe qđ eſt fugiendum. et de
malo qđ eſt timendū. videndū eſt de bono et
hoc dupliciť. Primo ſub rōne meriti in viatoribꝫ

Secundo ſub racione premij in comprehenſorib9
Ad meritum viatoruz ſpectat cognoſcẽ et diſcernẽ
triplex bonũ. ſcz bonum increatum qđ deus eſt.
bonũ procreatum qđ eſt mundus. bonum cõiuga
tum qđ eſt xp̄s. Deus eſt creator. mũdus eſt crea
tura. xp̄s eſt creator et creatura Deo eſt fruendũ.
mundo vtendum. xp̄i dei felicitate eſt fruẽdum.
xp̄i hominis conformitate eſt vtendum Sũt autẽ
res quibus eſt fruendum vt increate. ſunt quib9
eſt vtendum vt procreate. ſunt qui fruuntur et v/
tunt² vt homines et angeli. Res quibus fruendũ
eſt faciũt nos beatos. Res quibus eſt vtendum ad
beatitudinem adiuuant viatores Res que vtũtur
hñt xpriſtum deum et hoı̄em vt contemplent² de/
lectabiliter eius diuinitatẽ. et eius imitentur exẽ
plariter humanitem. Diuinitas xp̄i maxı̄e beati/
ficat angelos et homines comprehenſores. Huã/
nitas vero maxime edificat viatores Eſt aũt frui
alicui rei amore inherere propter ſeipſam. Vti ve
ro eſt id qđ in vſum venerit referre ad optineãduz
id quo fruendum eſt. Item cognitis fruimur in
quibus volũtas propter ſe delectata cõquieſcit Vti
mur vero eis que ad illud referrimus quo fruen/
dum eſt. Aliter dicit Auguſtinus. Vti inquit eſt
aſſumẽ aliquid in facultatem volũtatis. Frui au/
tem eſt vti cum gaudio non adhuc ſpei ſed iam rei.
Videndum eſt igitur de hijs ꝛ primo de deo trino

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

et vno Secundo de mundo ex triplici creatura cõ
ſtituto. Tercio de xpriſto et eius triplici benefici
o. ſcilicet doctrina ſiue ſacra ſcriptura. De gracia
virtutum et medicina ſacramentali.

Quid de deo trino et vno credendũ. intelligendum. et exprimendum eſt ſectio. ij.

De deo trino et vno credere intelligere et ex/
primere debemus. primo ꝙ in diuinis ē v/
na natura et tres ꝑſone. pater. filius et ſpiritus
ſanctus. Quarum prima a nulla. ſcd̃a a prima.
tercia ab vtraq̃. ita ꝙ perſonarum trinitas non
preiudicat vnitati nec econuerſo. Habemus quo/
q̃ ibi intelligere duas eſſe emanaciones. vna per
modum nature qua gignitur filius. ſecunda per
modum voluntatis qua ſpiratur ſpiritus ſanctꝰ.
Tres ſunt ypoſtaſes. vna patris. alia filij. alia
ſpiritus ſancti. Quatuor ſunt relaciones. ſcilicet
paternitas. filiacio. communis ſpiracio. et proceſ
ſio. Quinq̃ ſunt nociones. ſcilicet predicte quatu
or. innaſcibilitas eſt quinta. ita ꝙ innaſcibilitas
priuatiue et paternitas poſitiue ſunt due patris
nociones. Filiacio eſt nocio filij. Spĩacio actiua
cõmunis eſt patri et filio. ꝓceſſio ē nocio ſpũs ſcĩ
Tres ſũt ꝓpetates ꝑſonales ſic expꝛ̃ſſe. ſcȝ paĩ et

filius et ſpiritus ſanctus. Habemus miſterium
eciam trinitatis exprimere per duos predicandi
modos. ſcilicet ꝑ modum ſubſtancie et relacionis.
omnia predicamenta de eo tranſierunt in ſubſtan
ciam dempta relacõne q̃ racõne ſubiecti in quo eſt
tranſit in ſubſtanciam ne faciat cõpoſicõem. rõne
vero t̃mini ad quem eſt. manet vt faciat diſtinctio
nem ſcd̃m tres modos ſupponendi. ſcʒ ſcd̃m modū
eſſencie nocõnis et ꝑſone. de quibus datur regula
ꝙ eſſencia ſuppoſita non ſupponit᷑ nocio vel ꝑſona
et ſuppoſita nocione non ſupponitur eſſencia aut
ꝑſona. Et ſuppoſita ꝑſona non ſupponitur eſſen/
cia nec nocio Et ſcd̃m modos quatuor ſignificandi
ſubſtanciā. ſcʒ noīe eſſencie. ſubſtancie ypoſtaſis
et ꝑſone horum quatuor exempla ſunt in creatu/
ris videlicet humanitas q̄ eſſenciā. homo que ſub/
ſtanciam. aliquis homo qui ſignificat ypoſtaſim
ſiue ſuppoſitum. petrus qui ꝑſonam ſcd̃m quinqȝ
modos dicendi aut querendi. ſcʒ per quis qui que
quod et quid Quis racõne ꝑſone. qui racõne ypoſ
taſis. q̄ rõne nocõnis. qđ racõne ſubſtancie. quid
ſiue quo racione eſſencie Scd̃m tres modos diffe/
rendi. ſcʒ ſcd̃m modum differentem exiſtendi ſiue
emanandi ſicut differt perſona. ſcd̃m differentem
modum ſe habendi. ſicut differt ꝑſona et eſſencia.
quia perſona vna refertur ad aliam. ſed eſſe non
refertur. ſecundum modum intelligendi. ſicut

differt vna proprietas ſubſtancialis ab alia vt bonitas. ſapiencia.

Qualiter deus trinus et vnus manifeſtat ſeipſum in creature effectibus. iij.

De deo trino et vno tenendum quod ſit incōmutabilis. inſenſibilis. incircumſcriptibilis. Reddit tamen ſe per creaturas et effectus earum nobis agnoſcibilem. ita quod in creaturis oībus dicitur deus eſſe. quantum ad naturam et hoc tripliciter ſcilicet per eſſenciam. potenciam. et penitenciam. ita quod extra diuine eſſencie immenſitatem nichil manet. pter limpiditatem diuine preſencie nichil latet. contra infinitatem diuine potencie nichil valet. et ſic et taliter eſſe competit beatiſſime trinitati. Dicitur tamen habitare in iuſtis ſpecialiter. ſcilicet per graciam que eſt effectus trinitatis beate ad deum reducens et faciens nos habere deū et deum haberi a nobis: at per hoc deus trinitas in nobis dicitur habitare. dicitur ſedere in beatis quātum ad gloriam: racōne cuius deus trinus in beatorum mentibus quietatur. In quorum poteſtatiua ſedet vt equitas. In quorum cognitiua lucet veritas. In quorum affectiua ardet vt caritas Dicitur autem apparere ſenſibiliter cum expreſſa ſignificatione. ſicut ſpiritus ſanctus in ſpecie columbe ſuper xpriſtum et lingue ſuper apoſtolos

Et qꝛ ꝑſone ſunt diſtincte poſſunt diſtinctis ſigni
ficari ſignis vel tres ſimul . ſicut trinitas ap ꝑuit
abꝛahe in tribus angelis. vel due tantum et queli
bet ſigillatim dicitur deſcendere de celis et hoc cū
effectus tā ſpiritalis ꝙ ſenſibilis inchoacōne. qui
quāuis immutabilis in ſe ꝑſeueret tm̄ de abſente
dicitur nobis fieri pꝛeſens quando in nobis inci/
pit habitare ꝑ donum gratuitum qđ nunc nō vide
mus. ſicut olim in eccleſia pꝛima Dicitur mittere
ſiue mitti cum eterna ꝓductione . pater ſiquidem
mittit filium quando inſinuat ꝙ pꝛocedit ab ipſo
ꝑ eternam generacōnem. Pater et filius mittunt
ſpiritum ſanctū cum inſinuant ꝙ ꝓcedit ab ambo
bus ꝑ cōmunem ſpiracōnem. Pater non mittitur
quia a nullo ꝓcedit. Spiritus ſanctus non mittit
ꝑſonam ſed mittitur. quia non pꝛoducit ſed ꝓdu/
citur. Filius vero mittit et mittitur . qꝛ ꝓducit
et ꝓducit᷑. Dicit᷑ eciam incarnari ꝑ cōmerciū dīne
nature et humane in vnione ꝑſone q̄ vnio facta eſt
tm̄ in ꝑſona filij. quā tm̄ tota trinitas eſt operata.

¶ De appꝛopꝛiatis patris . iiij .

DE deo trino et vno tenendum ꝙ licet omnia
eſſencialia tribus ꝑſonis equaliter indiffe/
renter cōueniant. tamē patri dicitur appꝛopꝛiari
vnitas. eternitas . racio pꝛincipandi et omnipo/
tencia. Hec autem quatuoꝛ dicuntur appꝛopꝛiari
patri. non quia fiant ꝓpꝛia. cum omnibus ꝑſonis

ſint cõmunia ſed quia ducũt in cognicõnem pſone patris q̄ eſt origo pſonarum in trinitate. non hñs principium ſed principians. a quo eciã fluit om̄e poſſe Eſt autem dei potencia cõpleta non potens deficere cum non ſit de nichilo. nõ potens ſuccumbere cum non ſit ſub aliquo Non poteſt eciam indigere cum nõ indigeat aliquo bono. Potencia vero hominis in peccando deficit In paciendo ſuccumbit in corpalibus actionibus indigentiã includit. Eſt igitur deus omnipotens. ita tamen q̄ non attribuuntur ei actus culpabiles vt poſſe mentiri. et malum velle. nec actus penales vt poſſe metuẽ et dolere. nec actus corporales vt poſſe currere et ambulare. Eſt potencia dei ordinata ita q̄ ei non attribuuntur actus incõuenientes vt poſſe facere maiorem ſe. vel alium deum equalem ſibi vel creaturam infinitam actu. quia ſicut dicit Auguſtinꝰ Quodcumqꝫ incõueniens eciam minimũ. eſt incõueniens deo vel impoſſibile.

De appropriatis filij. v.

Filio appropriatᷣ. veritas. ſpes. racio exemplandi. et oĩs ſciencia. Hec aũt q̄tuor dicũtᷣ appropari filio nõ qꝛ fiant ꝑpria cũ tribꝫ pſonis ſint cõmunia. ſed qꝛ ducunt in cognicõnem pſone filij qui eſt a patre vel verbum qđ eſt pr̄i equale. et ideo ſumme pulchritudini in quo omnia p̄uiſa et diſpoſita exemplantᷣ Et a quo tamq̄ a p̄mo et

ſummo exemplari fluit omne ſcire. Cognoſcit aūt
dei ſapiencia limpide omnia bona et mala p̄terita
preſencia et futura actualia et poſſibilia. incom/
prehenſibilia a nobis et infinita ita tamen ꝙ in ſe
non diuerſificatur licet diuerſa vocabula ſorciatur
Nam inquantum ipſa ſapiencia dei eſt cognoſci/
tiua omniū poſſibilium dicitur ſciencia ſiue cogni
cio. inquantum eſt cognoſcitiua eorum q̄ ſunt in
vniuerſo dicitur viſio. inquātum eſt cognoſcitiua
omniū q̄ bene fiunt dicitur approbatio. inquantū
eſt eorum q̄ futura ſunt dr̄ preſciencia ſeu preuiſio
Inquantū eſt cognoſcitiua eorum q̄ ab ipſo fienda
ſunt dicitur diſpoſitio. inquātum eſt cognoſcitiua
eorum q̄ premianda ſunt dicitur predeſtinatio. in
quantū eſt eorum q̄ damnanda ſunt dicitur repro/
batio. Poſſunt hec ſeptē ad tria reduci vocabula.
ſcʒ ad noticiā ſimplicis cognicōnis qua deus cog/
noſcit bona et mala q̄ ſunt fuerunt et futura ſunt
et q̄ pn̄t eſſe et nunq̄ erunt Ad noticiā viſionis q̄
cognoſcit deus omnia bona et mala q̄ ſunt fuerunt
et futura ſunt Ad noticiam approbacōnis qua cog
noſcit deus q̄ ſunt fuerūt et futura ſunt tm̄ bona.

De appropriatis ſp̄us ſcī . vi.

Spiritui ſancto appropriat᷑ bonitas. vſus.
racio faciendi. et voluntas ſiue beniuolen/
tia. Hec autē quatuor appropriantur ſpiritui ſcō
non q2 fiant ꝓpria cū tribus ſint cōmunia: ſed q2

ducunt in cognicōnem perſone ſpiritus ſancti qui
eſt ab vtroqꝫ vt amor et donum ſumme ꝯficuum
et cōmunicatiuum. omnis noſtri deſiderij finitum
ad qđ bonum tamq̄ꝑ ad finem ſummū tendit omne
velle racōnabile ordinatum et inclinatum Eſt aūt
voluntas dei recta ꝙ nullomodo poteſt obliquari
Sic efficax ꝙ nullomō poteſt retardari Sic vnica
qđ tamen quinqꝫ ſignis habet ſignari Unde verſꝰ
Impat et ꝓhibet ꝑmittit conſulit implet. Dicitᵃ
autem voluntas dei racōne regulata ꝓuidencia q̄
omnia q̄ in vniuerſo fiunt irreprehenſibiliter gu/
bernantur. cum nichil precipiat prohibeat et con/
ſulat niſi recte. nichil agat niſi bene. nichil ꝑmit/
tat fieri niſi iuſte. Cum autem ſit voluntas dei
rectiſſima nullus poteſt eſſe rectus n̄ ei conformetᵃ
et nemo poteſt ei conformari niſi ipſa ſibi ſignis
aliquibus innoteſcat tamquā regula rectitudinis
proſequente. Eſt autem duplex rectitudo Quedā
neceſſitatis q̄ eſt in faciendo bonum ad qđ eſt pre/
ceptum et in declinando malum ad qđ eſt prohi/
bitio Quedam eſt perfectionis in ſupererogando
vltra debitum ad qđ eſt conſilium. Eſt eciam volū
tas dei efficaciſſima. ita ꝙ nullus poteſt aliq̄d effi
cere niſi ipſa coefficiente et ſic eſt implecio vt ſig/
nū voluntatis efficiētis. Itē nullus poteſt deficē
aut peccare n̄ ipſa iuſte et merito deſerēte et ſic eſt
ꝑmiſſio vt ſignū volūtatis diuine iuſte deſerētis.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ De quatuor ſimul creatis. et de menſuris durabilium. vij.

Poſtq̃ꝫ vidimus de bono increato qđ eſt deus videndū de eſt bono creato qđ eſt mūdus Et p̃mo de ſūma creatorū videndū ē. Nõ ſcđm Bedā q̃tuor prima creata q̃ dicunt coeua eſſe vel fuiſſe. ſcꝫ Natura angelica. celum empireū. materia elementorū et tempus. Quorū ſufficiencia ſic habeť Primo debuerūt creari aliqua prima in quolibet gñe creature. ſcꝫ reſpectu creaturarū ſpiritualiū et corꝑalium actiuarum. et corꝑalium paſſiuarū. Et eciā reſpectu menſurarū Reſpectu p̃mi creata eſt natura angelica. reſpectu ſcđi celum empireum de quo dicit Damaſce. ꝙ eſt cōtinētia. oīm creaturarum ſpiritualiū ac corꝑaliū Reſpectu tercij materia p̃ma elementorū Reſpectu quarti. p̃mo creatum eſt tempus qđ gñaliter accipitur ꝓ menſura cuiuſlibet duracōnis habentis iniciū. ſiue finem habeat ſiue non. Quare Nōndum ꝙ tres ſunt durabiliū menſure. ſcꝫ eternitas. euiternitas et tp̃e ꝓprie dictū. prima eſt dei Non recipit em̄ eternitas pricipium aut finē vt dicit Boecius ꝙ eſt interminabilis vite tota ſimul et ꝑfecta poſſeſſio. Euiternitas eſt menſura eorū q̃ ꝗuis principiū habeant finem tn̄ non habent. ſicut ſunt angeli. anime. natura celeſtis. elementorum natura. hec menſura dicit͛ aliqn̄ euum. aliquando eternitas ſed creata

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Sed qꝛ eternitas diuinis conuenit. et euum aliq̄n
ꝓ tempore recipitur poſitum. ideo ex hijs duobus
euiternitas nominatur. Tempus autem ꝓprie
dictum eſt menſura eorum q̄ habent principium
atq̧ finem Sicut ſunt generabilia et corruptibi/
lia q̄ ſecundum motum primi mobilis variantur
vſq̧ ad cōpletionem numeri electorum. Quartā
differencia eſſe non poteſt. ſcilicet ꝙ ſint aliqua q̄
finem habeant et non principium.

De veritate exp̄menda cū excluſione errorum circa ꝓductionē mūdi. viij.

Secundo habemus errorem excludere Qua/
ꝓpter nō. ꝙ vniuerſitas mundialis machi
ne eſt in eſſe producta ex tempore. in quo exclu/
ditur error ponentiū mundum eternum. ꝓducta
eſt inq̄ ex nichilo. in quo excluditur error ponen/
tium eternitatem circa materiale principium Et
ab vno principio eſt producta. in quo excluditur
error manicheorum ponentiū pluralitatem prin/
cipiorum Solo et ſummo. in quo excludit᷑ error
dicentium deum produxiſſe inferiores creaturas
per miniſterium intelligenciarū. in certo numero
pōdere et mēſura. ex quo pꝫ ꝙ creatura eſt effcūs
trinitatis creantis ſub triplici gn̄e cauſalitatis. ſ.
efficiētis rōne cui9 eſt in ĉatura vnitas. modus et
menſura Exemplaris. racōne cuius eſt in ea. veri
tas. ſpecies et numer9 Finalis. racōne cuius eſt

in creatura. bonitas ordo et pondus Oĩs quippe
creatura cõſtituitur in eſſe ab efficiente. formatur
ad exemplar ordinatur ad finem. at ꝑ hoc eſt vna
vera. bona. modificata. ſpecioſa et ordinata. men/
ſurata diſcreta et ponderata. Alijs autem eciam
vocabulis predictus trinarius nominatur. ab Au/
guſt. li. de anima et ſpiritu dicit' eſſencia. ſpecies
et vſus. A dioniſio Armonia ſpecies et cõmenſu/
ratio. Item ab eodem Subſtancia virtus et ope/
ratio. Ex vna igitur parte cadunt vnitas modus
eſſencia. ſubſtancia menſura et cõmenſuratio Ex
alia numerus veritas ſpecies virtus et armonia.
Ex alia bonitas. ordo. vſus. pondus et operatio.
De primo igitur trinario Nota ꝙ vnum nominat
ens cõnumerabile et hoc ꝓpter indiuiſionem ſui
in ſe. verum nominat ens cognoſcibile et hoc ꝓpt̄
indiuiſionem ſui a ꝓpria ſpecie. bonum nominat
ens communicabile et hoc ꝓpter indiuiſionem a
ꝓpria operacõne.

De triplici differencia creature. nonum.

Tercio circa creaturam mundi habemus at/
tendere triformitatem creature. ꝓduxit eñ
deus trinus et vnus triplicem differenciam crea/
ture Nam produxit creaturam pure corporalem
vt eſt mundialis machina: creaturam pure ſpiri/
tualem vt eſt natura angelica Creaturã ex vtroqꝫ

cōpoſitam vt eſt natura humana. ſic etenī decuit
deum producere varia et diuerſa vt multiplici/
tas creature faceret ad ꝑfectionem vniuerſi. q̄ con/
ſiſtit in amplitudine ambitus. in ſufficiencia or/
dinis et influencia bonitatis. Ex quibus eciam
diuina ſapiencia. potencia et bonitas innoteſcit
decuit namqꝫ deum ſic res producere vt eſſent ad
manifeſtacōnem ſue potencie que quidē apparuit
in productione ſumme diſtantium et earundem
cōiunctione vt patet in natura humana in qua cor
poreum et incorporeum vniuntur. Item decuit
deum ſic res producere vt eſſent in manifeſtacōem
ſue ſapiencie q̄ maxime ex ꝑfectione ordinis decla
ratur. qui quidem ordo tria neceſſario requirit vi/
delicet infimum. ſupremum et medium. Infimū
fuit natura corporalis. Supremum natura ſpiri/
tualis. Medium natura compoſita ex vtraqꝫ.
Item decuit deum ſic res producere vt eſſent in
manifeſtationem ſue bonitatis et beniuolencie q̄
maxime conſiſtit in diffuſione et cōmunicatione
in alterum. Sic igitur diuina bonitas cōmuni/
cauit actum nobiliſſimum qui eſt viuere et intelli
gere vt non tantum daret potenciam alij viuendi
et intelligendi ſed eciam potenciam cōmunicandi
alij qđ factum eſt in homine in quo ſubſtancia ſpi/
ritualis et vita intellectiua ꝑficit corporalem.

¶ De ꝓductione machine mūdialis .x.

DE hijs tribus differencijs videndum eſt ꝑ ordinē. et p̄mo de corꝑali natura cuiuſmodi eſt mundialis machina q̄ ſex diebꝰ fuit in eſſe pro/ducta. vt patet Geneſis primo. capitulo in textu Require breuiter poſt ꝓductionem opm ſex dierū ſeptima die requieuit deus a nouarum ſpecierum ꝓductōne quoniā omnia fecerat vel in ſimili ſicut illa q̄ ꝓpagantur. vel in racōne ſeminali ſicut illa q̄ alijs modis introducuntur in eſſe. et ſic colligit᷑ ex predictis ꝙ triplex fuit oꝑatio diuina in mūdi machina ꝓducenda. ſcilicet Creatio. diſtinctio. Adornatio. prima appropriatur patri. ſcd̄a filio. tercia ſpiritui ſancto. Creatio fuit de nichilo. ideo fuit in principio ante omnē diem tamquā rerum omniū et temporū fundamentū. Diſtinctio vero corporum mundanorum fuit modo triplici. ideo ꝑ triduum fuit facta. ita ꝙ prima die facta fuit diſ/tinctio nature luminoſe. a ꝑſpicua et opaca. cū a tenebris lux eſt diſtincta. ſecunda die facta eſt diſ/tinctio nature ꝑſpicue ab opaca. cum diuiſe ſunt aque a t̄ra. tercia die natuē ꝑſpicue a ꝑſpicua cū diuiſe ſunt aque ab aquis. ⁊ q2 ornatus corr̄ndet eis. ideo in triduo eſt cōſūmatus ita ꝙ ornatus lu/minoſe nature eſt factus quarta die in formatione ſtellarum ſolis et lune. Ornatus nature ꝑſpicue factus eſt quinta die in qua facti ſunt piſces et

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

aues in aeris et aque ornamentū. ſexta die factus
eſt ornatus nature opace quando facte ſunt beſtie
de terra. factaqꝫ reptilia ſunt Ac facta eſt natura
humana ad cōſummacōnem oīm predictorum.

¶ De conſiſtencia machine mundialis ſeu corporalis . xi .

Conſiſtit autem natura corporea maxime
in duobꝫ. ſcꝫ in natura elementari et celeſti
Celeſtis diſtinguitur in tres principales celos.
ſcilicet in Criſtallinū Empireū et Firmamentū
Firmamentum autem qd̓ eſt celumſtellarum con
tinet ſeptem orbes . ſeptem ſcilicet planetarum q̄
ſunt luna mercurius ꝛc̄. Natura quidem elemen/
taris diſtinguitur in quatuor. ſcilicet in ignem ꝛc̄
et ſic procedendo a ſummo celi cardine vſqꝫ ad cen/
trum terre occurrunt nobis decem orbes celeſtis .
et quatuor ſpere elementares ex quibus tota mū/
di ſenſibilis machina integratur. ita ꝙ celeſtia in/
fluunt in terreſtria et elementaria quantum ad
diſtinctionem. cognicōnem temporum ſeu ſignifi/
cationem dierum . menſium et annorum dicente
ſcriptura vt ſint in ſigna tempora et dies et annos
Influunt eciam quantum ad effectiuam produc/
tionem rerum generabilium et corruptibilium
et corporum humanorum Sic tamen ſunt in ſig/
na temporum et regimen operacōnum per lucem
calorem et motum et virtutem vt non ſint certa

ſigna contingentium futurorum nec influunt ſuꝑ liberum arbitrium ꝑ vim conſtellacōnum quem quidē aliqui dixerunt fatum eſſe. Et ſic colligitur ex predictis ꝙ deus ordinate res condidit quantū ad tempus. ordinate diſpoſuit quantū ad ſitum. ordinate eciam gubernat quantum ad influenciā. in ſcriptura ſacra ordinate narrat quantū ad doc/trine ſufficienciam q̄ in principio ſui inſinuat naturam luminoſam nomine celi. naturam opacam nomine terre. naturā ꝑſpicuā nomine aque. inſinuat et beatiſſimam trinitatem patrē in nomine dei creantis. filium in nomine principij. et ſpiritum ſanctū in nomine ſpiritus dei. Inſinuat eciā appropriata trium ꝑſonarum. ſcilicet omnipoten/ciam patris in ꝓducendo. oīſcienciam filij in diſ/tinguendo. beniuolenciam ſpc̄ ſcī in influendo.

De ſufficiencia celorum. xij.

De natura celeſti ſpecialiter eſt videndum. Celum quidē ſcd̄m cōmunem acceptionem nominat naturam ꝑſpicuam cōtentiuam. Scd̄m vero ꝓpriā accepcōem noīat naturā ꝑſpicuā contētiuā. nulli cōtrarietati ſubiectā. Scd̄m ꝑmā accepcōem ſeptē celi a rabano diſtinguūtur. ſcz celū aereū ethereum. olimpium. igneū. ſiderum. Aliquando empireum. Quorum ſufficiencia ſic habetur. Celi enī natura ꝑſpicua et cōtentiua. Aut eſt datiua luminis. aut receptiua. Si primū ā eſt vniformis nō

mota et ſic eſt empireum. Aut eſt multiformis et
mota et ſic eſt ſidereum Aut eſt uniformis et mota
et ſic eſt Criſtallinum. Quarta differencia non
habetur. ſcilicet multiformis et non mota. Si aūt
natura ꝑſpicua eſt luminis receptiua. aut eſt re/
ceptiua ſeꝑabiliter aut inſeꝑabiliter. Si inſeꝑa/
biliter aut ſecundum ſuperioris ſuperficiei circu/
lum et ſic eſt olimpium qđ monti aꝑꝓpinquat
olimpo. Si vero ſeꝑabiliter. aut ſecundum ſupe/
riorem partem et ſic eſt ethereum. aut ſecundum
inferiorem et ſic eſt aereum. Si autem dicatur ce/
lum natura ꝑſpicua. cōtentiua. nulli contraria:
ſic a quibuſdam octo orbes diſtinguūtur. ſeptem
ſcilicet planetarum cū octaua ſpera: A quibuſdaꝫ
amplius ampliuſqꝫ eruditis nouē. Ab aliȷ̃s vero
vlterius illuſtratis decem. Horum autem ſuffici/
encia ſic poteſt accipi. Diſtinctio eīn celorum aut
eſt ꝑ primam diuerſitatem formarum aut eſt ꝑ
diſpoſitōnes motuum et luminarium cōtentorum
ſcilicet ꝑ diuerſitatem formarum ſic diſtinguunt᷑
tres celi. Aut enim in celo viget natura perfecte
luminoſitatis et ſic abile eſt ad ſtatū glorie et quie
tum et ſic eſt empireum. Aut viget in eo intura
perſpicuitatis ſimul et luminoſitatis et effectiue
caliditatis Et ſic eſt ſidereum qđ facit ad tranſmu
tacōnem inferiorum. ideo eſt multiforme abile ad
motum. Si vero celi penes contenta luminaria

diſtinguntur : ſic eſt orbium diſtinctio attendēda Aut eī̄ orbis cō̄tinet ſiderum multitudinē̄ et ſic eſt ſtellatum Aut cō̄tinet vnitatē̄ et ſic ſeptem planete. ſeptem orbibus ſunt diſtincti quibus regitur vniuerſitas temporum. dierum ſeptenario diſpenſata.

¶ De quatuor attributis angelis a conditione ſui. xiij.

De natura pure ſpirituali cuiuſmodi eſt angelica ſex per ordinem ſunt videnda. ſcilicet Condicio oī̄m angelorum. Preuaricatio malignorum demonū̄. Confirmatio ſpirituū̄ beatorum. Diffinicio aliquorū̄ nō̄ cō̄muniū̄. Diuiſio ierarchiarū̄ diuiſorū̄ ſtatuū̄ Cuſtodicio cō̄miſſorū̄ hoīm De cō̄dicione eorū̄ tenendū̄ eſt ꝙ ā̄gelis a p̄mordio ſue cō̄dicionis quatuor ſunt attributa. ſcꝫ ſimplicitas eſſencie. diſtinctio ꝑſonalis. ꝓpter racionem naturaliter inſitam Memoria. intelligē̄cia et volū̄tas. et libertas arbitrij ad eligendum bonum et reſpuendum malum. Hec autem quatuor principalia. alia quatuor cō̄comitantur. ſcilicet virtuoſitas in operando. officioſitas in miniſtrando. ꝑſpicacitas in cognoſcendo immutabilitas in eligē̄do Immutabilitas inquā̄ poſt electionem ſiue in bonum ſiue in malum. Subſtancia quippe ſpūalis et incorporea. ſimplex et omni carens diuiſione quantitatis cuiuſmodi eſt natura angelica hoc ip̄o

ꝙ eſt ſimplex. eſt virtuoſa in operando. hoc ipſo ꝙ eſt virtuoſa et pſonalit̄ diſcreta. competit ei diſtinctio officiȷ̄ ī miniſtrando. hoc ipſo ꝙ eſt ſimplex et virtuoſa competit ei pſpicacitas in diſcernendo. hoc ipſo ꝙ eſt pſpicax et ſimplex et habens intellectum deiformē. habet poſt electionē ſtabilitatē in electo. ſiue bonum fuerit ſiue malum. Sufficiencia horum ſic habetur. Angelus em̄ poteſt conſiderari quadrupliciter. ſcilicȝ in ſe et ſic eſt eſſencie ſimplicitas. Ad alterū angelum et ſic eſt diſtincio pſonalis. ad deum et ſic eſt Memoria intelligēcia et voluntas. in quibus conſiſtit racio ymaginis ad ea q̄ regimini eius ſunt ſubiecta. et ſic eſt libertas arbitriȷ̄.

De preuaricacōne ſpirituum malorum. xiiiȷ̄.

DE preuaricacōne damnatorum ſpirituū eſt tenendum. ꝙ lucifer primus inter angelos p̄ſumens de bono priuato: appetiȷ̄t priuatā excellenciam ſuperferri aliȷ̄s volens. ideo cū omnibus adherentibus ſibi pdidit ſummū locum. ſcȝ celum empireū deſcendens in locum ymū. ſcȝ caliginoſū aerem vel infernū. Cecidit autē in culpam p liberum arbitriū. lapſus eſt in penam p diuinū iudicium. Cadens autem factus eſt immutabilis poſt ruinam. ideo ſtatim fuit obſtinatus in malo. exercatus a vero. deordinatus in opacōne. infirmatus

in virtute. Voluntas diaboli obſtinata habet de/
formitatem in qua eſt continuatia nature variacō
deciſio ſiue memoratio. racōne prime macule a cu/
ius adheſione nullatenus ſeꝑatur. Habet ꝓnita/
tem in qua eſt cōtinuatio. quantum ad actum pec
candi. tamen interuenit variatio. quãtum ad ge/
nus peccati. Racio in diabolo execata preſentit ali
quando futura. qđ dicit Auguſtinus quatuor mo
dis. ſcilicet ſenſus vel ingenij acrimonia. longa tē
porum experientia. doloſa cautela. quia ꝓponit
aliquando facere q̄ predixit. aliena doctrina cum
ab angelo aliquid didicit iuſto dei iudicio ꝑmit/
tente Miniſterialis diaboli operacō eſt hominibꝫ
interdicta. Tum ꝓpter peccatum infidelitatis ne
attribuatur diabolo qđ eſt dei Tum ꝓpter pecca/
tum ydolatrie quia diabolus deſideāt aliquid ſibi
immolari Tum ꝓpter peccatum inobediencie qꝛ
voluntarium cōmercium cum diabolo preciſo tam
a deo q̄ȝ ab eccleſia prohibetur. Virtus diaboli pec
cati merito coartata quando ꝑmittitur vertitur
ad mirabilia facienda ꝑ tranſmutacōnes repenti/
nas circa corporeas creaturas. poſſunt tamen diſ
cerni miracula dei a miraculis diaboli quatuor
modis. ſcilicet ex parte principalis agentis Nam
in miraculis dei operatur virtus infinite potēcie
In diaboli autē virtus creature. Ex ꝑte miniſtri
qꝛ mirabilia xp̄i fiunt ꝑ publicā iuſticiā. ſcꝫ fidē

iuſtificantem. que publice predicatur vel per ſig/
na publice iuſticie. vt in peccatoribus. qui per fi/
dem aliquando veram operati ſunt mirabilia.
Mirabilia autem diaboli fiunt per contractus p̄/
uatos et archana quedam. quia ſic inuentores ar
tis magice cum demonibus pepigerunt Ex par/
te finis. qr mirābilia dei fiunt ad hoīm vtilitatē et
dei gloriam. mirabilia demonum vel magoꝝ ad
fraudem vel decepcionem Ex parte facti. quia mi
rabilia dei ſunt excellencia. vt ſuſcitare mortuos.
illuminare cecos. Mirabilia vero diaboli ſunt vi/
lia. vt facere muſcas. bufones et ſerpentes.

De cōfirmaciōe ſpirituū beatorū. xv

Sequitur videre de confirmacione beatoruꝫ
ſpirituum. de quibus eſt tenēdum. ꝙ aliįs
apoſtotantibus ipſi deo immobiliter adheſerunt.
Ita ꝙ aliįs per maliciam irreuocabiliter obſtina/
tis. ipſi ſunt per graciam et gloriam in bonitate
perfecte confirmati Simul enim tempore non na
tura: graciam et gloriam conuerſionis et adheſio
nis ad deum perceperunt merito. racōne cuius fu
erunt quantum ad voluntatem ſtabiles et felices
In racione ſunt perfecte illuminati ſecūdum cog/
nicōnem matutinaam et veſpertinam. Lux quip/
pe diuina angelum illuminans ad cognicionē dei
angelum facit lucem. Cognicio autem dei in ſe di/
citur dies. quia pure eſt lux tanꝙ cognicio et racō

cognoſcendi. Llux autem angelica diuinitus illuſ/
trata habet creaturam que reſpectu dei tenebra re
putatur. Ideo eius cognicio dicitur veſpertina ꝑ
ut cognoſcit᷑ in ſeipſa. Dicitur autem matutina ꝑ
ut ex illa cognicione conſurgit mens angelica in
laudem dei ad cognicionem quam habet in verbo
et veritate. Sunt et in virtute ꝑfecte fortificati ſi/
ue in operando ſiue in exequendo. et hoc eciam ſi/
ue aſſumpto corpore ſiue non aſſumpto corpe. In
ordinacione ſunt ꝑfecte ordinati ſiue contemplati/
ua ſiue adminiſtratiua. Duplex eſt enim vis an/
gelica contemplatiua qua contemplat᷑ deum. Et
adminiſtratiua qua circa ſalutem verſatur homi/
num. Non poſſunt autem deordinari aſcendendo.
ad contemplacionem dei. nec deſcendere in admi/
niſtracõe hominum. quia quocunqꝫ et quocienſcū
qꝫ mittuntur ſemꝑ currunt et militant intra deū

De diſſinicioĩbus angeli. ordinis. ꝛ yerarchie. xvi.

SEquitur videre de diſſinicioĩbus trium vo
cabulorum que faciunt ad noticiam angelo
rum que ſunt angelus. ordo. et yerarchia Ex mul
tis nēpe angelis ordo cõſurgit. ex pluribꝰ ordi/
nibus ſaltē tribus cõſtituitur angelica yerarchi
a. Angelus autem ſic diſſinitur ſcd̄m Damaſce.
Angelus eſt ſubſtancia intellectualis ſemper mo
bilis. libera arbitrio. incorporea. deo miniſtrans

ſecundum graciam non naturam ĩmortalitatem
ſuſcipiens. Ordo diffinitur a Gre. Ordo eſt mul
titudo celeſtium ſpirituum qui inter ſe aliquo mu
nere gracie ſimilantur. ſicut et in naturalium do/
norum munere conueniunt. Triplex autem ĩue/
nitur diffinicio yerarchie ſecundum ꝙ eſt triplex
differencia yerarchie. ſcȝ diuina. angelica. eccleſi/
aſtica. Diuina ſic a Dioniſio deſcribitur. Yerar/
chia eſt diuina pulchritudo vt ſimpla vt optima.
vt conſũmatiua. Item ſecundum eundem. angeli
ca yerarchia eſt ordo diuinus ſciencia et actio dei
forme quantum poſſibile eſt ſimilans. et inditas
diuinitus ei illuminaciones ꝓporcionabiliter in
dei ſimilitudinem aſcendens. Eccleſiaſtica autem
ingrãliter ſic diffinitur. Yerarchia eſt rerum ſac̃
rum et racionabilium ordinata poteſtas debitum
in ſubditis optinens principatum Hec eciam dif
finicio poteſt conuenire angelice yerarchie. A Da
maſceno diffinitur angelus quantũ ad ſubſtanciã
cum dicit. Angelus eſt ſubſtancia incorporea. q̃n/
tum ad virtutem cum dicit. intellectualis ſemper
mobilis libera arbitrio. vbi tangitur triplex vir/
tus angelica. ſcilicet cognitiua. cum dicitur
intellectualis. operatiua cum dicitur in diffinici
one. ſemper mobilis. quia angelus infatigabiliter
operatur. Imperatiua cum dicitur arbitrio libe
ra. Operacio tangitur cum dicitur. deo ſeruiens

ſiue miniſtrans. Duracio cum dicitur gracia non
natura immortalitatem ſuſcipiens. Ordo notifi/
catur quantum ad fundamentum. cum dicit᷑. Or/
do eſt celeſtium ſpirituum multitudo. Et quantū
ad complementum cum dicitur. qui īter ſe aliquo
munere gracie ſimilantur. Et quantum ad diſpo
ſicionem que inter hec medium tenet locum : cum
dicitur. ſicut in naturalium donorum participa/
cione cōueniunt. Diffinicio angelice yerarchie no/
tificans ipſam eſt egredientem eſſe a deo per mo/
dum imaginis cū dicit Yerarchia eſt ordo diuina
ſciencia et actio. vt ordo id eſt ordinata poteſtas.
reſpondeat patri. ſciencia filio. actio ſpiritui ſanc
to. ſecundum memoriam intelligenciam et volū/
tatem. Secundo deſcribitur vt egrediens per mo
dum ſimilitudinis. cum dicitur deiforme quantū
poſſibile eſt ſimilans quantum ad habitum. et ad
inditas ei diuinitus illuminaciones proporciona
biliter in dei ſimilitudinem aſcendens quantū ad
actum. In diffinicione yērarchie increate oſtendi/
tur vnitas in trinitate. cum dicitur diuina pulcri
tudo. Pulchritudo enim ex pluralitate et equali/
tate conſtat. vt autem oſtendatur ꝙ pluralitas nō
preiudicat vnitati : dicit᷑ vt ſimpla. ꝙ vnitas plu
ralitati : dicit᷑ vt optima. et ꝙ vnitas ſpectat ad
perfectionem pluralitatis. et econuerſo ſubiungi
tur vt conſummatiua.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ De triplici diuiſione yerarchie. xviij.

Sequitur videre de tribus diuiſionibus yhe
rarchie. Prima eſt hec. Yherarchiarum ali
a ſuperceleſtis id eſt diuina. alia celeſtis id eſt an-
gelica. alia ſubceleſtis vt humana. Omiſſa eccleſi
aſtica et diuina ſubdiuiditur ſecunda in ſupremã.
mediam et infimam. ſiue per alia vocabula. ſcilicꝫ
in ephiphaniam. yperphaniam. ypophaniam. E
phiphania enim eſt ĩcaleſcentis affectionis incen
dio alcioris intellectus faſtigio iudicijſqꝫ libera re
ſultacio diſtributa. Yperphania eſt diuina illumi
nacio ſui particeps interſcalari reuerencia inſig-
niens vſum edocens dominandi arcenſqꝫ cõtrari-
um. Ypophonia eſt diuinum participium. legibꝰ
nature occurrens. archana reſerans pro capacita
te diſcreta. Tercia diuiſio eſt hec. in ſup̄ma. ſ. ephi
phania ſunt zeraphin. cherubin. throni. In me-
dia ſunt dominaciones. virtutes. poteſtates. In
ypophonia ſunt principatus. archangeli. angeli.
Aguntur quidem angeli et agunt ſecundum ordi
nem yerarchicum in eis iniciatum per naturam.
et conſummatum per gloriam. que in eis ſta-
biliuit liberi arbitrij vertibilitatem. illuſtrauit
perſpicacitatem. roborauit virtuoſitatem. et ordi
nauit officioſitatem. Perſpicacitas racionis in cõ
templando. aut reſpicit bonitatem deſiderandam
et ſic ſunt zeraphin. Aut veritatem intelligendã.

et ſic ſunt cherubin. q̄ maieſtatē et ſic ſūt troni. ad
thronos ſpcāt reuerēcia. ad cherubin ſapiā. ad ſera
phī beniuolēcia. ad ꝑfectā ũtuoſitatē ē ũtus ī ꝑatia
q̄ eſt ī dn̄acōibꝰ. virtꝰ executia ī ũtutibꝰ. virtꝰ ar
tatia q̄ eſt ī ptātibꝰ Ad ꝑfectā officōſitatē ſpcāt re
gē qd̄ faciūt pn̄cipatꝰ Digē archangeli Reuelare ā
glī Ordo denoiāt̄ ab eo qd̄ excellēciā accepit ī mu/
nē.

De cuſtodia hoīm ꝑ āglōs. xviij.

Ultio videnđ eſt de cuſtodia hoīm ꝑ āglōs. Nō
ꝙ q̄druplicē defectū āglī hn̄t hoībꝰ reuelare
et eos ab ipſis releuare. ſ. ꝓnitatē ad malū. diffi
cultatē ad bonū. lōginq̄tatē a dn̄o. tepiditatē a me
rito. Ad hec q̄tuor deſignāda ſūt tm̄ q̄tuor noīa an
gelorū ī ſcp̄tura. ſ. Raphael q̄ medicīa dei dr̄. hic ē
miſſꝰ curare tobiā a cecitate et ſarā de ī ꝓꝓrio occi
ſiōis virorū et hoc cōtra duo q̄ ex origiāli cōtraxiꝰ
q̄ ſūt ignorātia agēdarū rerū Et cōcupiā noxiarū
q̄bꝰ reddimur ad malū labiles Itē gabriel q̄ dr̄ for
titudo dī quo fortificamur ad obſeruāciā p̄ceptorū
et ad īplectionē cōſiliorū. in ſignū p̄mi miſſꝰ eſt an
nūciare ortū p̄curſoris de cōiugatis. in ſignū ſcđi
miſſꝰ eſt annūciare ortū ſaluatoīs de ũgiē ꝑ iohīs
exēplū. et ꝑ xp̄i bn̄ficiū et exemplū reddimur diſ
poſiti et habiles ad bonū Itē michael q̄ interp̄tat̄
q̄s vt deus q̄ dr̄ aīas in celo pn̄tare ꝓpī q̄s etiā de
manū diaboli eruēdas cōmiſit p̄liū cū dracone. Itē
Uriel q̄ dr̄ aut intp̄retat̄ lucēs deo ſiue apiens deo
vel ignis dei. ā incēdiū dei que duplex intp̄retacō

ĩnuit ꝙ ꝑ eiꝰ miſteriū illuſtramur ĩ veītate et in/
flāmamur ĩ caītate. Mittūt̕ eñi anglī ad illuīand̄
nr̄m ītellectū et inflāmandū nr̄m affectū. et ſi nō
effcīue tñ diſpoſitīe. De noīe vriel legit̕ in iiij. eſdꝛe
ꝙ miſſꝰ ſit ad cōſolacōēꝫ ꝑplī dei q̄ ab alienigenis
p̄mebant̕. Hn̄t eciā anglī c̄ca hoīes actū t̄plicē fre
quētare. ſ. purgare. illuīare et ꝑficē Primꝰ actus
oꝛdinat̕ ad amocōēꝫ īpedimentoꝛū Scd̄s ad cogni
cōēꝫ veroꝛū. terciꝰ ad dilcōēꝫ bonoꝛū. hn̄t tercō in
hoībꝰ effectū t̄plicē ꝓcurare vnū. ſ. reſpcū boī au
gēdi Aliū reſpū mali. ſ. deſerē di. hn̄t nichilominꝰ
propt̄ miniſterium huāni gn̄is militare. q̄dā eñi
mittūt̕ ad nos miſſiōe exterioꝛi. q̄dā mittūt̕ ad an
gelos miſſione interioꝛi ꝓpt̄ nos ſic̄ illa ſuꝑna ag
mina q̄ p̄eminēt q̄ vſū exteioꝛis officij nūq̄ hn̄t. tñ
vel ad nos vel ꝓpt̄ nos mittūt̕. vt dı̄t Aplus. Oēs
igt ſūt adminiſtratoꝛij ſpc̄ zc̄. hn̄t anglī ad cuſtodiā
hoīm deputari ab aīe īfuſiōe vſqꝫ ad eiꝰ egreſſū.
Hn̄t eciā conatū diaboli cōtra hoīeꝫ refrenaē Je.
magā ē digītas aīarū vt vnaq̄qꝫ hēat ab oꝛtu nati
tatis ſue ī cuſtodiā āgelū deputatū Gre. hō bonū
hēt angelū ad cuſtodiā et malū ad exercitium.

De diffinicōnibus aīe. xix.

RÉſtat vidē de t̄plici drn̄a c̄ature q̄ cōpoſita
eſt ex coꝛpali et ſpūali. Et p̄mo quātum ad
aīaꝫ. Scd̄o quantū ad coꝛpꝰ. Tercō q̄tū ad cōpo
ſitū. De aīa ſūt duo vidīda. diffinicio et potēcia
rum diuiſio. Anima ſeptē diffinicōibus diffinit̕

Prima eſt Auguſtini libro de motu cordis Aĩma
inquit eſt ſubſtancia incorporea intellectualis illu
minacionum que ſunt a primo vltima relacione ꝑ
ceptiua. Secunda eſt Remigij. Anima inquit eſt
ſubſtancia incorporea regens corpus. Tercia eſt
Ariſtotilis libro de anima. Anima eſt actus pri/
mus corꝑis phiſici organici in potẽcia vitã haben
tis. Quarta eſt Auguſtini. Anima eſt ſimilitudo
omnium. Quinta ſimiliter Auguſtini. Anima ẽ
quedam racionis particeps regendo corpori acco/
modata. Sexta ſumitur ex Geneſi. Anima eſt de
ĩforme ſpiraculum vite. Septima eſt Senece. A/
nima eſt ſpiritus intellectualis in ſe et in corpore
ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffini
cionem notificatur anima prout eſt ſpiritus. Per
ſecundam et terciam vt eſt anima. Copulatur eñ
anima et vnitur corpori vt motor mobili. et ſic eſt
ſecunda. et vt perfectio perfectibili. et ſic eſt tercia
Per alias vero quatuor que ſequuntur diffinitur
vt anima et ſpiritus Ita ꝙ quarta eſt per compa
racionem ad creaturas generaliter. Quinta per
comparacionem ad corpus quod perficit. Sexta
per comparacionem ad deum tanꝙ̃ ad ſuam cau/
ſam efficientem. Septima per compacionem ad
deum vt finem ſuum vltimum. citra quem nõ po
teſt quietari.

¶ De diuiſionibus potēciarum anime ſcdm̄ mgrōs in quinqȝ mēbra. xx.

SEquitur videre de diuiſione potenciarum
anime. quarum quadruplex eſt diuiſio. di/
uiſio vna eſt magiſtrorum in quinqȝ membra. ſci
licet ſenſualitatem. ſenſum. imaginacionem. raci/
onem. et intellectum. Senſualitas ſecundum ma
giſtros eſt illa potencia que ſentificat corpꝰ. et mo
uet ⁊ appetit ea que ſunt delectabilia corpori. et r̄
fugit nociua. Sēſus eſt illa vis anime qua homo
cognoſcit res corporales preſentes. Imaginacō̄ eſt
vis anime qua homo intuetur res corporales ab/
ſentes. Racio eſt illa vis anime qua anima inter
bonum et malum et inter verum et falſum diſcer/
nit infra ſe. Intellectus eſt illa vis anime qua aī/
ma apprehendit res īmateriales et intelligibiles
vt animam āgelum et deum. Iſtorum quinqȝ mē
brorum ſufficiencia poteſt ſic ſumi ¶ Anima eſt
quaſi duo ſicut dicit Auguſtinus. Eſt enim ani/
ma et ſpiritus. Anima inqͣ̄tum corpus perficit ⁊
viuificat. Spiritus inqͣ̄tum ſine corpore cō̄ſidera
tur et ſeparata perdurat. Secundum vero ꝙ eſt
anima comparatur ad corpus et corpꝰ ad animā
Et ſic cōgruit anima corpori et aptatur ei vt in/
fluat ei ſenſum et vitam. Et hec potēcia dicit̄ ſen
ſualitas. Congruit eciam corpus anime et apta/
tur ei vt per corpꝰ perſpiciatur quātū ad īferiorē

et hec potencia dicitur ſenſus. Senſus autem eſt duplex. ſciȝ interior qui dicitur imaginacio. et exterior qui dicitur ſenſus. vt viſus fit per oculum. auditus per aurem. Ipſa vero anima inquãtum ſpiritus dicitur. recte habet aſpectum vnum r̃ſpectu inferiorum. et alium reſpectu ſupeiorum ſecũdum ꝙ dicit Augꝰ. ꝙ anima habet duas partes ſcilicet vnam ad ſuperiora reſpicientem. et aliam ad inferiora. Inferiorem magiſtri dicunt racõem. ſuperiorem vero dicunt intellectum.

De diuiſione potenciarum aĩe ſecundum nãles in tria membra. xxi.

Scũda diuiſio anime ſecundum natuãles ẽ in tria membra. ſecundum eñi ꝙ anima cõparatur ad actus tres ſunt anime potencie ad actum triplicem ordinate. Tres eñi ſunt actus p̃mi ipſius anime. ſcȝ vegetari. ſentire. et rõcinari. et ſecundum hoc diſtinguitur triplex anime potencia. ſcilicet vegetabilis. ſenſibilis. et rõcinabilis. Nota tamen ꝙ vegetabilis eſt anima in plantis. Senſibilis eſt anima in brutis. rõnalis eſt in hominibus. In homine vero non ſunt tres anime. ſed ſunt dicende tres potencie in vna anima. Vegetabilis appetit eſſe. ſenſibilis bñ eſſe. rõnalis optime eſſe. Vegetabilis diuidit᷑ in gñatiuam et nutritiuam. Generatiua eſt ad conſeruacionem eſſe

vniuerſalis. ſcilicet ſpeciei. Nutritiua eſt ad cõſer/
uacionē eſſe ſingularis ſcilicet indiuidui. Nutriti/
ue duplex eſt actus ſcilicet nutrire. iſte actus ſem/
per eſt neceſſarius. alius augmentare. et iſte ſolū
eſt neceſſarius vſqꝫ ad rei complecioēm. Unde nu
triuntur animalia non tamen ſemper augmentā
tur Vis ſenſibilis diuiditur in apprehenſiuam et
motiuam. Apprehenſiua diuiditur in ſenſum par
ticularem. et ſenſum communem ſiue ī ſenſum ex/
teriorem et interiorem. Senſus particularis ex/
terior. diuiditur in quinqꝫ ſenſus. ſcilicet viſum.
auditum. guſtum. ꝛc̄. Circa quos neceſſario tria
requiruntur. ſcilicet bonitas organi. diſpoſitō me
dij. et preſencia obiecti. Organum viſus ſunt pu/
pille oculorum. Organi tactus nerui corporis. et
ſic de alijs. Iſta organa deſcēdunt ab anteriori p/
te cerebri. Quidam enim ē neruus qui dicitur ob/
ticus deſcendēs ad pupillas et ratificatur in du/
as partes. et ſic de alijs organis. Organum tactꝰ
eſt in corpore. Obiectum viſus eſt color et eius dif
ferencie. et ſic alijs ſenſibus obiecta ſunt. Nam ob
iectum odoratus eſt odor et eius differencie. Obie
ctum tactus ſunt qualitates elementares. vt cali/
dum et frigidum humidum ꝛc̄. rarum. denſum.
leue. graue. aſperum et lene. Media ſenſuum ſunt
hec aer aqua. et quodlibet corpus diaphonū. id eſt
trāſparēs illuīnatū. in viſu mediū eſt aer exterior

et interior eſt medium in auditu. Auris enim cō
caua in concauitate habet aerem intrinſecum ſibi
cōnaturalem. Vapor per aerem delatus eſt medi/
um in odoratu. Res enim odifera quaſi fumum o/
doriferum euaporat. ex quo aer immutatur defe/
rens odoratui odoratum. Humor ſaliualis eſt me
dium in guſtu. Caro medium eſt in tactu. Interi
or ſenſus diuiditur in tres partes ſecundum tres
partes cerebri. que ſunt anterior ⁊ in qua eſt ima/
ginacio. Media in qua eſt eſtimatiua. Poſtrema ⁊
in qua memoratiua. Aliquando dicitur imagina
cio ſenſus cōmunis. aliquando imaginacio. aliq̄n
do fantaſia. Senſus communis dicitur. inq̄tum
ibi cōcurrunt ſenſus particulares quinqꝫ. tamq̄
linee ad centrum ibiqꝫ ligantur. Imaginacō dici/
tur inq̄tum repreſentat formas prius acceptas a
particularibus ſenſibus q̄uis abſentes. Fanta/
ſia dicitur inq̄tum poteſt componere formas no/
uas ſecundum ſimilitudiuem eorum que percepit
per ſenſus particulares. Eſtimatiua eſt illa vis
ſecundum quam dicimus ſagacitatem vel pruden
ciam in brutis. vt in vulpe ſiue in alijs in appetē
dis delectabilibus et refugiendis nociuis Itē me/
moria eſt vis illa que cōſeruat ſiue retinet formas
ſenſibilium ſpecierum. Vis ſenſibilis motiua eſt
motiuum ſecundum locum mouēs vniūſaliter mē
bra corporis vt caput brachia et armos. Motiua

pedum dicitur greſſibilis. quia ſecundum eā mo/
uetur animal motu progreſſiuo. Vis racionalis
diuiditur in intellectum ſpeculatiuum. qui exer/
cetur in cōtemplacione veri. et practicum: qui in
opacione boni Secundum hanc duplicem radicē ī
tellectiuam dicūt᷑ vita actiua et cōtemplatiua.

¶ De diuiſione potenciarum aīe ſecun/
dum theologos et nāles. xxij.

Tercia diuiſio ſecundum theologos et natuā
les potēciarum anime eſt hec. Potēciarum anime
alia corporalis id eſt corporis regitiua. Alia ſpi/
ritualis. Corporis regitiua diuiditur in anima/
lem vitalem et naturalem. Secundum has vires
anima regit corpus. Vis animalis ſecundum me
dicos eſt in cerebro. vitalis in corde. naturalis in
epate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam et
motiuam. De cognitiua ſupra dictum eſt. Moti/
ua diuiditur in cōcupiſcibilem et iraſcibilem. Mo
tus enim animalis aut eſt in malo nociuo. et di
citur motus fuge qui eſt ab iraſcibili. Aut eſt ad
bonum delectabile. et talis motus eſt a cōcupiſci
bili. Vis vitalis eſt vita motiua aeris in corpore
animalis per arterias vnde eſt pulſus Tanti cū
caloris eſt cor. ꝙ niſi refrigeraret᷑ aere attracto ꝑ
inſpiracōem et emiſſo per reſpiracōem aīāl morē/
tur. Hec eadem vis eſt motiua ad vocem forman
dam eo modo quo format᷑ vox illitteralis. vt vox

auium et animalium. Vis naturalis comprehen/
dit nutritiuam et gn̄atiuā. ſed nutritiua eſt ad cō
ſeruacionem nature ſingularis. generatiua ad cō/
ſeruacionem nature vniuerſalis. Nutritiue virtu
ti alie quatuor deſeruiunt. ſcȝ appetitiua que ap/
petit nutrimentum. Digeſtiua que ſeparat cōue/
niens et non conueniens in alimento. Retentiua
que tranſmittit ad ſingulas partes corporis quod
eſt conueniens in nutrimento vt ſubā deperdita
reſtauret. Expulſiua autem expellit quod ī nut̄
mēto fuit ſuperfluū inconueniens et nociuum.
Spiritualis autem vis. id ē ſpiritus regitiua di
uiditur ſecundum naturam intellectiuam et af/
fectiuam. Aliquando ſecundum officia cum diui/
ditur racio in ſuperiorem et inferiorem partem.
Aliquando ſecundum ſtatus vt cum diuiditur in
intellectum practicum et ſpeculatiuū. Speculati
uus intellectus extenſione fit practicus dum con/
iungitur voluntati et operi. Aliquando ſecūdum
aſpectus. vt cum cognitiua diuidit' in racionem q̄
aſpicit ad inferius. et in ītellectum qui aſpicit ad
par. et in ītelligēciā que aſpicit ad ſuperius. Ali/
quando ſecundum actus. vt cum fit diuiſio in īuē
tiuam et diiudicatiuā. Inuenire et iudicare ſunt
actus potencie cognitiue adinuicem ordinati. Ali
quando ſcdm differencias. vt cum diuiditur in a/
gentem et poſſibilem. Nā prima drā vtitur aīma

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ad abſtrahendum . ſcđa ad ṙcipiendū. Aliqñ ſcđm
diu̾ſos modos modificandi . et ſic eſt drā volunta/
tis. vel appetitus in naturalem et deliberatiuā.
Prima eſt diuiſio p̄ncipalis in intellectū et affec/
tū. ſiue in cognitiuā et affectiuam. ſiue in rōem ꝛ
voluntatē. ¶ Voluntas diu̾ſis modis accipitur.
Dr̄ enim aliqñ potencia. et ſic diffinitur ab An/
ſelmo. Volūtas eſt inſtrumentū ſeipſum mouens
Dr̄ aliqñ actus ſiue motus potēcie. et ſic diffinit̾
ab Augꝰ in li. lxxxiij. q. Dicitur enī volūtas voli
tū. vt cum dicit aliq̄s. hec eſt volūtas mea Sex ac
tus ſunt ad voluntatē liberam ꝑtinētes ſcꝫ cōſiliū
iudiciū. ſnīa. electio oꝑacio. et vſus. Uberū liberū
arbitriū vult. ecce volūtas. Inquirit et ſcrutatur
ecce conſilium. Iudicat. ecce iudicium. Diſponit.
ecce ſentēcia. Eligit. ecce electio. q̄ duobus placēti
bus alterū ſolet p̄optare. Impetū facit. ecce opus
Agit. ecce vſus. Rō q̄ꝫ habet actꝰ duos ꝑ quos
dirigit̾ in finē veri quorū vnꝰ p̄cedit cognoſcē et
dr̄ racōcinacio. q̄ ſic ab Augꝰ diffinit̾ Rōcinacio ē
racōnis inquiſicō. Huic racōcinacioni inſitum eſt
ingeniū. qđ ſic diffinit̾ ab Augꝰ. Ingeniū ē illa
vis aīe ſiue ītēcio q̄ ſe extēdit aīa ꝛ exercet ad īcog
nitorū inq̄ſicōem. Aliꝰ actus eſt ipſū verū cognoſ
cē. qđ ē aſpectꝰ veri. et ſcđm hoc diffinit̾ rō ab Au
gꝰ. Rō eſt aī aſpectꝰ q̄ ꝑ ſeipſū verū intuet̾ Habet
et alios tres actus ꝑ quos dirigitur in finē boni

Primus eſt boni et mali diſcrecio ·ſiue boni et me
lioris. Secundus eſt diſcrecione facta boni et me/
lioris electio. Tercius eſt dilectio. De hijs tribꝫ
dicit Auguſtinus. Racio eſt anime aſpectꝫ quo bo
num et malum diſcernit. virtutes eligit. et deum
diligit.

¶ De diuiſione earundem ſcḋm Augu/
ſtinum. xxiij.

Quarta diuiſio potenciarum ponitur ab Au
guſtino in libro de ſpiritu et anima. que fa
cit ad maiorem euidenciam predictorum. Diſtin/
guit autem vires anime in racionalem. cōcupiſci
bilem. iraſcibilem. Per racōnalem eſt anima ha/
bilis ad aliquod cognoſcendum infra ſe. ſupra ſe.
in ſe. iuxta ſe. Cognoſcit deum ſupra ſe. ſe in ſe. ā
gelum iuxta ſe. et ambitum celi infra ſe. Per cō/
cupiſcibilitatem et iraſcibilitatem habilis eſt ani/
ma affici ad aliquod appetendum et fugiendum.
ſeu odiendum. De racionabilitate omnis ſenſus a
nime naſcitur. Et de cōcupiſcibilitate et iraſcibili
tate omnis affectus. Affectus vero quadriparti/
tus eſſe dinoſcitur. dum de eo quod amamus iam
gaudemus vel gaudendum ſperamus Vel cum de
eo quod odimus iam dolemus vel dolendum metu
imus. Et ob hoc de cōcupiſcibilitate gaudium et
ſpes. de iraſcibilitate vero dolor et metus oriun/
tur. Qui quidem q̄tuor affectus aīe omnium ſūt

viciorum atq; virtutum quaſi quedam principia
et cōmunis materia. Affectus ſiquidem omni ope
ri nomen imponit. Notandum vero ꝙ ſenſus ani
me virtutes apprehenſiue dicuntur ſiue cognitiue
que a racionabilitate oriuntur. Quinq; autē ſunt
progreſſus ad ſapienciam. ſcilicet ſenſus. imagi/
nacio. racio. intellectus. intelligencia Senſus enī
eſt vis anime que rerum corporearum corporeas
recipit formas. ſed p̄ſentes. Imaginacō eſt ea vis
anime que rerum corporearum percipit formas.
ſed abſentes Senſus namq; formas accipit in ma
teria. imaginacō vero extra materiam. Et ea vis
que exterius formata ſenſus dicitur: eadem vſq;
ad intimum producta imaginacō vocatur. Racio
eſt eadem vis anime que rerum corporearum for/
mas. naturas. differencias. propria et accidenci
a omnia percipit incorporea. ſed non extra corpo
ra niſi racōne ſubſiſtencie. Abſtrahit enim a cor/
poralibus que fundantur in corporalibus. non ac
tione ſed cōſideracōne. Intellectus eſt ea vis ani
me que inuiſibilia percipit. vt angelos. demones
animas. et omnem ſpiritum creatum. Intelligen
cia eſt ea vis anime que immediate ſuppoītur de/
o. Cernit ſiquidem ipſum ſummum verum bonū
et vere incōmutabile Sic igitur anima ſenſu per
cipit corpora. imaginacōne corporum ſimilitudi/
nes. racōe corporum naturas. intellectu ſpiritū

creatum. intelligencia ſpiritum increatū Ad ima
ginacionem que dicitur ſenſus communis. et
fantaſia pertinent ea que vident in ſompnis dor/
mientes. De quibus dicit Augg. ꝙ omnium que
ſibi videntur videre dormientes quinqꝫ ſunt gene
ra. ſcꝫ oraculum. viſio. ſompniū. inſomnium. fan
taſma Oraculū ē cū ī ſomnis apparet āgelꝰ vel a
liqua grauis perſona vel ſacerdos vel eciam deus
aliquid euenturum aperte vel non euenturum fa/
ciendum aut vitandum denūciat Viſio eſt cum id
quodquis videt eodem modo quo apparēbat euenit
Somnium eſt figuris tectum et ſine interpretaci/
one intelligi non poteſt. Inſomnium eſt quando
id qđ vigilantem fatigauerat ſe ingerit dormienti
ſicut eſt cibi cura vel potus. vel aliqua ſtudia vel
artes vel infirmitates. ſecundum naturam ſtudi/
a que quiſqꝫ exercuit ſomniat et ſolitarū arcium
ſimulatꝰ in preſencia mentis impſſa retinentur.
et iuxta infirmitatum diuerſitates. diūſa accidūt
ſomnia. et ſecundum morum et humorum varie/
tates variantur et ſomnia Alia vident ſanguinei
alia colerici. et ſic de aliis. Fantaſma eſt quando
quis vix dormire cepit et adhuc vigilaē ſe eſtimat
et videtur aſpicē irruētes ī ſe vel paſſim vagātes
formis diſcrepātes et varias letas ă turbulentas
pſonas In hoc gnē ē phialtes q̄ opinantꝰ vulgaēs
inuadē dormientes vel opprimere q̄eſcentes. quod

nichil aliud eſt ꝙ fumoſitas quedam aſcendens ad
cerebrum a ſtomacho vel a corde vim cõprimens a
nimalem.

De quo eſt anima. xxiiij.

Colligitur ex dictis iam prius. ꝙ anima eſt
ens viuens et intelligens. ac libertate vtẽs
Forma quidem eſt ens non a ſeipſa. nec a diuina
natura. ſed a deo per creacionem de nichilo in eſſe
deducta. Forma autem viuens eſt non ex natuã
extrinſeca. ſed ex ſeipſa ĩ vita mortali ſed perpetu
a Forma vero intelligens non tm̃ creata ſed eciã
creatricem eſſenciam. ad cuius imaginem et ſimi
litudinem facta eſt Imago autem nominat confor
mitatem in quantitate. ſimilitudo vero cõuenien/
ciam in qualitate. Imago namqꝫ dr̃ quantum ad
configuracionem. et illa importat figuram que eſt
quantitas in qualitate. et qualitas in quantitate
Similitudo vero dicitur rerum differencium ea/
dem qualitas. Ex hac primaria differencia tri/
plex modus diſtinguendi inter imaginem et ſimi
litudinem aſſignatur ſecundum Hugonem. Ima
go enim reſpicit figuram. ſimilitudo naturam.
Alius ẽ modus dicendi. qꝛ imago ẽ in nãlibꝫ. ſili
tudo ĩ gratuitis. Tercius modus ſcdm Augꝫ. ẽ ꝙ
imago eſt in potencia cognoſcẽdi. ſilitudo in põ di
ligendi Hec vltĩa drã eſt ꝑ appropriacioẽm ꝓ eo ꝙ
in imagine q̃ eſt ꝑ creacionẽ due ſũt potẽcie ex ꝑte

cognitiue. ſcilicet memoria et intelligencia. Et ex
vna parte affectiue. ſcilicet voluntas. Econtra eſt
in ſimilitudine que eſt per creationem ſiue iuſtifi/
cacōnem. quia due ſunt virtutes ex parte affecti/
ue. ſcilicet ſpes et caritas. et vna ex parte cogniti/
ue ſcilicet fides. Et ideo ponitur imago in poten/
cia cognitiua Similitudo vero in potencia affecti
ua . Diffinitur autem imago ab Hilario libro de
Sinod' ſic. Imago eſt eius rei ad quam imagina/
tur ꝛ ſpecies indifferens. Eſt autem anima forma
libertate vtens. quia ſemper eſt libera a coactione
Hec autem libertas a coactione nichil aliud eſt ꝙ̄
facultas racionis et voluntatis que ſūt anime po/
tencie principales. Hec autem libertas conſurgit
ex deliberacōne preambula et voluntate adiuncta
Et cōmuniter liberum arbitrium dicitur De quo
videndum eſt quantum ad diuerſam diffinicōnē.
et quantum ad diuerſam nominacōnem . A philo
ſopho ſic diffinitur . Liberum arbitrium eſt libe/
rum de voluntate iudicium. Ab Auguſtino ſic. li
berum arbitrium eſt cōſenſus ob voluntatis ina/
miſſibilem libertatem et racionis īdelectabile iu/
dicium . A Bernardo ſic. Liberum arbitrium eſt
facultas racōnis et voluntatis qua bonum eligi/
tur gracia aſſiſtente vel malum eadem deſiſtente.
Ab Anſelmo ſic. Liberum arbitrium eſt poteſtas
ſeruādi rectitudinem propter ſeipſam . Poteſt em̄

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

et per modum ſimilitudinis. Ita ꝙ racio veſtigij
reperitur in creaturis omnibus. . Racio imagīs
in ſolis intellectualibus. Racio ſimilitudinis ī ſo
lis deiformibus Omnis enim creatura habens de
um vt principium cōfiguratur ei per vnitatē ve
ritatem et bonitatem. et hoc eſt veſtigium. habēs
deum vt obiectum ipſum capit per memoriam in
telligentiam et voluntatem. hec eſt imago. habens
deum vt donum infuſum cōfiguratur ei per fidē
ſpem et caritatem. ſiue per vnionem tencionem et
perfectam dilectionem . et hec eſt ſimilitudo . Et
quia imago eſt expreſſa ſimilitudo . et hec in cre/
atura racionali ſecundum gradum tripliciter in
uenitur Ampliacō nomine poteſt diſtingui ṫplex
imago in creatura racōnali qua exprimitur et re/
preſentatur trinitas fabricatrix. Eſt enim imago
creacionis que cōſiſtit in tribus potencijs et in v/
nitate ſubſtancie. ita ꝙ memoria repreſentat pa/
trem. et ſic de alijs. Subſtancia cum ſit vna ani/
me repreſentat diuine eſſencie vnitatem . Eſt
eciam imago creacionis que cōſiſtit in tribus vir
tutibus theologicis et vnitate gracie gratumfaci/
ētis ·ita ꝙ fides repn̄tat prēm. ſpes filiū. caritas
ſpm̄ ſcm̄. et vnitas gratūfaciētis grē eſſencie vnita
tē. Eſt et imago glorificacōnis. q̄ cōſiſtit in tribus
dotibus glōſis. et vnitate glē. ita ꝙ aperta viſio fi
liū. ſecura tencō patrem. perfecta dilectio ſpm̄ ſcm̄

et vnitas glorie vnitatē eſſencie repūtat. Prima i
mago eſt aīarum exeuncium a deo per creacionē.
Scda eſt ad eum redeūcium p iuſtificacōem. Ter
cia eſt pueniēciū per glorificacōem. Prima dicit
igitur pprie imago nature. et eſt angelorum oīm
et oīm rōnabilium creaturarū ſiue aīarum. Se/
cūda dr̄ ſimilitudo gracie. et eſt angelorum cōuer/
ſorum et aīarum iuſtarum. non aūt demonū nec
peccatorum hoīm. Tercia dr̄ deiformitas glorie.
et eſt ſanctorum et btārum aīarum. Hec autē tri/
a operatur tribus vicibus per ſingulos hoīnum
bonorū benignitas ſaluatoris.

De vnione naturarum in xp̄o. xxvij

Viſo de bono tam increato. quod deus eſt.
et creato qđ mundus eſt. videndū eſt de bo
no ex vtroq₃ coniugato: qđ eſt xp̄s. de quo viden/
da ſunt tria. ſcʒ naturarum ſociacio. graciarū ex
uberacio. penarū toleracio. Quantū ad naturarū
vnionē tenendum eſt de xp̄o. ꝙ in fine ſeculorum
qn̄ venit plenitudo temporis poſt legem nē et ſcp̄/
ture. poſt pr̄iarchas et pphetas quibus et p quos
fuit īcarnacio ipſa ꝑpromiſſa dignatꝰ eſt filiꝰ dei
īcarnari propter hoīes redimendos. ⁊ tūc anglō
nunciante ūgini marie incarnacōis miſteriū pfici
endum in ipſa: virgo credidit. appecijt et cōſenſit
et dn̄dit ſpūs ſcūs ſuper eā ad ſanctificandū et fe/
cūdandū. cꝰ virtute ūgo cōcepit filiū dei. quē ūgo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

peperit et poſt ptū ūgo pmāſit. Cōcepit aūt non carnē tantum ſed eciā carnē aīatā et ūbo vnitā. et nulli pccō obnoxiam. ſed oīno ſcām et īmaculatā. rōe cuius dr̄ mater dei ūgo maria. Hanc autem īcarnacionem fuit tota trinitas opata. p quā quidem incarnacionem facta ē aſſumpcio carnis a deitate ⁊ vnio deitatis cū carne viuificata ſpū rōnali ſecundum potenciā vegetandi ſenciendi et intelligendi. In hac eciam incarnacōe facta eſt vnio non in vnitate nē ſed perſone. non hūane ſed diuine. n̄ aſſumpte ſed aſſumentis. non perſone cuiuſlibet ſed perſone ſolius filij Hec vero vnio tanta fuit vt faceret deum hominē et hoīem deum. ita ꝙ quicq̄d dicitur de dei filio per naturam dicitur de filio hominis per graciam et econuerſo. exceptis hijs in quibus exprimitur vnio ⁊ excluditur negacio Nō enim poteſt dici ꝙ humana natura diuinam naturam aſſumſerat vel vnierat ſed ꝙ aſſumpta fuit ⁊ vnita Similiter non poteſt dici ꝙ filiꝰ dei incepe rit eſſe. Hoc enim negatur de aſſumente. ſed vere dicitur de aſſūpto.

De perfectione grār̄u in xp̄o. xxviij.

De perfectione graciarum in xpriſto tenendum eſt. ꝙ in xpriſto a ſui concepcione fuit plenitudo omnis gracie. Et quantum ad graciaꝫ ſingularis pſone. et quātū ad grām capitis. et ꝙ̄tū ad grām vniōis. ita ꝙ p grām ſingulais pſone

habuit omnis peccati immunitatem. Et quantū ad actum et quantum ad poſſe. qua nec peccauit. nec peccare potuit. Quantum ad graciam vniōis dignus eſt non ſolum felicitate glorie. verum eciaʒ adoracione latrie. que eſt cultus reuerencie ſoli deo debite. Per graciam vero capitis influit motum et ſenſum in vniuerſos qui ad eum accedunt per fidem rectam vel fidei ſacramenta. ſiue aduentum eius precelſerunt ſiue ſecuti ſunt. Xpiſto enim ī ſe cōſiderato inquantum eſt ſingulare aut indiuiduum gracia competit ſanctificans ipſum et confirmans quam vocamus graciam ſingularis perſone. In comparacōne autem ad xpiſtum vnitum competit ei gracia vnionis racione cuius habuit naturam ſuperiorem et inferiorem. diuinam ſcilicet et humanam. adorabilem et adorātem. In cōparacōne autem ad corpus miſticum competit ei gracia capitis. ideo ſicut caput habet in ſe ſenſuū plenitudinem. et ceteris membris eſt cōforme. et preſidet et preſtat influenciam membris ſibi conexis. ſic xpiſtus habens in ſe gracie ſuperhabūdanciam nobis cōſimilis in natura. ceteīs ſanctis ſanctior accendentibus ad eum et ſecundum ſe viuentibus vt membra. capiti īfluit graciam et ſpiritum. quo fit ſenſus et motus in ſpiritualibus. ſenſus inquam cognicōnis et veritatis. motus autem caritatis et dilectionis.

liberum arbitriu m cōſiderari quantum ad actum
obiectum et finem vltimum . et ſic diffinitur ab
Augustino : quantum ad actum . et ſic a Bernar
do in tercia diffinicione predicta . quantum ad a/
ctum et obiectum . et ſic ab Anſelmo . Determina/
tur autem hec potencia a magiſtro . Sentenciarū
eſſe libertas a coactione ſiue neceſſitate a culpa et
miſeria . A Bernardo vero libertas arbitrij cōſi/
lij et beneplaciti . a magiſtro priuatiue . a Bernar
do poſitiue . Conſiderari enim poteſt libertas iſta
quantum ad eſſe . ⁊ ſic dicitur a magiſtro libertas
a coactione priuatiue . a Bernardo liberi arbitrij
poſitiue . Item quantū ad bene eſſe ad quod requi
ritur duplex bonum rectificans ſiue ordinans . et
bonum delectans ſiue quietans . Et excluditur du
plex malum . ſcilicet malum deformans et malum
affligens . Reſpectu mali deformātis dicitur a ma/
giſtro libertas a culpa priuatiue . r̄ſpectu boni rec
tificantis dicitur a Bernardo libertas cōſilij po
ſitiue . reſpectu mali affligētis dicitur a magiſtro
libertas a miſeria priuatiue . reſpectu boni quie/
tantis dr̄ a Bernardo libertas . cōplaciti .

¶ De condicione hūani corꝑis . xxv .

SEquitur videre de natura compoſita . hoc ē
humana quantum ad corpus . Fuit autē
corpus primi hominis de limo terre conditum . et
ſubiectum anime et ꝓporcionabile ſuo modo q̄ tū

ad equalem complexionem et quantum ad pulcri/
tudinem et multiformem orgāniſacionem et quā/
tum ad ſtature rectitudinem. Quamuis enim a/
nima et corpus multum diſtent. tamen infimum
ſpiritus et ſupremum corporis ſunt vnibilia mi/
ro modo. Spiritus enim racionalis ſiue anima/
lis habet potenciam viuificandi. potenciam vege/
tandi et potenciam ſenſificandi. Corpus vero ha/
bet complexionis equalitatem. organorum multi
formitatem et ſpirituum ſubtilitatem ſecundum
triplicem differenciam. Habet namqꝫ ſpirituꝫ vi
talem. ſpiritum naturalem et animalem Compa
rādo igitur cōplexioīs equalitatē ad pōm viuifi/
catiuā ꝑ mediū ſiue vinculū. ſpūs vital' optimꝰ ē
nexus. Cōpando eciā organiſacionis perfectioēꝫ
ad pōm vegetatiuam et ſenſitiuam mediante ſpū
animali et naturali: optima eſt proporcio et mira
bilis connexus. Unde ſicut terra et ignis quāuis
multum diſtent: duplici tamen medio connectun
tur. vno quod magis communicat cum igne. alio
quod magis communicat cum terra. Sic eſt in ꝓ
poſito intelligendum Rurſus quoniam anima tā
ꝙ ad beatitudinem ordinata et habilis tendit ſur
ſum. Corpus eciam habet rectitudinem ſtature.
et caput ſurſum erectum vt ſic rectitudini ſpiritꝰ
atteſtetur. Fuit eciam anime corpus ſubicibile
et ſubiectum. ita ꝙ erit obtemperans ſiue rebelli

one. vegetabile ſine defectione. propagabile ſine li
bidine. Unde datus eſt ſibi paradiſi locus in tran
quillam habitacionem Datū ei lignum vite. ad cō
tinuam vegetacionem Formata eſt mulier de la/
tere viri in cōſorcium et adiutorium ad īmacula/
tam ꝓpagacionem Et quia homo ex hoīe eſt ſicut
et in ceteris ſeminaliter ꝓpagatis. ideo de racioē
ſeminali eſt aliquid dicendum. Nō igitur ꝙ cauſa
et cauſalis racio cōis eſt ad principium extrinſe/
cū et intrinſecum. tamen diſtingui vt cauſa ꝫ pūt
cauſalis racio accipiatur quātum ad principium
increatum Semen et racō ſeminalis ꝙ̄tum ad p̄n
cipium creatū. Differunt autem cauſa et racō cau
ſalis quia cauſa dicit principiū productiuum. rō
vero cauſalis dicit regulam dirigentem illud prin
cipium in oꝑacione ſua. Similiter eciā differunt
ſemen et rō ſeminalis. Regula autē agentis incre
ati. eſt forma exemplaris vel ydealis Forma aūt
agentis creati eſt forma nālis. et ita rōes cauſales
ſunt forme ydeales vel exemplares. rāciones ve/
ro ſeminales ſunt forme nāles. et ſecūdum hoc pa
tet ꝙ forme cauſales et primordiales ſunt idem re
differentes ſolum racione. Primordiales dicūtur
per priuacionē prioris. cauſales per poſicionē po
ſterioris. Et p̄mordiales reſpiciunt deū vt p̄mum
p̄ncipiū. cāles reſpiciūt deū vt finē vltimū q̄ eſt cā
cārū Silr̄ naturales raciones et ſeīales ſunt idem

re non autem racione. quia ſemen dicit vt ex quo. Natura vt a quo. Racō ſeminalis attenditur inq̄tum dirigit potenciam nature . vt ex aliquo aliq̄d fiat. Vel racio ſeminalis reſpicit inchoacionem et virtutem intrīſecam que manet ꝛ operatur ad effectus productionem. Naturalis vero racio cōcernit producētis ad productum aſſimilacōem et modi agendi aſſuetudinē.

De toto homine ex corpe et anima cōſtitute. xxvi.

IAm tercio videndum eſt de toto homine ex anima et corpore cōſtituto. de quo doctrinaliter eſt tenendum. ꝙ homini datus eſt duplex ſenſus. ſcilicet interior ſiue mentis. et exterior ſiue carnis. Datus eſt enim duplex motus. ſcilicet imperans in voluntate. et executiuus in corpore. Datum eſt ei duplex bonum. vnum viſibile. alterum inuiſibile. Datum eſt ei duplex preceptum. ſcilicȝ nature et diſcipline. Preceptum nature. Creſcite et multiplicamini Preceptum diſcipline. de ligno ſciēcie boni et mali ne comedas. Datum eſt ei quadruplex adiutorium. ſcilicet ſciencie. conſciencie. ſindereſis. et gracie. Et ſic poteſt colligi ex predictis. ꝙ creatura mundi eſt quaſi quidam liber . in quo relucet repreſentatur et legitur trinitas fabricatrix ſecundum triplicem gradum expreſſionis. ſcilicet per modum veſtigij. per modū imaginis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ De perfectione ſapiencie in eodem. ſectio viceſimanona.

Dicto de plenitudine gracie xpriſti in affectu. dicamus de plenitudine ſapiencie in intellectu. vbi eſt tenendum . quod in verbo incarnato fuit omnis ſapiencie plenitudo. nedum quantum ad cognita. verum eciam ad modos et differencias cognoſcendi. Fuit in xpriſto cognicio ſempiternalis ex parte deitatis . cognicio ſenſibilis ex parte ſenſualitatis et carnis . cognicio ſciencialis ex parte mentis et ſpiritus. Et hec fuit triplex. Unde quedam per naturam . quedam per graciam. quedam per gloriam. Habuit ſapienciam vt deus. ſapienciam vt homo. vt comprehenſor. vt viator. vt perfecte illuſtratus per graciam. vt recte formatus per naturam . Et ita in vniuerſo fuerunt in xpriſto quinque modi ſciendi aut cognoſcendi. Primus ſecundum diuinam naturam. et ſecundum hunc nouit omnia actualia et poſſibilia finita et infinita: cognicione actuali et comprehenſiua. Secundus eſt per gloriam . et hoc modo nouit omnia actualia . finitaque cognicione actuali . infinita vero cognicione habituali. Tercius eſt per graciam . et hoc modo cognouit omnia ſpectancia ad humani generis redempcionem . longe excellencius quam aliquis prophetarum vel angelorum. Quartus ſecundum naturam integram. cuiuſmodi fuit Adam. Et hoc

modo que ſpectant ad mundanam machinam con ſtruendam melius q̄ ipſe adam. Quintus ſecundum ſenſibilem experienciam. et hoc modo nouit omnia que venerunt ad organa ſenſuum. ſecūdum quem modum dicitur q̄ didicit ex hijs que paſſus eſt obedienciam. Debuit autem in xpriſto eſſe iſte quintuplex modus. Nam res habent eſſe in eterna arte. in humana mente. et in proprio genere. In arte cognouit res per naturam deitatis ꝛ per graciam comprehenſionis In mente cognouit res per habitum naturalem ſiue innatum ſicut nouerunt adam et angeli. Per habitum gratuitum et infuſum. ſicut norunt ſancti dei per ſpiritum ſanctum illuminati. In proprio genere cognouit via ſenſus ac memorie et experiencie. que in nobis facit incognitam rem cognoſci. In xp̄o autem rem ſecundum vnum modum cognitā fecit per alium modum eſſe notam.

De plenitudine ſui meriti. xxx.

Videamus igitur de plenitudine meriti xp̄i quā habet ex opere et effectu. Fuit aūt in xpriſto omnis meriti perfectio et plenitudo. Primo quantum ad eum qui merebatur. quia non tā tum erat homo ymmo eciam deus. Secundo quā tum ad tempus in quo merebatur. quia ab inſtāti concepcionis vſqꝫ ad horam mortis. Tercio q̄ntum ad id quo merebatur ꝓpter ꝑfectiſſimum

habitum caritatis ⁊ excellentiſſimū caritatis ſiue ṽtutis exercitiū ī agendo. orādo. paciēdo. Quarto quantū ad eum cui merebatur quia non tātum ſibi ſed eciam nobis. immo omnibus iuſtis. Qn̄to ad id qđ mebreatur nobis. quia non tantū gloriam verum eciam graciam et veniam. non tantum gloriam ſpūs. verum eciam ſtolam carnis et apercionem ianue celeſtis. Sexto quantum ad id quod merebatur ſibi. quia licet non meretur glorificacionē mētis quā iam habebat. mēbatur tamē ſibi acceleracionem reſurrectionis et glorificacionem nominis et dignitatem iudiciarie poteſtatis Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cum enim dicatur mereri tripliciter. ſcilicet vel de indebito faciens debitum. vel de debito faciens magis debitum. vel de debito vno modo facere debitum alio modo. omnibus hẏs modis meruit nobis xpriſtus. Tercio modo tantum meruit ſibi faciente hoc plenitudine ſpiritus ſancti. qua fiebat ꝙ xpriſtus erat beatus et in ſtatu merendi. ita ꝙ ſupra eius meritum oīa noſtra meīta pn̄t fundaī Cum in xpriſto ſiquidem fuerit plenitudo gracie in affectu. et plenitudo ſapiencie in intellectu. neceſſe fuit ꝙ in xpriſto fuerit plenitudo et perfectio meriti ſcđm omnem modum plenitudinis.

De tolerancia paſſionis eius. xxxij.

Circa toleranciam paſſionum nota. ꝙ nō tā
tum xpriſtus ſumpſit humanam naturam
ſed eciam circa natūram aſſumpſit duas penalita
tes corporales. vt famem ſitim. laſſitudinem. Aſ/
ſumpſit eciam et ſpirituales. vt triſticiam gemi/
tum et dolorem. et timorem. Nec tamen omnes aſ
ſumpſit corporales. ſicut ſunt defectꝰ egritudinū
multiformium Nec omnes ſpirituales. vt ſunt ig
norancia et rebellio ſpiritus ad carnem et econuer
ſo. nec eas qualitercunqꝫ aſſumpſit. quia ſic neceſ
ſitatem paciendi aſſumpſit vt nichil pati poſſet
inuite. nec ſecundum deitatis voluntatem. nec ſe/
cundum voluntatem racōnis. licet paſſio fuerit cō
tra voluntatem ſenſualitatis et carnis. In naturā
paſſibili ſic aſſumpta paſſus eſt paſſione genera/
liſſima quantum ad naturam humanam. quia nō
ſolum ſecundum omnia membra corporis princi/
palia. verum eciam ſecundum omnem anime po/
tenciam licet nichil pati poſſet ſecundum diuinaꝫ
naturam. Paſſus eſt eciam paſſione acerbiſſima.
tum propter cōplexionis equalitatem. tum ob ſen
ſuum viuacitatem. tum ob ſuſpendij continuitatē
tum quia doluit propter vulnera vt paciens. tum
quia doluit propter noſtra delicta vt compaciens
Paſſus eſt eciam paſſione ignominioſiſſima quia
ſupplicium latronum. ſcilicet crucem. et propter
conſorcium iniquorum. Paſſus eſt enim paſſione

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

interemptoria ſed viuificatiua ꝑ ſeꝑacõnem aĩme
a corꝑe ſalua tamen vnione vtriuſqꝫ cum deitate
Anathema enim ſit qui dicit filium dei naturam
quam ſemel aſſumpſit reliquiſſe. ꝑacto miſterio
paſſionis deſcendit ad inferos. tercia die rediẏt ab
inferis. corpus viuificatum in dotibus glorioſum
aſſumpſit. poſt xl. dies celoꝫ ſcandit. interiectis
decem diebus ſpiritum ſanctum miſit.

De ſacra ſcriptura quantum ad duo teſtamenta. xxxij.

Sequitur videre de triplici xpriſti beneficio.
et primo de doctrina ſacra. rõne cuius dicit᷑
plenus veritatis ad homines veniſſe. Doctrinam
igitur ſacram habemus cõſiderare quantum ad di
uerſitatem teſtamentorum quantũ ad gñalitatem
contentorum quantum ad ſpecialitatem ꝑceptorũ
Duo enim ſunt teſtamenta. vetus qđ diuiditur
in quinqꝫ legales. in decem hiſtoriales. in quinqꝫ
ſapienciales. in ſex ꝓphetales. Nouũ eciam teſta/
mentum qđ diuiditur in q̈tuor euangelia. Actus
apoſtolorum xiiij. Epiſtolas pauli. in ſeptẽ cano
nicas. habens eciam vnũ librum Apocal. Nouũ
teſtamentum et maxime quatuor euangelia q̈tuor
qualitatibus ſcđm rõnem cõtexunt᷑. ſcꝫ precepta.
mandata. teſtimonia et exempla. Precepta ſunt
ad declinandũ a malis Mandata vero ad faciendũ
oꝑa bona Teſtimonia ad credendũ vera. Exẽpla

ad imitandum honeſta·timor incutitur preceptis fides roboratur teſtimonijs·ſpes erigitur exem/plis·caritas cõſummatur mandatis·Aſſignatur autem differencia inter legem moſaycam et euan/gelicam ſic·quia lex moſayca dicitur lex figure pe/ne litteralis·occidẽs·timoris·ſeruitutis·oneris·lex autem euangelica dicitur lex veritatis·gracie·ſpiritualis·viuificans·amoris·libertatis·facili/tatis·In lege quippe euangelica quatuor nobi/liſſime cõditiones ſunt adiuncte·ſcilicet documen/ta inſtruencia·promiſſa incitancia·ſacramenta adiuuancia·Conſilia ꝑficiencia·Agitur enim in vniuerſo de ſeptem in ſcriptura ſacra·ſcilicet de trinitate dei primo·de creatura mundi ſecundo·de corruptela peccati tercio·de incarnacõne verbi quarto·de gracia ſpiritus ſancti quinto·de medi/cina ſacramentali ſexto·et de ſtatu finalis iudicij Sunt autem in ſacra ſcriptura quatuor genera p̃ceptorum·quedam cerimonialia vt non arabis in boue et in azino·ſacramentalia vt de vitula rufa circumciſione et alijs ſacrificijs·iudicialia vt oculum pro oculo·dens pro dente·moralia vt vt ſunt precepta decalogi·

De preceptis decalogi·xxxiij·

PRecepta moralia cum fide ſunt ad ſalutem neceſſaria·in fide enim et moribus eſt ſa/lus hominum poſita·Fuerunt autem deſcripta

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

digito dei viui in duabus tabulis lapideis in ſig/
num gemine caritatis diuine et humane. Unde nō
duo. ſcilicet ordinacōnem. numerum ſiue ſufficien
ciam. Ordinantur autem a Joſepho ſecundum or
dinem rei geſte quinqꝫ in p̄ma : et quinqꝫ in ſcđa
Ponit tria in prima et ſeptem in alia. Origenes
conſiderans materiam eorum q̄ ordinantur diſtin
guit primum in duo. ſcilicet Non habes deos alie/
nos preter me. et non facies tibi ſculptile. in quo/
rum primo ꝓhibetur adoracio ſtatue habentis ſi/
militudinem cū aliqua creatura Duo vltima ſcđe
tabule non diſtinguit reputans ea vnum. ſcilicet
Non cōcupiſces vxorem alienam. et nō deſideres
rem proximi tui. Auguſtinus vero conſiderans
finem ad quem precepta ordinantur. primum nō
diſtinguit qꝛ vtrobiqꝫ ſcđm intencōnem ydolatria
ꝓhibetur et ſic ponit tantum tria in p̄ma tabula
Preceptum vero de cōcupiſcencia vxoris et poſſeſ/
ſionis aliene. diſtinguit in duo quia alio fine cōcu
piſcitur vxor ad vſum voluptatis. aliter res alie/
na ad vſum cupiditatis et ſic ſeptem ponit in ſcđa
Auguſtinū igitur ſequendo numerum ponamus
Trium preceptorum ſufficientia ſumitur penes
ſubiectum qđ eſt triplex in nobis. ſcilicet potencia
racōnalis q̄ ordinatur ꝑ preceptum de adoracione
maieſtatis. Potencia iraſcibilis q̄ ordinatur ꝑ p̄cep
tum de ꝓteſtacōne veritatis potēcia cōcupiſcibilis

q̄ ordinatur ꝑ preceptū de ſabbatizacōne mentis.
ſumma maieſtas reuerenda reſpectu cuiꝰ eſt p̄mū
preceptū. Summa veritas ꝯfitenda reſpcū cuius
eſt ſcdm̄ preceptū Summa bonitas diligenda re/
ſpectu cuiꝰ eſt terciū preceptū Poteſt eciā ſumi pe
nes obiectū qđ triplex eſt in diuinis. Poteſt ſumi
nichilominꝰ penes actū intermediū q̄ eſt triplex.
Actus opis qui exercet᷑ in p̄mo mandato ꝑ actua
lem adoracōnem. Actus oris qui exercet᷑ in ſcdo
ꝑ ſermocionacōnis ꝓlacōnem Actus cordis q̄ exer
cetur in tercio ꝑ affectualem dilectionē. nō poteſt
eīm bene ſabbatū. id ē requiē mentis celebrare qui
ꝑ cōtinuā quietem nō ſtudet oīe peccatū mortale
declinare. In ſcda tabula ſeptē fuerunt precepta
ad ꝓximū ordinantia. ſicut et p̄ma tria ad deum
quorū ſufficiencia ſic capit᷑. Ad ꝓximū habemus
ordinari dupliciť. ſ. ꝑ beneficientiā et ſic eſt p̄mū.
ſcdo ꝑ innocenciā et tripliciť nocere poſſumꝰ. ſcꝫ
actu opis. actu oris. actu cordis. Actu opis tribꝰ
modis. ſcꝫ in ꝑſona ꝓpria et ſic dicit᷑ non occides.
in ꝑſona cōiuncta et ſic dicit᷑ nō mechaberis. in re
poſſeſſoria et ſic dicit᷑. Non furtū facies. In actu
oris poſſumꝰ nocere ꝓximo falſum cōtra eum teſ/
tificando. et ſic dicit᷑ Non falſum teſtimoniū dices
In actu cordis poſſumꝰ ei nocere dupliciter. ſ. in
actu carnalitatis et ſic dr̄. Nō cōcupiſces vxorē ꝛc̄
et affcū cupiditatis et ſic dr̄ Nō deſideres rē ꝓxi.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ De preceptorum ſumma. xxxiiij.

Pro noticia clariori preceptorum. Nota ꝙ preceptum eſt. ſcilicet nature diſcipline et ſcripture. Preceptum nature eſt duplex. ſcilicet innatum et datum. Primū eſt duplex Quoddam reſpectu dei Quoddam reſpectu ꝓximi. Reſpectu dei eſt illud Deutronomij ſexto. Diliges dn̄m deū tuum zc̄ Reſpectu proximi eſt duplex. vnū eſt per beneficienciam Mathei ſeptimo Quecūqꝫ vult zc̄ Aliud eſt de innocencia Thimo. iiij. Qđ ab alio oderis tibi fieri zc̄. Preceptū datum eſt duplex. vnū ad cōſeruacōnem indiuidui Gen̄. ij. Ex omī ligno paradiſi comede. Aliud eſt ad cōſeruacōnem ſpeciei Gen̄. ij. Creſcite zc̄. Preceptū diſcipline ē duplex Quoddā ad ꝓbacōnem obediēcie Gen̄. ij. De ligno ſciencie zc̄. Quoddā ad ꝓbacōnem fidei Gen̄. xxij. Tolle filium tuū zc̄. Precepta ſcp̄ture ſunt in quadruplici differencia. Nam quedā ſunt cerimonialia. quedā ſunt ſacramentalia. quedam ſunt iudicialia. quedā ſunt moralia. Hec quatuor genera fuerunt in veteri teſtamento multiplicata numero vt q̄ſi non eſſent plures dies in anno nec oſſa in hoīe ꝙ p̄cepta danda dei populo. lex autem euangelica ſuperueniens tamquā abbreuians et cōſummans cerimonialia et ſacramētalia euacuauit adimplendo. iudicialia tꝑauit auferēdo. moralia cōſummauit cōſilia ſalutifera adiciēdo Pn̄s

autem omnia precepta q̄ legimus in ſcriptura re/
duci ad tria membra vt dicamus ꝙ preceptū aliud
eſt execucōis・ſicut eſt illud qd̕ implere tenemur. ex
dm̄ voluntate Aliud ꝓbacōnis ſicut fuit preceptū
abrahe vt immolaret filium in quo requiſiuit deꝰ
non opus ſed ꝓmptitudinem voluntatis Aliud ē
inſtructionis ſicut quādo curabat dominus et mū
dabat aliquos iubens ne vulgarent factum・Non
eīm obligabat dn̄s curatos vt tacerent ſed inſtrue/
bat vt de magnis opibus laudes nō captemus・

De grā conſiderata in ſe quantū ad diffinicōnem・diuiſionē et opacōnem Tricesimaquinta・

Secundum beneficiū iheſu xpiſti dm̄ noſtri
eſt gracia・racōne cuiꝰ dicit plenus gracia
aduenisse・Eſt autem cōſiderare graciā in ſe et in
comparatione ad habitus virtuales In ſe poteſt cō/
ſiderari gracia quantū ad diuerſitatē diffinicōnis
diuiſionis・repacōnis・opacōnis・Comparatur aūt
gracia ad diuerſa et ſic diuerſimode diffinitur・・
Comparatur eīm ad ſuum pricipium Gracia eſt di/
uine miſericordie donum ꝑ qd̕ bone voluntatis eſt
exitus・et hec eſt yſidori Itē compat ad ſubiectū
ī quo ē et ſic eſt illa ſup p̄s・vt exhilaret faciē eius
in oleo Gracia eſt quidā nitor anime ad cōſiliand̕
ſanctū amorē・Item ad ſuū oppoſitū comparatur et
ſic diffinitur Gracia eſt iuſtificatio et reciſio per/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

catorum Itē ad ſuū effectum et ſic eſt illa Criſoſt. Gracia eſt ſanitas mentis et dilectio cordis Quīto compatur ad ſuū premiū et ſic eſt illa. Gracia eſt ſimilitudo glorie. Scd̄m has omnes compacōnes aſſignatur diffinitio magiſtralis talis. Gracia ē forma a deo data gratis ſine meritis gratū faciens habentem et opus eius bonum reddens. Inuenitur et alia ſed illa competit gracie gratis date. Gracia inquit eſt manifeſtacio ſpiritus ad vtilitatē. p̄mo Corintheorum xij. Diuidit' eñi grā multipliciter ſcd̄m ꝙ multipliciter compat' Compata eñi ad ſuū pricipiū a quo eſt. diuidit' in graciā p̄deſtinacōis. graciam vocacōnis. graciā iuſtificacōis et graciā magnificacōnis. Primo eñi deus graciam prepat. ſcd̄o affert. tercio cōfert. quarto cōplet. Compata autē ad ſubiectū in quo eſt diuidit' in graciā ſcd̄m triplicem potenciā. ſcȝ intellectiuam. affectiuā et opatiuam Et ſumitur a Bernd̄o. in li. de li. ar. Compata ad oppoſitum cōtra quod eſt diuiditur in graciā ꝓtectionis. liberacōnis et ſaluacōnis cō- tra quadruplex malum. ſcȝ pugne ſiue temptatio- nis. miſerie ſeu ꝑſecucōnis. culpe ſiue infectionis ſequele ſeu damnacōnis A primo ꝓtegit a ſcd̄o liberat a tercio extrahit a q̄rto ſaluat Et ſumitur ab yſaya tercio. ꝓteget dominus deus exercituū iheruſalem protegens et liberans tranſiens et ſal uans. Comparata vero ad effectum ad quem eſt

diuiditur in graciam preuenientem et ſubſequen
tem ſiue operantem et cooperãtem Que ſunt due
differencie gracie ſecundum effectus quos habuit
in voluntate. Dicitur enim gracia preueniens qꝛ
non eſt a libero arbitrio . ſed infunditur ab ipſo
deo . Subſequens vero dicitur vel cooperans in
quantum iuuat liberum arbitrium reſpectu boni
operis eliciendi. Exprimitur autem gracia diuer
ſis vocabulis ſecũdum diuerſas intencões nomi
nantium. Dicitur enĩ gracia gratis data Gracia
gratumfaciens Gracia operans et gracia coope/
rans ſiue gracia preueniens et gracia ſubſequens
Accipitur enim gracia large Et ſic comprehendit
dona naturalia et dona gratuita Accipitur minus
cõmuniter et ſic cõprehendit graciam gratis datã
et graciam gratumfacientem et ſic dicit Bernñdꝰ .
ꝙ quedam gratia ſeminat cogitatum et hec eſt grã
preueniens . quedam ꝑficit bonum et hec eſt grã
ſubſequens. dicit enim in libero arbitrio. ꝙ opatᷣ
in nobis deus cogitare. velle et ꝑficere. primũ ſine
nobis. ſecũdum nobiſcum. tercium ꝑ nos . Et nõ
ꝙ gracia gratis data cõmuniter dicitᷣ a theologis
gracia q̄ poteſt bonis et malis eſſe communis et
plurificatur in homine ſecũdum munificentiam
largitoris. Gracia vero gratumfaciens iuſtis con
uenit ſolum qui caritate prediti ſunt et eſt in vno
hoīe vna ſola. tũ rõne vnius principij effectiui cui

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

aſſimilat. tum racõne unius ſubiecti pceptiui qđ viuificat. tum racõne finis ultimi ad quē gradatī ordinat Nam totum hominē acceptum deo reddit opus a libero arbitrio egrediens meritoriū facit et ad ſummū bonū pducit. Accipit' tercio gracia ſtricte et ſic cõprehendit graciā gratūfacientem et gloriam et tunc preueniens eſt ipſa gracia et grā ſubſequens eſt gloria Et ſcđm hoc dicit Auguſtiꝰ libro de natura et gracia ꝙ gracia preuenit ut pie viuamus et ſubſequitur ut ſemp cū ipſo viuamꝰ Capitur eciā magis ſtricte. et ſic dicit tantū grāʒ gratumfacientem et tunc gracia preueniens dicit effectum cõtra malum. ſubſequens bonū vel ad bonum. ita ꝙ preueniens dicit' ſcđm ꝙ informat. ſubſequens ut mouet. Eſt autē duplex effectus gracie unus in ingreſſu Alius in pfectu et ſic exponit Auguſtiꝰ libro de grā et natura. Hec autē gracia cum ſit una multa tamen in anima facit qꝛ ſponſam facit xpriſti filiā regis eterni. et templū ſpiritus ſancti. Item animā purgat illuminat. et pficit. viuificat. reformat. ſtabilit. eleuat. aſſilāt. deo cõiungit. acceptā deo facit. quare ipſa merito nomen gracie gratūfacientis ſortitur.

¶ De grā in cõparacõne ad habitus gratuitos ut ſunt ūtutes in gñali. xxxvi

Gracia in cõparatione ad habitus virtuales in quos ramificat: ſunt in triplici drā. Sunt

em̄ habitus. ſcʒ virtutum. donorum. beatitudinū.
primi ſunt ad primos actus ſiue motus aīe. ſcd̄i
ſunt ad medios. tercij ad ꝑfectos. Sunt em̄ qued̄
opera moralia vt credere. quedā media vt credita
intelligere. quedā poſtrema vt intellecta videre.
Itē primi ſunt reſpcū incipientiū. ſecūdi reſpectu
ꝓficientiū. tercij reſpectu ꝑfectorū. Item primi
ſunt ad potēcias aīe rectificandas. ſecūdi ad expe/
diēdas. tercij ad ꝑficiendas. Primo igit̄ vidēdum
eſt de virtutibus. et p̄mo videamus tria in gn̄ali
ſcʒ diffinicōnem. diſtinctionē et cōnexionē. Diffi
nitio eſt multiplex. Nam virtus capit̄ cōmuniter
ꝓprie et magis ꝓprie. p̄mo capta cōprehendit mo
ralem et naturalem virtutē et ſcd̄m hoc cōꝑata ad
actum diffinit̄ a philoſopho libro de celo et mūdo.
Virtus eſt vltimum potencie de re. Compata ad
actum et finem vltimū. dicit phūs iij. Ethicorum
ſic. Virtus eſt diſpoſitio ꝑfecti ad optim̄. Accepta
vero ꝓprie cōprehendit moralem tantū ad politi/
cam et gratuitam ſe extendens et ſcd̄m hoc compa
ta ad actum diffinitur a philoſopho in Ethicis.
Virtus eſt habitus qui perficit habentem et opus
eius bonū reddit. Compata autem ad principiū
directiuū diffinit idem ſic. Virtus eſt habitus vo/
luntarius inmediate cōſiſtens int̄ duas malicias
recta determinatus racōne ꝓut ſapiens iudicabit
Scd̄m hoc diffinitur a Tulio. Virtus eſt habitus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mentis bene compoſite. Item ab Auguſtino libro de quãtitate aĩe. Virtus eſt q̃litas anime ſiue vite racõni vndiq̧ conſenciens. Accepta magis ꝓprie comprehendit virtutem gratuitam. Et ſcd̃m hoc comparata ad finem diffinitur ab Auguſtino in ſoliloquijs Eſt habitus inquit racõne recta ad ſuũ finem ꝑueniens. Compata eciam ad ſubiectum qd̃ informat. diffinit᷑ in de cĩtate dei ab Auguſtiõ. Vrtus eſt ordo amoris ſiue amor ordinatus. Comparata vero ad ſuũ principiũ effectiuũ diffinitur ab Auguſtino ſic. Virtus eſt bona qualitas mẽtis qua recte viuitur. qua nemo male vtitũr. quã deꝰ in nobis ſine nobis oꝑatur. ¶ Sunt autẽ ſeptẽ virtutes quibus xp̃iana vita regit᷑. tres theologice et quatuor cardinales. quarũ patet ſufficientia ſic. Duplex eſt eñ facies anime. ſcȝ ſuꝑior reſpcũ finis. et inferior q̃ eſt reſpectu eorum q̃ ſunt ad finẽ Suꝑior autẽ habet rectificari ꝑ virtutes theologitas et quantũ ad triplex obiectũ qd̃ eſt in dĩnis. et quantũ ad triplex ſubiectum qd̃ eſt in nobis. In diuinis eñ eſt ſumma veritas in quã dirigit fides credẽdo et aſſenciendo Sũma maieſtas ſiue largitas in quã erigit ſpes laudãdo et expectando Summa bonitas in quã tendit caritas complectendo. et diligendo. Triplex eſt eciam obiectum in nobis. ſcilicet potencia racionalis que ordinatur ſiue rectificatur ꝑ fidem. iraſcibilis q̃ per ſpem

Concupiſcibilis que per caritatem. Inferior vero facies anime habet rectificari per quatuor ṽtutes cardinales. Nam prudencia rectificat racionalem. Fortitudo iraſcibilem. Temperancia cõcupiſci-bilem. Iuſticia autem rectifirat omnes vires in compacione ad alterum In comparacione vero q̄n-tum ad proximum rectificans omnes vires dici-tur iuſticia cardinalis. in comparacione vero q̄n-tum ad ſeipſum et ad deum non ſolum cardinalis dicitur ſed iuſticia generalis totius anime rectitu-dinem comprehendens. Habent autem virtutes eſſe gratuitum a gracia tanq̄ ab origine et radice et eſſe meritorium a caritate tamq̄ a motore for-ma et fine. Et ideo omnes virtutes quoad habitꝰ ſunt connexe. et quoad habitos meritorios ſunt equales.

De fide. xxxviij.

Videndum eſt de virtutibus in ſpeciali. et p̄-mo de fide quantum ad eius eſſenciam. ſe-cundo quantum ad ſimboli cõtinenciā In ſe poſ-ſumus cõſiderare fidem quantum ad diffinicõnē. equiuocacõnem. actus diuerſitatem. effectus im-petracõnem. Diffinitur autem multipliciṫ Quā-tum ad genus proprium ab Auguſtino ſic. Fi-des eſt virtus qua creduntur ea que non videnṫ. Quantū ad finem vltimū diffinitꝰ ab aplō. Fides eſt ſubā rerū ſperandarū argumētū n̄ apparētiū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Quantum ad obiectum et primū motiuum ſic ab
alio. Fides eſt illuminatio mentis ad ſummam
veritatem. Diffinitur eciam multis alijs modis
quos omitto. Accipitur autem nomē fidei multis
modis. ſaltem decem. Aliquādo ꝓ ſponſione p̄ma
Thimothei quinto. Primā fidem irritam fecerūt
Aliquando ꝓ fidelitate Jeremie vij. Perijt fides
et ſanctus de terra. Aliqñ ꝓ ſcïencia Rõnos xiiij.
Omne qd̄ nō eſt ex fide peccatū eſt. Aliquando ꝓ
ſacramento fidei Unde Auguſtinus dicit. pꝛuulos
habere fidem qd̄ non eſt aliud q̄ habere fidei ſacra/
mentum Aliqñ accipitur ꝓ accepcōne queſtionis
ꝑ rōnem ꝓbate. et ſic dicit Boeciꝰ. ꝙ argumentū
eſt racio rei dubie faciens fidem Aliqñ ꝓ cōprehen
ſione cognicōnis Rõnos. i. Juſticia dei reuelatur
ex fide in fidem Gloſa in fidem ſpeciei q̄ fides dr̄
que ſi fidentiſſima et certiſſima eſt. Aliqñ capitur
pro habitu fidei informis Jacobi ij. Fides ſine
operibus mortua eſt Aliquando ꝓ habitu fidei for
mate Rõnos p̄mo. Juſtus ex fide viuit Aliquādo
pro actu fidei Et ſic dicit Auguſtinus. ꝙ fides eſt
credere qd̄ non vides. Aliquando pro obiecto fidei
Unde dicitur pro ſimbolo. hec eſt fides catholica.
Diuerſificatur autem actus fidei qui eſt credere ꝑ
Credere deum Credere deo Credere in deum.
Duo primi actus poſſunt eſſe fidei informis ſed
terciꝰ formate Pūt autem ad eundem actum ſcd̄m

ordinem ꝑtinere Nam credere deum reſpicit diui/
nam veritatem vt obiectum Credere deo vt moti/
uum Credere in deum vt finem vltimum. Iſtum
autem vltimum actum exponit Auguſtinus ſic.
Credere in deum eſt credēdo eum amare. credēdo
in eum ire. credendo ei adherere et credendo eius
membris incorporari. Ad hoc ꝙ fides perfecte ten
dat in deum requirit᷑ adiunctio caritatis q̄ ordi/
nat ad amorem dei et ſic eſt prima differencia.
Ad oꝑatōnem boni et ſic eſt ſecunda. Ad ꝑpeſſio/
nem mali et ſic eſt tercia. Ad dilectionem ꝑximi
et ſic eſt quarta. Fidei autem attribuitur oꝑatio
miraculorum. ipſa enī eſt prima virtus q̄ ſupra
ſe eleuat intellectum captiuans eum in obſequiū
ihesu xpiſti. et ideo meretur apud deum opus ar
duum impetrare. ad qd̕ ſe non extendit poſſibili/
tas admirantis et hoc eſt qd̕ tangit᷑ in diffinicōne
miraculi. Miraculū inq̄t eſt opus arduū et inſoli/
tum ſupra ſpem et facultatē admirātis cōſiſtens.

¶ De continencia ſimboli quantū
ad articulos. xxxviij.

Circa ſimbolum ſunt tria attēdenda. ſcilicet
Differencia ſimbolorum. ſufficiencia cre/
dendorum. eſſencia articulorum. Tria ſunt ſim/
bola fidei xpriſtiane. ſcilicet Simbolum apoſtolo/
rum Niceni conſilij quod tres idē epiſcopi condide
runt et ſimbolum athanaſij Cauſa principalis

primi fuit certa fidei tradicio Cauſa ſecundi fuit veritatis tradite certa ꝓbatio vel ꝑlatio . Cauſa tercij fuit errorum pullulantium exterminatio . Primū dicitur maius nō numeroſitate cōtentorū ſed maioritate cōditorum et dicit̄ ſubiuiſſe q2 fuit conditum tp̄e veritatis nondū ꝓpalate . vel q2 eſt ad ꝓprie cōſciencie ſecuritatē . Dicitur etiā in diei principio et in fine . ſcz in p̄ma et in completorio . ꝓpter fidei duplicē cōfeſſionem neceſſariā . ſcz in pn̄cipio eccleſie et in fine . vel in pn̄cipio regn̄acō nis baptiſmalis Et in fine defunctionis corꝑalis Aut in teſtimoniū conūſacōis triūphalis vel q2 fides ſcutū eſt cōtra temptacōnes diurnas et illuſiones nocturnas . Scd̄m q2 eſt editū ꝓpter veritatē ꝓpalandā ſiue publicandā ī diebꝫ dn̄icis et feſtis ſolemnibꝫ ꝓpter maiorē populi cōuentū alia voce cantat̄ . Terciū dicit̄ nocte finita prima diei hora q2 editū eſt tp̄e veritatis cōculſſe ꝑ hēticos . Septē ſunt ſcd̄m aliquos tangentes deitatē . ſeptē humanitatē Et pz ſufficiēcia ex ꝑte cē materialis ſcd̄m materiā cōtentā in eis . vel reſpcū cauſe efficientis ſcd̄m ſcz numerū apoſtolorū xij . Sed nō cū dicit̄ Credo in ſpiritū ſanctū . et ſequit̄ in alio articulo Sanctā eccleſiā catholicā . eſt ſenſus Credo ī ſpm̄ ſanctū ſanctificantē vniūſalem eccleſiā . Itē cū dr̄ ſcōrū cōmunionē remiſſionē peccatorū Eſt ſenſus ꝙ remiſſio peccatorū fit ī cōmunione ſanctorum .

Item carnis reſurrexionem. id eſt ꝙ deus reſuſci/
tabit carnem humanam Cetera patent. Eſt autē
articulus ſcd̄m Richardum indiuiſibilis veritas
de deo artans nos ad credendum zc̄.

De Spe. xxxix.

Circa ſpem eſt videre quatuor. ſcilicet: Diffi
nicōnem Equiuocacōnem Actus excellen/
ciam Ad fidem differenciam. Spes in quantum
eſt nomen affectionis diffinitur a philoſopho ſic.
Spes eſt ſuſpicio futuri boni In quantum vero
eſt nomen virtutis tribus diffinicōnibus notifi/
catur Prima eſt: ſpes eſt virtus qua ſpiritualia
bona dici poſſunt. venia peccatorum. gracia me/
ritorum. et gloria premiorum vt dicatur quedam
ſpes venie Quedam gracie Quedam glorie.
Secunda diffinitio eſt hec. Spes eſt certa exſpec/
tacio future beatitudinis veniens ex dei gracia et
meritis precedentibus. Tercia eſt Auguſtini.
Spes eſt virtus qua quis ſe ad illud qd̄ credit pre
ſumit peruenturum. Capitur autem ſpes multi/
pliciter. Aliquando enim dicit affectionem vt di
cit Boecius Gaudia pelle pelle timorem ſpemqꝫ
fugato zc̄. Aliquando habitum dicit virtutis et
tunc ſpes non habet ortum ex meritis. ſed ex ea
merita oriuntur. Aliquando dicit virtutis actū

et tunc ſpes oritur ex intuitu meritorum . nemo
enim recte ſperat ſe ad beatitudinem pventurum
niſi qui deo ſeruit vel ſeruire diſponit Aliquando
nominat virtutis ſtatum et tunc ſpes ex meritis
et cõcomitantibus habet ortum. iuxta illud Roma
nos quinto Probatio vero ſpem . id eſt ſpei certitu
dinem operatur ſecũdum gloſam ad quam certitu
dinem . ſecũdum gloſam p bona opera et maxime
p aduerſorum tollerantiam pvenitur Aliquando
nominat virtutis terminũ ſiue obiectum . id ẽ eſſe
ſeperatam . ſcz beatitudinem ſempiternã et tunc
ſpes ex gracia et meritis precedentibus habet or/
tum et ſic ſpes virtus per primã acceptionem ſui
precedit merita : ſecundum vltimam ſequitur . ſe/
cundum duas intermedias ſequitur et precedit .
Habet autem ſpes excellenciam in actu ſuo Nam
habens potenciam iraſcibilem pro ſubiecto virtu/
tum habitus preſupponit quibus ſupereminet vt
regina Habet enĩ iraſcibilis deteſtari mala culpe.
tollerare mala pene aggredi terribilia . et eri/
gi ad ardua Ad deteſtationem culpe aliene requi/
rit iram per zelum Ad deteſtationem culpe pprie
requirit penitenciam Ad perpeſſionem malorum
pene requirit pacienciam Ad aggreſſionem terri/
bilium habet fortitudinem Et tunc ad exſpectatio
nem eterne beatitudinis per ſpem erigitur a deo
liberaliter repromiſſe . Differencia autem fidei

et ſpei hec eſt. Nam fides eſt bonarum rerum et malarum Spes eſt tantum bonarum. Eſt eciam fides rerum preteritarum preſentium et futurarum Spes tantūmodo futurarum Item eſt fides rerum ꝓpriarum et alienarum Spes eſt tantum ꝓpriarum.

¶ De caritate. xl.

Circa caritatem eſt videre. ſcilicet diffinicionem. diſtinctionem. ꝑfectionem diligibiliū. ſufficienciam ꝛ ordinis exigenciam Caritas tripliciter diffinitur Nam comparatā ad obiectum a magiſtro ſic diffinitur Caritas eſt dilectio qua diligitur deus ꝓpter ſe et proximus ꝓpter deum. Compatā ad actum ꝓprium qui eſt vnire et adherere diffinitur ab Auguſtino ſic. Caritas eſt rectiſſima animi affectio cōiungens nos deo Vel caritas eſt virtus qua deo adherere eoqꝫ frui deſideramus Vel caritas eſt vita copulans amantem cū amato. Comparata ad habitum ſibi iniunctum diffinitur ab apoſtolo. prima Thimothei. primo Caritas eſt finis precepti de corde puro et conſciencia bona et fide non ficta. Diſtinguitur autem inter amorem dilectionem et caritatē. Nam amor competit racionabilibus et irracionabilibus creaturis. dilectio vero et caritas tantum racionabilibus. differt tamen dilectio et caritas Nam dilectio

q̄ dicitur quaſi de diuerſis electio racionabilibus conuenit iuſtis ſiue iniuſtis. Caritas autem eſt ſolum iuſtorum. Eſt autem in caritate pre ceteris virtutibus perfectio et dignitas Nam cum ſit forma virtutum non poteſt eſſe informis triplici racione. Una eſt ex parte obiecti. idem enim habet pro obiecto et fine. Inſeparabilis enim eſt a fine racōne cuius perfectio eſt in virtutibus quātū ad meritum Alia eſt ex parte ſubiecti Ipſa eſt cūm regula rectificans voluntatem qua rectificata tota anima recte viuit. Tercia eſt ex pte cauſe. habet enim ſimilitudinem cum ſpiritu ſancto a quo eſt qui et caritas dicitur ſiue amor a quo inſepabilis eſt et ideo eſſe informis omnino non poteſt. ¶ Quatuor autem ſunt ex ordine diligenda ſecundū Auguſtinū. Unum qd̄ eſt ſupra nos. ſcilicet deus. Alterum qd̄ nos ſumus. Tercium qd̄ iuxta nos. proximus. Quartum qd̄ infra nos. ſcilicet humanum corpus. Horum autem ſufficiencia ſic ſumitur. Ex caritate diligere eſt ſummum bonum optare dilecto Qui igitur ex caritate diligit aut optat ſummum bonum ipſi deo et ſic eſt primum mēbrum Aut ſibiipſi et ſic eſt ſecundū Aut ſibi ſimili et eſt terciū Aut ſibi inherenti et ſic eſt quartum. Eſt autem deus diligendus ſuper omnia primo ꝓpter ſe Nos ſecūdo ſub deo et ꝑ deo. proximus nr̄ tercio ſicut nos et ex quo nos. q₂ affectu et effectu

Ad qđ nos quia in bono ꝓpter qđ nos quia ꝓpter deum. Quarto corpus noſtrum infra nos et ꝓxi/mum noſtrum tamquam bonum minus precipuū Ad hec enim exequenda datur nobis vnus carita/tis habitus et duplex mandatum in quo pendet vniuerſitas noui et veteris teſtamenti Aſſignat autem Ambroſius alium ordinem diligendi. vt primo deum. ſecundo noſipſos. tercio parentes. quarto fratres et filios. deinde domeſticos. deinde inimicos diligamus

¶ De prudencia. xli.

Videndum eſt de virtutibus cardinalibus. et primo de prudencia de qua videnda ſunt tria. ſcilicet diffinicio. ſpecierum numerus et va/riacio actus. Prudencia ab Auguſtino libro de mo ralibus eccleſie ſic deſcribitur Prudencia eſt amor ea quibus adiuuatᷣ in deum ab hÿs quibus impe ditur ſagaciter eligens A Gregorio ſic Prudencia eſt rerum vitandarum et appetēdarum A Tulio tripliciter diffinitur ſed ſufficit vna q̄ eſt in libro de requie mentis. Prudencia eſt rerum bonarum et malarum cum alterarum dilectione et reliqua/rum deteſtatione ſciencia. Partes ſiue ſpecies pru dencie ſecūdum Tulium ſunt tres. ſcilicet Memo ria. intelligencia. prouidencia. Memoria eſt per quam animus aſpicit ea q̄ fuerunt. Intelligencia eſt ꝑ quā ꝓſpicit ea q̄ ſunt. Prouidencia eſt ꝑ quā

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

futurum aliquid videtur antequam fiat Seneca concordat cum Tulio dicēs. Si prudens animus tuus tribus diſpenſetur temporibus. preſencia or dina. futura ꝓuide. p̄terita recordare. Sed ſcd̄m dogma philoſophorū. Prudencia diuidit̃ in q̄tuor ſpecies. ſcʒ in prouidenciā circūſpectionem. caucio nem et docilitatē. Prouidencia eſt nocio preſens. futurū ꝓtractans euentū. Circūſpectio eſt cōtra riorum viciorum cautela. Cautela eſt diſcernere a virtutibus vicia virtutū ſpeciē preferentia. Doci litas eſt prudencia erudiendi impitos Scd̄m auc torem in de ſpiritu et aīa Prudencia habet plures actus Nam prudēcia ſcit quid debet facere. Item quid poſſit. Item prudēcia eſt in eligendis. Item prudencie eſt nichil penitēdum appetere. et nichil preter iuſtum velle facere Scd̄m macrobium. Pru dencie eſt mūdum iſtum et omnia q̄ in mundo ſūt diuinorum cōtemplatione deſpicere et omnē ani mi cogitationem in ſola diuina dirigere. Prudēcie eſt ad racionis normam queqʒ cogitat queqʒ agit vniuerſa dirigere. et nichil preter rectum velle vel facere humaniſqʒ actibus tamquam racōnis arbi triis ꝓuidere. Prudencie inſunt. racio. intellectus circumſpectio. prouidencia. docilitas et agnitio. Item prudencie in homine iam purgato eſt dīna non ſolum in electione preferre ſed ſola noſſe Offi cium autem prudēcie eſt ex preteritis et p̄ntibus

futura perpendere. Unde Boecius de Conſolati/
one. Non ꝙ ante oculos ſitum eſt ſufficit intueri.
rerum exitus prudentia metitur Circumſpectio/
nis officium eſt per diligentem conſiderationem
inter cõtraria vicia medium tenere.

¶ De temperantia. xlij.

Uidenda ſunt tria de temperantia quantũ
ad diffinicõnem. ſpecierum aſſignacõnem.
et actuum variacõnem Deſcribitur autẽ a Tulio
in rethorica ſic Temperancia eſt racõnis in libidi
nem atq; in alios non rectos impetus animi fir/
ma et moderata dominatic. ab Auguſtino libro de
moribus eccleſie ſic. Temperancia eſt amor ſeſe
deo in integrum incorruptumq; cõſeruans A ma
crobio ſic Eſt nichil appetere penitẽdum. in nullo
legem moderacõnis egredere. ſub iugo racõnis cu
piditatem domare. ¶ Partes temperantie ſiue
ſpecies ſecundum Tullium in prima rethorica
ſunt tres. ſcilicet Cõtinentia. clementia. modeſtia
Continentia enim eſt per quam cupiditas cõſilij
gubernatione regitur. Clementia eſt virtus per
quam animus in odium alicuius temere concita/
tus benignitate retinetur. Secundum Senecam
vero Clementia eſt temꝑantia animi in poteſtate
vlciſcendi vel lenitas ſuperioris in inferiorem in

penis cōſtituendis. Modeſtia ſecundum Tuliū
Eſt pars ꝑ quā pudor honeſtatis puram et ſtabi/
lem comparat autoritatem. Vocat autē hic autori
tatem ſtabilem grauitatem ꝑſeuerantem. Scd̄m
dogma philoſophorum. Partes temparantie ſunt
q̄ fedis motibus dominantur q̄ ſunt Modeſtia. ve
recundia. abſtinencia. honeſtas. moderantia. ꝑci/
tas. ſobrietas. pudicitia. caſtitas. Modeſtia eſt q̄
facit cultum et omnē motum et omnem noſtram
occupacōnem vltra defectum et citra exceſſum.
Verecundia eſt in geſtu et verbo honeſtatem ſer/
uare. Abſtinentia eſt ſtatutum terminum pran/
dendi non preuenire. Honeſtas eſt nec lauciores
cibos querere nec in apparatu operam dare. Mo/
derantia eſt nimium ciborum appetitum racōnis
imperio reuocare. Percitas eſt menſuram refectio
nis non excedere. Sobrietas eſt exceſſum tempe/
rare in potu cuius officium eſt arcere mala ebrie/
tatis. Pudicitia eſt moderamine racōnis petulan
ciam domare. Caſtitas eſt abſtinentia ab omni
coitu illicito. Caſtitas. ſcilicet q̄ eſt triplex. ſcilicet
Coniugalis. vidualis et virginalis. Virginitas
ſecundum Auguſtinum eſt in corpore corruptibili
perpetue incorruptionis meditacio. Actus tem/
parancie ſecundum Auguſtinum ſunt contra proſ
pera non preſumere ſed penitus obliuiſci Scd̄m
Macrobium. Temparantie eſt omnia relinquere

inquantum natura patitur . et corporis vſus re-
quirit .

¶ De fortitudine . xliij .

DE fortitudine videnda eſt diffinicio . ſpecie-
rum aſſignatio actuū variacio . Fortitudo
ſecūdum Tulium eſt cōſiderata periculorum ſuſ-
ceptio et laborum perpeſſio . Scd̄m Auguſtinum
in de moribus eccleſie . eſt amor omnia tollerans
ꝓpter id qd̄ amatur . Partes fortitudinis ſiue ſpe-
cies ſcd̄m Tulium ſunt quatuor . ſcilicet Magnifi-
cencia . fidencia . paciencia et ꝑſeuerancia . Macro-
bius ponit ſeptem partes fortitudinis . ſcilicet
Magnanimitatem . fiduciam . ſecuritatem . Magni-
ficenciam Conſtanciam . pacienciam et firmitatē .
Secūdum vero dogma antiquorum . Fortitudo
eſt virtus reſcindens impetus adūſitatis . Huius
partes ſunt quecumqȝ hec efficiunt q̄ ſunt . Mag-
nanimitas eſt difficilium ſpontanea et racionalis
aggreſſio . Fiducia eſt certa ſpes animi ꝑducendi
ad finem rem inchoatam . Securitas eſt habitus
ſcd̄m quem imminētes incōmoditates et rei incho-
ate affines non formidantur . Magnificentia eſt
magnarum rerum et excelſarum cum animi am-
pla quadam et ſplendidiſſima ꝓpoſitione vel agi-
tacio vel adminiſtracio . Conſtancia eſt ſtabilitas
animi firma et in ꝓpoſito ꝑſeuerans . Paciencia
eſt virtus cōtumelias et omnes aduerſitates equi-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mitter portās : Scd̄m Grego. est illata mala eq̄ni miter pp̄eti et cōtra eum qui irrogat nullo animi dolore moueri. Fidūcia est ūtus p quā magnis et honestis in rebus mult̄u ipse animus in se fiducie collocauit. Perseuerantia scd̄m Tulium est teiam racōne bene cōsiderata stabilis et ppetua in bono pmansio Sic autē describitur magistraliter Perseuerantia est pmanentia in bono diuturna siue finalis. Nota q̄ cōstantia est pmanentia in pposito pseuerantia est pmanentia in bono siue cōtinuacō boni. Constantia cauet leuem transitum de ppo sito in ppositum. pseu rantia discontinuacōnem vel inpfectionem respectdeu biti finis Secundum Augustinū. Actus fortitudinis est cōtra aduersa facere qd̄ possit : cōstans esse in tolerandis : nichil nisi turpia timere et quicquid agimus vel cogitamus ad racōnis normam dirigere.

De iusticia. xliiij.

De iusticia videnda sunt diffinicō. specierū assignatio actuum progressio. Diffinitur a Tulio in Rethorica Iusticia est habitus animi cōmuni vtilitate seruata cuiq̧ tribuens suam dignitatem Macrobius Augustinus in libro de libero arbitrio idem dicunt differentes tantū terminis diffinendi. Item iusticia est sua cuiq̧ tribuere sibi proximo et deo. Item iusticia est virtus conseruatrix societatis humane et vite cōmunitatis

Auguſtinus in de moribus eccleſie. Item iuſticia
eſt amor ſoli amato ſeruiens et ob hoc bene impe/
rans ceteris q̄ homini ſubiecta ſunt. a Iuriſtis ſic
Iuſticia eſt conſtans et perpetua voluntas ius
ſuum vnicuiqꝫ tribuens. Diuiditur autem ſcd̄m
aliquos in ſeueritatem et liberalitatem. Seueri/
tas eſt virtus debito ſupplicio cohercens iniuriā.
liberalitas eſt virtus beneficiorum erogatrix q̄ ꝓ
affectu benignitatis pro effectu beneficientia no/
minatur. et conſiſtit hec virtus tota in tribuendo.
Benignitatem vero diuidunt in ſeptem partes.
In religionem. pietatem. innocentiam. amicitiā.
reuerenciam. concordiam. et miſericordiam. Alij
diuidunt eam. in innocenciam. amicitiam. con/
cordiam. pietatem. religionem. affectum et huma
nitatem Secundum autem Tulium in prima
rethorica. Ad iuſticiam pertinent. religio pietas
gracia. vindicacio. obſeruantia et veritas. Addo
pro nunc diſciplinam et obedientiam. Religio eſt
q̄ ſuperioris cuiuſdam nature quam diuinam vo/
cant curam cerimoniamqꝫ affert. Hec grece dicit᷑
latria. Eſt enim latria cultus deo debitus et exhi/
bitus vel latria eſt voluntas impendendi deo cul/
tum debitum. Impenditur autem cultus debitus
deo corde. per fidem ſpem et caritatem Ore. per
adorationem. laudationem. benedictionem et gra/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ciarum actionem. opere. per oblationem thuriſi/
cationem et genuflexionem. Huius officium pri/
mum eſt perpetrati ſceleris peniteri. Secundum
eſt temporum mutabilitatem ꝑuipendere. Terciũ
vitam noſtram ex toto deo cõmittere. Quartum
veritatem ſeruare ¶. Nota ꝙ dulia idem eſt ꝙ la/
tria ſtricte et Proprie tamẽ ſumitur pro reueren/
tia ſanctis ſiue perſonis ſublimibus exhibenda.
et ſic deſcribitur Dulia eſt ſeruitus vel cultus crea
ture debitus vel exhibitus et videtur idem eſſe cũ
reuerentia poſita in prima diuiſione iuſticie ſic
diffiniendo. Reuerentia eſt virtus perſonis gra/
uibus vel aliqua prelatione ſublimatis debite ho/
norificacõnis cultum exhibens deo latria. ſanctis
dulia. virgini marie yperdulia debetur. Pietas
eſt virtus per quam ſanguine cõiunctis patrieq;
beniuolis officium et diligens exhibetur cultus.
Gracia eſt virtus in qua beneficiorum et amici/
tiarum alterius memoria et remunerandi volun/
tas continetur ſeu retinetur. Vindicatio eſt vir/
tus per quam homines in aliqua dignitate cultu
quodam et honore dignantur. Veritas eſt virtũs
per quam ea q̄ ſunt aut q̄ ante fuerunt aut futura
ſunt inmutata dicunt᷑. Innocentia eſt puritas aĩ
iniurie omnẽ illationẽ abhorrens. hac virtute dij
placant᷑. Amicitia eſt voluntas bona erga aliquẽ

cauſa illius qui diligitur cum eius pari intencio/
ne a quo diligitur. Huius officium eſt idem velle
et idem nolle. amicum ſecrete admonere et palam
laudare. Concordia eſt virtus cōpatriotas et con/
ciues in eodem iure et cohabitacione ſpontanee
unctiens. Miſericordia autem eſt virtus qua ani/
mus ſuper calamitate afflictorum mouet᷑ Hec vir
tus nichil humanum a ſe alienum reputat Aliorū
damna vel commoda ſua eſtimat. Diſciplina ſecū/
dum Ciprianum eſt morum ordinata correctio-
et maiorum precedentium patrum regularis ob/
ſeruatio Secundum Hugonem de ſancto Victore
Diſciplina eſt conſeruatio bō et honeſta cui parū
eſt malū non agere, ſed ſtudet eciam in hijs q̄ bene
agit per omnia irreprehenſibilis apparere. Idem
Diſciplina eſt membrorum omnium motus ordi/
natus et diſpoſitio decens in omni habitū et actio
ne Bernardus. Diſciplina ceruicem ſubmittit
ſupercilia deponit. vultum componit. ligat ocu/
los. ꝓhibet cachinnos. moderat᷑ linguam. gulam
frenat. iram cedat. format inceſſum. Obedientia
ſic deſcribitur. Obedientia eſt voluntas faciendi
ſuperioris preceptum. Item eſt obtemperantia
ſcd̄m regulam ſacre ſcripture maioribus quibuſqꝫ
debita. Item obedientia eſt ſpontaneum et racio/
nabile proprie voluntatis ſacrificium. Equitas
eſt amor equalitatis in hijs in quibus debet eſſe

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

equalitatis . De iuſticia dicit proſper Juſticia eſt quedam animi nobilitas ſuam cuiqꝫ tribuens dignitatem . ſuperioribus reuerenciam . paribus concordiam . inferioribus diſciplinam . deo obediendenciam . ſibi ſanctimoniam . inimico pacienciam . miſero compaſſionem Secūdum Auguſtinum . Actus iuſticie eſt ſcire q̄d debeat reddere . nō velle pluſquam poſſit diſtribuere . omnē animi cogitationem ad deum dirigere et erigere . eumqꝫ tamq̄ꝫ nichil aliud ſit ſola mentis acie contemplari Secūdum alios eciam actus iuſticie ad vnam conſentire viam vniuſcuiuſqꝫ virtutis obſequi non ſeruare vnicuiqꝫ qd̓ ſuum eſt reddere . Item cum ſuperna et diuina mente ſociari vt ſeruet cum ea ꝑpetuū fedus imitando .

¶ De donis ſpiritus ſancti . xlv .

Septem ſunt dona ſpiritus ſancti q̄ enumerat Yſayas duo . ſcilicet Sapiencie . intellectus . conſiliȷ̄ . fortitudinis . ſciencie pietatis et timoris domini . Habemꝰ autem videre de donis diuinis q̄ ſpiritui ſancto attribuuntur Tria . ſcꝫ Specialem ſufficienciam Singularem conſiſtenciam . generalem differenciam . De ſpeciali ſufficiencia Nota . ꝙ dona ſpiritus ſancti ſpecialiter et principaliter ſunt ad expediendas potencias aīe

in agendo. Habemus autem expediri quātum ad declinacōnem mali et ſic eſt donum timoris. ¶ Item ad comparacōnem boni. et hoc dupliciter. Nam aut eſt bonum neceſſitatis ad qd̄ expedimur ꝑ donum pietatis cuius regimen directiuum eſt donum ſciencie. aut eſt bonum ſuperogacōnis ad qd̄ expedimur per donum fortitudinis cuius regimen eſt donum conſilij. Neceſſe eciam habemus quieſcere in optimo et hoc quantum ad intellectū veri et quantum ad effectum boni primū per donum intellectus. ſecundum per donum ſapiencie in quo eſt quies. Ad maiorem autem horum euidenciam attendenda eſt conſiſtencia actuum ſingulorum. Nota igitur primo ꝙ ſapiencia cōmunit̄ accepta dicit cognitionem generalem diuinarum rerum et humanarum ſecundum Auguſtinum et philoſophum qui dicit ꝙ ſapiens eſt qui omnia nouit. Amus cōmuniter dicit cognicōem rerū eternarum. prima Corintheorum duodecimo. Alij datur ſermo ſapiencie. id ē cognitio rerum eternarū Proprie autem dicit cognicōnem qua colitur deus fide ſpe et caritate Iob. xxv. Pietas ipſa eſt ſapiencia. Magis ꝓprie dicit cognicōnem dei expimētalem et ſic eſt vnum ex ſeptem donis ſpūs ſancti. Cuius actus conſiſtit in deguſtando ſuauitatem dei. Qui quidem actus eſt partim cognitiuus et partim affectiuus. ita ꝙ in cognicōne inchoatur

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

et in affectione terminatur. Sciencia eciã tribus modis dicitur. Quedam eſt ſciencia conſiſtens in intellectu pure ſpeculatiuo fundata ſuper principia rationis vt eſt ſciencia acquiſita ſiue humana philoſophia. Quedam eſt conſiſtens in intellectu inclinato ab effectu. fundata ſuꝑ principia iuris naturalis ad rectam et honeſtam vitam vt eſt ſciã prudencie virtutis. Quedam eſt conſiſtens in intellectu inclinato a fide et inclinante ad operationem bonam. fundata ſuꝑ principia fidei habens ortum a dono ſpiritualis gracie vt eſt donum ſciẽ cuius actus precipuus eſt dirigere in agendis ſecundum regulam fidei et imitacõnis xpriſti. ¶

De dono intellectus tene ꝙ eius actus conſiſtit in contemplatione non ſolum creatricis eſſencie verũ eciam in contemplatione ſpiritualis creature Siquidem habetur cognitio de deo ſub racõne veri tripliciter. ſcilicet per ſenſum ſimplicem et ſic eſt fides faciens aſſentire. per racõnis adminiculum et ſic eſt intellectus donum cuius eſt credita per racionem intelligere Per ſimplicem contuitum et ſic eſt mundicia cordis cuius eſt videre deum Etenim ad intelligendum credita non adiuuatur homo per raciones ſumptas a condicionibus. ¶

De dono conſilij tene ꝙ conſilium aliquando dicit actum conſiliandi. Aliquando vero conſilium dicit illud ad quod terminatur ille actus.

Aliquando dicit habitum qui expedit et dirigit
animam ad eligendum proſequenda et vitandum
fugienda. Habitus autem dirigens ſi ſit reſpectu
eligibilium q̄ ſunt neceſſitatis eſt prudencia q̄ diri
git ad talia ſed minus excellenter ꝙ ſciencia q̄
eſt dei donum. Si autē eligibilia ſunt arduitatis
et difficultatis ſic eſt donum conſilij cuius eſt diri
gere in electionem ꝓſequendorum et fugam vitan
dorum vel ſecundum regulam iuris naturalis et
ſic eſt prudencia. De dono fortitudinis teneo ꝙ
eius actus conſiſtit in ſuſtinencia paſſionum. et
aggreſſione arduorum Aggredi autem ardua ſiue
ꝑpeti paſſiones poteſt homo dupliciter vel ꝓpter
iuſticie et honeſtatis conſeruacōnem et ſic reſpicit
virtutem fortitudinis vel ꝓpter perfectam xpiſti
imitationem et ſic reſpicit donum fortitudinis.
Primum eſt de dictamine iuris naturalis Sc̄dm
de dictamine iuris diuini. Actus igitur fortitu-
dinis attenditur circa promptam et expeditam
tollerantiam paſſionum. De dono pietatis tene
ꝙ pietas attenditur erga deum et eſt idem quod
latria Erga parentes et eſt pars iuſticie ſecūdum
regulam iuris naturalis. et ſecundum obligatio-
nem neceſſitatis. Attenditur et erga proximum
dei ymagine inſignitum. et ſic eſt ſpiritus ſancti
donum. Sed nota ꝙ miſericordie virtus attendit
in ꝓximo conformitatem in natura et neceſſitatē

in miſeria primo dictamine iuris naturalis ſecū/
dum regulam prudencie. Pietas vero attendit in
proximo diuinam imaginem primodictamine iu
ris diuini ſecundum regulam doni ſciencie Ex do
no ergo pietatis eſt homo beniuolus cuilibet crea
ture dei imagine inſignite. Talis autem beniuo/
lencia loco et tempore exit aliquando in compaſſi
onis affectum. aliquando in operacionis benefici
um Actus igitur precipuus pietatis eſt facere ho
minem beniuolum reſpectu cuiuſlibet proximi in
quantum gerit imaginem creatoris. De dono ti/
moris tenet ꝙ eius actus generalis eſt reſilire ab
arduo. Et poteſt diffiniri ōnis timor ſic. Timor
eſt reſilicō ab aliquo arduo et excellente. Si autē
illud eſt in genere boni tunc eſt reſilicio cum reue
rencia. Si autem in genere mali tunc eſt reſilicio
cum fuga. Vnde dicit Damaſc. timorem eſſe expe
ctatorem futuri mali. Auguſtinus autem diffini
ens timorem dicit. Timor eſt fuga amini ne amit
tat id quod habet. Timoris donum tria intuet᷑.
ſcilicet penam vt eam fugiat. et ſic eſt timor ſerui/
lis. Offenſam vt caueat. et ſic eſt timor inicialis.
qui vnum oculum habet ad penam et vnum ad of/
fenſam. Maieſtatem ſummam vt ei reuerēter ſub
iaceat. et ſic ē timor filialis. cuius duplex eſt vſg.
vnus in refugiendo offenſam. ne ſeparetur a deo.
Alius eſt principalior in reuerendo deum. et iſte

permanet in beatis. Diſtinguntur autem ſex tiō
ris differencie ſcdm q̄ a triplici pricipio habet or
tum. Habet enim ortū a natura. et ſic ē timor na
turalis. A libidine ſiue a concupiſcencia . et hoc ꝑ
ex nimio amore ſui . et ſic ē timor humanꝰ. vel ex
nimio amore ſuorū et ſic eſt timor mundanus Ha
bet eciā ortum a gracia ꝛ hoc vel a grā gratis data
et ſic eſt timor ſeruilis. vel a gracia gratūfaciente
ſed inchoata. et ſic eſt timor inicialis. Aut a graci
a perfecta . et ſic eſt timor filialis . et iſte dicitur a
micabilis. quia timet voluntatū offenſionem. Di
citur et caſtus. quia timet ſponſi complexus ſepa.
racionem. Filialis quia timet patris indignacio
nem Sanctus. quia timet in oībus nedum indig
nacionē ſed eciā inquinacionem De donis ſpūs ſcī
nota generalem drām . Nam quoddam donū eſt a
ſpū ſancto. ſed nūq̄ cum ſpū ſancto. ſicut eſt timor
ſeruilis in quo viget volūtas peccādi ſi īpunitas
ſeparetur. Quoddā eſt a ſpū ſancto et nunq̄ ſine
ſpū ſancto. ſicut eſt donum caritatis et gratū gra/
tiſfacientis. Quoddā eſt a ſpū ſancto et pt eſſe cū
ſpū ſancto et ſine ſpū ſancto. ſicut eſt donū ꝓpheci
e. et donum ſcīe et cetere grē gratiſdate.

De beatitudinibꝰ ꝛ vita actiua cum opi
bꝰ mīe et de vita cōteplatiua cū orōe dūi
ca. xij. fructibꝰ. v. ſenſibꝰ. xlvi.

Septē ſunt btitudines . ſcꝫ paupertas ſpūs

mititas. luctus. eſuries iuſticie. mīa. mūdicia cor
dis. et pax. De q̄bus nō tria. ſcʒ numeri ſufficiē/
ciam. vite duplicis excellenciā. vſus duplicis cōſe
quenciā. Sufficiencia ſic ſumit᷑. Btitudines ſūt
ad potencias aīe pficiendas. Ad integrā etenī p/
fectionē tria r̄quirunt᷑. ſcʒ pfectꝰ receſſus a malo.
pfcūs profectus in bono. et perfectus ſtatus ī op
timo Malum aūt. ā procedit ex timore ſuperbie. a
quo elongamur per paupertatem ſpiritus aut ex
rancore malicie. a quo elongamur per mititatem.
aut ex languore concupiſcencie. a quo elongamur
p luctū. Perfectꝰ autem profectus ſiue pceſſus
in bono eſt ſcd̄m imitacōnem dīnam. Vniuſe aūt
vie domini mīa z veitas que pro iuſticia ponitur
Deū igitur iuſtum per iuſticie eſuriē imitamur.
deo vero miſericordi. per affectum miſericordie cō
formamur. Perfectus ſtatus in optimo eſt per lī/
pidam cognitionē in vero. et ſic eſt mundicia cor/
dis ad videndum deum. et per tranquillam affe/
ctionem in bono. et ſic eſt pax mentis ad fruendū
deo. Et nota ꝙ habitꝰ virtutum diſponunt ad ex
ercitium vite actiue. Habitus donorum ad ocium
vite contemplatiue. Habitus vero beatitudinum
ad perfectionem faciunt vtriuſqꝫ. De vita itaqꝫ
actiua et contemplatiua ſignificatis per liam et
rachel. per Petrū et Johēm. per martham et ma
riam. dicit Beda. Actiua panem. vel eſurienti

corporalem vel doctrinā ignoranti porrigit erran
tem corrigit. Superbum ad humilitatem reuocat
que ſingulis expediunt diſpenſat. Contemplati/
ua caritatem dei et proximi retinet. ſed ab exteri
ori opere quieſcit. ſoli deſiderio conditoris inheret
et calcatis curis ad videndum faciem creatoris in
ardeſcit. ſupernis ciuibꝫ miſceri cupit · de eterna
domini incorrupcione gaudentibus. Eſt autē tri
plex proprietas in vtraqꝫ :ſecundum ꝙ mutuo ſe
excedunt. Prima proprietas actiue eſt diligencia
vtilitatis vel neceſſitatis publice reſpectu raciona
lis. Secunda eſt caritas erga proximum et comꝑ
atiue reſpectu cōcupiſcibilis. Tercia eſt fecūditas
bonorum operum in augendo cum perfectioē pa/
ciencie reſpectu iraſcibilis. In hijs exceditur con/
templatiua ab actiua. Prima proprietas contem
platiue eſt cōtuitꝰ ſumme pulchritudinis ſumme
maieſtatis cum delectacione reſpectu racionalis.
Secunda eſt quies cum ſecuritate reſpectu iraſci/
bilis. Tercia eſt mundicia cordis cum bonitate r̃
ſpectu concupiſcibilis. In hijs contemplatiua ex/
cedit actiuam. Ad actiuam pertinent opera mi/
ſericordie tam corporalia ꝙ̄ ſpiritualia. Hō cū̄ eſt
ſubſtancia animata. ideo opus habet calido et ſic/
co. et hoc per cibum. frigido et humido. et hoc per
potum. Eſt eciam ſubſtancia ſenſibilis opus hn̄s
cooperimento remoto vt ē hoſpicium. et ꝓpinquo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

vt eſt tegumentum. Item animal natum eſſe libe
rum hinc opus habet redempcione viſitacione. ſci
licet in infirmitate. et cum ſit mortalis opus ha/
bet ſepultura. ¶ Septem eciam ſunt ſpiritualia
quorum patet ſufficiencia. homo tenetur defectꝫ
ſubleuare corporales et ſpirituales. Spirituales
autem in proximo defectus . aut poſſunt reuelari
ſolum per deum. aut eciam per hominem. Si pri
mum tunc eſt oracio. Si ſecundum hoc diſtingui/
tur. Aut defectus ille eſt in cognitiua vt ignoran/
cia cognoſcendorum. tunc eſt inſtructio. Si eſt ig
norancia agendorum tunc eſt conſilium . Si vero
ſunt in affectiua. aut eſt culpa commiſſa in te . et
ſic eſt remiſſo. aut in aliꝫs et ſic eſt correctio. Si ē
pena. aut eſt reuelandus verbo. et ſic eſt cōſolacio
Aut facto. et ſic eſt ſuſportacio. Ad contemplati/
uam pertinet oracio. de qua videndum eſt primo
diffinicio. ſecundo graduum diſtinctio. et conten
ta ſub ea oracio. Contemplacio ſic diffinitur. Cō
templacō eſt verus certuſqꝫ contuitus de quacun/
qꝫ re. Sed a Richardo ſic. Contemplacio eſt libe/
ra mentis perſpicacio in ſapiencie ſpectacula cum
admiracione ſuſpenſa. Ponit autem Bernardus
ſex gradus cōtemplacionis. qui ſūt vacacio. intui/
cio. admiracio. dilectio. dilectacio. anhelacio. Au/
guſtinus in libro de quantitate aīe . vij. ſcilicet aī
macō ſenſus. ars. virtus. trāquillitas. ingreſſio.

cōtencio. Conſequenter eſt videndum de oracione
quantum ad eius diffinicionem in gnāli. Augg.
diffinit ſic. Oracio eſt pius mentis affectus ī de/
um. Idem Oracio eſt expreſſio deſiderij directi ī
deum. propter bonum adipiſcendum vel malum r̄
mouendum formata per verbum interius et exte/
rius. Item integrālis Oracio eſt oſtenſio volūtatis
noſtre ei a quo ſperamus id quod deſideramus im
petrare Item Gregorius Veraciter orare eſt ama
ros gemitus in compunctione non verba compoſi
ta reſonare Sequitur igitur ad intexēdum de ſep
tem peticionibus cōtentis in oracione dominica.
Petenda quippe vel pertinent ad premium patri
e. ad quod ſpectat intelligencia veritatis. ſiue a/
perta viſio veri que ibi petitur. Sanctificetur no
men tuū. id eſt noticia tui nobis perſonis ſanctis
et mundis donetur. Item reuerencia maieſtatis ſi/
ue ſecura tencio ſūmi ardui. que reges facit et per
quam habetur regnum. que petitur ibi. adueniat
regnum tuum zc̄. Concordia voluntatis ſiue per
fecta fruicō ſūmi boni. que petitur. fiat voluntas
tua. zc̄. Que ſpectant ad meritum ſiue tranſitū
vie. aut reſpiciunt collacionem boni. aut amocio/
onem mali. Primum petitur in pane cotidiano.
ſiue ſuperſubſtanciali. ī quo petitur quicquid ne
ceſſarium eſt ad cōſeruacionem vite preſentis. tam
ſecundum ſpeciem ꝙ̄ ſecundum corpus. Amocio

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

autem mali. petitur ī tribus ſequentibus Eſt au
tem triplex malum. Quoddam tenet racionem p̄
teriti. quoddam preſentis. quoddam futuri Siue
quoddam eſt culpe ſiue tranſgreſſionis. quoddam
pugne ſiue temptacioīs. quoddam pene ſiue tribu
lacionis Primum petitur amoueri in dimiſſione
peccatorum. ſecundum in victoria temptacionū
tercium in liberacione aduerſariorum. Perfecti/
onem beatitudinum ſequit̄ duplex vſus ſcȝ quin/
qȝ ſenſuū ſpiritualium. et duodecī fructus ſpūs.
ſenſus ſpirituales ſunt viſus. auditus. guſtus o/
doratus et tactus. Viſu videtur ſponſi xpriſti ſū
ma pulchritudo ſub racione ſplendoris. Auditu
auditur xpriſti ſūma armonia ſub racione verbi.
Guſtu guſtatur xpriſti ſūma dulcedo ſub racione
ſapīe cōp̄hendentis verbum et ſplendorē. Odoātu
odorat̄ odor xp̄i et ſumma fragrancia ſub racione
verbi inſpirati in corde. Tactu conſtringit̄ et pal
patur ſūma xpriſti ſuauitas ſub racione verbi in/
carnati inter homines habitantis. Fructus ſpi/
ritus ſunt caritas. gaudium. pax. paciā. longanī
tas. benignitas. bonitas. fides. māſuetudo. mode
ſtia. cōtinencia. caſtitas. Non ſunt autem ſenſus
neqȝ fructus per ſe habitus ſed fructus dicunt af
fectuales delectaciones circa bonitatem ſponſi de/
guſtandam Senſus vero dicunt affcūales ꝑcepcō
nes circa veritatē ſponſi cōtemplandā q̄ cōtēplacō

fuit in prophetis per reuelacõnem : quantum ad
triplicem viſionem. ſcilicet corporalem. imagina-
tiuam et intellectualem. In aliis autem viris iu-
ſtis reperitur per ſpeculacionem que ĩcipit a ſen-
ſu et peruenit ad imaginacionem. de imaginacio-
ne ad racionem. de racione ad intellectum. de ĩtel-
ligencia ad ſapĩam ſiue noticiã excellĩuã et ſic a ſi
ſtit vero ſalomoni. ¶ De ſacramentis in gñe xlvij

Iam videndum eſt de tercio beneficio Iheſu
xpriſti. quod eſt medicinalium ſanctorum.
vel ſacramentalis medicina. In generali igit vi-
dendum eſt de eorum inſtitucione. diffinicione. or-
dinacione. iteracione. ſufficiencia. precellencia.
Inſtitucõ ſacramentorum deum decuit et nobis
expediens fuit. Decuit vt miſericordia dei preui-
deret remedium. non ſolum per ea que faciunt ad
remiſſionem culpe ſed eciam pene. Decuit eciam
iuſticiam eius que a nobis exigit humiliacionem
aliquam quam exhibemus per ſignorum ſenſibili
um obſeruacionem. Decuit diuinam ſapienciam.
que in ſenſibilibus decreuit remedia inuenire. ex
quibus contigit naturam hominis ĩterire. Nobis
expediens fuit. quia eramus ceci quo ad raciona-
lẽ. ideo data ſunt ſacramenta ſenſibilia ad erudicõez
Qm̃ eramꝰ elati quoad iraſcibilẽ. iõ data ſunt ſac
mẽta corpalia ad huiliacõem. Qm̃ eramꝰ pni ad
malũ quoad cõcupiſcibilem. ideo data ſunt ſacmẽ

ta plura ad exercitacõnem. Sacramentũ ſic diffinit' in ſentẽcijs. Sacramentũ ē inuiſibilis grē viſibilis forma vt eius ſimilitudinē gerat et cauſa exiſtat. Hugo de ſa. vic. diffinit ſic. Sacramentũ ē materiale elementũ ſubiectũ oculis' ſimilitudine repſentans. inſtitucõne ſignans. et ſanctificaciõe grām conferens Ordinantur autem ſic. baptiſmꝰ cõfirmacõ. euchariſtia. penitencia. extrema vncti o. ordo. et matrimonium. Prima quinqꝫ reſpiciunt perſonam. ordo et matrimonium ecclesiam. Patet autem ordinacio in primis Nam baptiſmꝰ eſt ad vulnerum curacõnem. Confirmacio ad ſanacionis habite conſeruacionem. Eucharistia ad habite et cõſeruate promocionem. Penitencia ad curacionis perdite recuperacõnem. Extrema vnctio ad venialium expiacõnem quo ad culpam. et pene debite partem remittendam. Ordo vero eſt reſpectu perſonarum generancium ſpiritualiter. Matrimonium eſt generancium corporaliter. Et vtraqꝫ generacio eſt eccleſie neceſſaria ne deficiat in gracia et natura Quatuor autem ſunt ſacramēta que poſſunt iterari vel pocius frequentari. ſcilicet eucharistia. penitencia. extrema vnctio. et matrimonium. Alia tria non iterantur. quia in eis tres caracteres īdelibiles imprimuntur. quibꝰ ſecundum diuerſos ſtatus fidei homines ab hominibus diſtinguūtur. Nam ſecundum ſtatum fidei

genite. eſt caracter baptiſmalis. ſcd̄m quē fideles
ab infidelibus diſtinguunt᷑. Scd̄m autem ſtatū fi
dei roborate. caracter cōfirmacōis eſt diſtintiuus
forciū ab īfirmis Scd̄m vero ſtatū fidei iam mul
tip licate eſt caracter ordinis quo clerici diſtinguū
tur a laicis. Sufficiencia ſacramentorū ſic ſumit᷑
Sacramenta enim ſunt medicamenta cōtra mor/
bū. Morbus autem eſt duplex. ſciz culpe et pene.
Culpe eſt duplex. ſcz originalis cōtra quē eſt bap
tiſmus. Et actualis culpe que eciā geminat᷑. qui/
a qͦdam ē mortalis cōtra quam ē pn̄ia. Alia venia
lis cōtra quā extrema vnctio. Morbus pene eſt q̈/
druplex. ſcz ignorancie. cōtra quē eſt ordo. Malici
e. cōtra quē ē eucharíſtia Infirmitatis. cōtra quē
eſt cōfirmacio. Cōcupiſcencie. contra quē eſt mař
monium. Sacramenta eciam ſunt adiuuamenta
qꝛ ſunt adiutoriū ſeptem v̄tutum. Nā in adiutoř
ū fidei ē baptiſmus. ſpei extrema vnctio. caȓtatis
eucharíſtia. in adiutoriū prudencie ordo. tp̄ancie
matrimonium. fortitudīs cōfirmacio. in auxiliū
iuſticie pn̄ia. Sunt qͦdam ſacramenta ornamenta
ſiue armamenta eccleſie militātis. q̄ Can. iiij. dr̄
Terribilis vt caſtrorū acies ordinata. eſt quidē t
ribilis qꝛ fortis et munita p̱ ſacramentū cōfirma
cōis. Acie ꝫ qꝛ cōiuncta et vnita ſacramento eucha
riſtie ordinata. per ordinē Ex hac acie quidā ſub/
trahūt᷑ p̱ mortē ad quos reſtaurādos ē mrimoniū

Quidā coſternunt per culpā ad quos releuādos ē
pnīa. Hanc aciem q̄dam intrāt vt p̄lient et hoc p
baptiſmū. q̄dā egrediūt vt coronēt et hoc p extre
mā vnctionē. Dr aūt vnū ſacramētū alid̄ p̄cellere
q̄nqꝫ modis. ſcꝫ ꝓpt̄ ſignificacioēm et ſic mrimoī
ū p̄cellit. ꝓpt̄ cōtinēciā et ſic euchariſtia. ꝓpt̄ ef
ficaciā ꝛ ſic baptiſmꝰ. ꝓpt̄ diſpēſacōnē et ſic cōfir
macio. ꝓpt̄ gradus nobilitatē in quo hoīem poīt
et ſic ordo maior dr̄. ⁋ De baptiſmo. xlviij.

De baptiſmo dicendū eſt quantū ad diffini/
cionē. ſignificacionē. forme expreſſioēm. ef/
fectus collacioēm. noīs diſtinctionē. et opis cōple
cionē Baptiſmꝰ vt ē nomē elemēti ſignātis ꝛ ſci
ficantis v̄tute verbi diffinit a Hugoē ſic. Baptiſ/
mus eſt aqua diluend̄ criminibus ſcificata. Scd̄m
vero q̄ eſt actus ā vſus elementi. in ſentēcijs diffi
nitur. Baptiſmus eſt tinctio corpis exterior. ſcā
ſub forma v̄borum p̄ſcripta Scd̄m autem q̄ acci/
pit pro ſacramento et re ſacramenti q̄ eſt caracter
diffinit a Damaſceno. Baptiſmus eſt vite ſpūal
principiū. ſigillum et cuſtodia. et illuīacio mētis
Et tangit hic q̄drupler caracteris cōdicio. q̄ enim
p̄parat ad grām dei: dr̄ vite ſpūalis p̄ncipiū. q̄
diſtinguit gregē dn̄i: dr̄ ſigillū ꝛ q̄ indelebilit ma
net: dr̄ cuſtodia q̄ vero ſpūalit diſponit ad fidē: dr̄
illuīacō mētis Scd̄m q̄ accipit ꝓ ſacrmēto diffini
t a dio. Baptiſmꝰ ē rgn̄a cōis ſacmētū ſcd̄m q̄ p̄g

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſubſiſtit in anima animales formans motus ad operacõnem diuinorũ eloquiorũ et actionum et celeſtis q̃etis anagogen iter faciẽs In hac diffinicõne tangitur res ſacramenti. que eſt anima graciã viuificans. cum dicitur ſecundum ꝙ prius ſubſiſtit in anima. Tangitur eciam habilitacõ potenciarum per virtutem. primo quantum ad actiuã cum dicitur. formans animales motus. ſecundo quo ad cõtemplatiuam. cum dicitur. et celeſtis q̃etis anagogen. Quãtum ad ſignificacõnem nota. ꝙ in baptiſmo ſicut in ceteris ſacramentis eſt aliquid quod tãtum ẽ ſacramentum ſiue ſignum ſignans. vt elementum viſibile. Aliquid eſt res tãtũ ſignata. vt gracia curans. Aliquid quod eſt ſacramentum et res ſignificata. vt caracter ¶ Forma quando puer immergitur hec eſt. Ego baptiſo te in nomine patris et filij et ſpiritꝰ ſancti. Hec forma debet exprimi ſine omiſſione. ſine interpolacione vocabuli. ſine prepoſteracione ordinis iam dicti. et ſine commutacõne nominis prenotati vel p̄nominati. Effectus autem qui recipitur in baptiſmo ab homine humiliter accedente eſt caracteris impreſſio. gracie infuſio. innocencie reſtitucõ. celi apercio Gracia inꝙ̄ infunditur regnans. rc̃ificãs et purificans a culpa originali actuali tam mortali ꝙ̄ veniali. abſoluens a pena eternali. et ab omni pena ſatiſfactoria temporali. Diſtinguit᷑ autẽ

triplex baptiſmus inuenitur. ſcilicet. flaminis. fluminis. et ſanguinis. In baptiſmo flaminis q̄ eſt per penitenciam et ſpiritus ſancti graciam purificamur a culpa. In baptiſmo fluminis purificamur a culpa et ſatiſfactoria pena In baptiſmo ſanguinis purificamur ab oī miſeria. Non ſūt autem baptiſmus flaminis et ſanguinis ſacramēta cum eis deficiant que hn̄t ſacrameta. ſcilicet repreſentacio ex ſimilitudine. ſignificacō ex inſtitucōne et ſanctificacō ex prolacion e verbi. Quantum ad integritatem ſacramenti ſufficiunt verbum et elementum. Quantum ad ſolempnitatem premittūtur tanꝙ preparatoria cathecıſmus et exorciſmus in paruulis ꝛ adultis. Ita tamē ꝙ in adultis requiritur fides propria. in paruulis ſufficit aliena Quantum ad vtilitatem baptiſmatis requiritur recta intencō. et quantū ad vtilitatē baptiſati fictionis depoſicō.

De cōfirmacione. xlix.

Circa confirmacionem vidēda eſt forma. materia. diſpēſacio. gracie collacio. ſignificacio Forma eſt. Conſigno te ſigno crucis. cōfirmo te criſmate ſalutis In noīe patris. ꝛc̄. Vbi duplex exprimitur actus. quia in hoc ſacramento datur gracia ad robur fidei ꝙtum ad confirmacōnem in corde. Et quantum ad liberam confeſſionem quaſi ſemper ferendam in fronte. Alter reſpicit

forme ſtabilitatem in corde. Materia in hoc ſacra/
mento eſt criſma cõfectum ex oleo oliuarũ et balſa
mo. Oleum quod nitet . ſignificat fidem interiorẽ
ex bona conſciencia . Balſamum propter odorem
ſignificat dignam et laudabilem confeſſionem fac/
tam in euidencia . et hoc ꝑ correſpõdenciam ad du
plicem actum in forma exñtem et expreſſum. Iſtõ
autem ſacramentũ a ſolis epĩs datur . qđ ſi alij ꝑ
ſumant nichil faciunt. quia enĩ tam in cõfirmacõe
ꝙ in ordine datur gracie plenitudo. ob hoc hec du
o ſacramenta per eos ſolũmodo diſpenſant᷑. quia
gerunt auctoritatis plenitudinem. Gracia in eo/
dem ſacramento collata ẽ gracia gratum faciens.
que dicitur dupliciter. Aut gratum faciens de nõ
grato . et talis gracia eſt gracia baptiſmalis et pe
nitencialis Aut eſt magis gratum faciens de iam
grato. et talis gracia datur in cõfirmacione . am/
plians priorem et cõfirmans. In iſto ſacramento
aliud eſt quod eſt tantum ſignum. vt eſt forma au/
dibilis et materia viſibilis. Aliud eſt quod eſt tan
tum res. vt eſt gracia corroborans et cõfirmans .
Aliud eſt quod eſt res et ſacramentũ. ut caracter .

De eucariſtia. l.

DE eucariſtia videnda ſũt. integritas. ſigni
ficacio. repreſentacio. mãducacio. opacõ. De
integritate et neccitate hꝰ ſacramẽti ſunt q̃tuor ſcȝ
ordo ſacerdotalis. intencio cõſecrandi. mã debita .

et forma verborum preſcripta. Materia vero hu/
ius ſacramenti eſt panis de frumento . et vinum
de vite hic cibus et potus inter omnes alios cibos
et potus eſt conueniencior. cõmunior. efficacior .
et ſanior. ideo dominus ſe comparauit grano fru/
menti et ligno vitis . et ideo in duabus ſpeciebus
confecit et conficiendum inſtituit . ad innuendum
ꝙ corpus ſuum ſub hoc ſacramento cõtentum . ē ci
bus cõmunis. efficax et ſanus. Vino autem miſce
tur aqua que ſignificat populum. et per coniunc/
tionem ſui cum vino ſignificat membrorum cum
capite vnitatem . per vnionem ſignificatur vnio
membrorum adinuicem . Forma ſupra panem ē
hec. Hoc eſt corpus meum. Supra vinum patet ī
canone. Huius autem forme propoſicio eſt ſingu/
laris. Eſt enim verbum comparatiuum et opera
tiuum. Operatiuum non operaciōe ſucceſſiua ſed
inſtantanea. non alicuius rei noue vel non exiſtē
tis . ſed terminus eius eſt ens q̇dē actu completū
et non mutatum et ad id terminatum vt eſt alteri
us ſignum et corpus xp̄i miſticū . et hoc totū fit v̆
tute ūbi incarnati adiūcta. miſterio circa materiā
nichil agente . Quia hic ſermo eſt cōuerſiuus et o
patiuus . oꝑatur circa ſubām panis. id ꝓnomē
demōſtrat ſubām panis ſub accidētibus q̄ cōſpici
pn̄t oculis. et tangiť id qđ conťiť ꝑ ſubctm̄. ſicut
id qđ cōťiť ꝑ p̄dicatū Quia vero termi9 oꝑacōis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

eſt ens actu non innouatum. debet ibi poni verbū
eſſendi non fiendi. quia vero ſubito fit conuerſio.
ita ꝙ ſimul eſt fieri et factum eſſe: ideo prius ver/
bum inſtantaneum non futurum ibi ponitur. ſci/
licet eſt et non erit. Quia vero operacio termi/
natur ad corpus verum. vt eſt ſignū corporis mi/
ſtici. in quo eſt diuerſitas operacionum. dicitur cor/
pus non caro quia corpus eſt etherogeneum. caro
vero omogenea. Quia vero hec operacio fit virtu/
te verbi increati adiuncta. et non coniuncta. dicitur
meum non in perſona ſacerdotis ſed verbi ſcilicet
incarnati. Quando autem miniſter nichil opera/
tur circa materiam nec immutat. ideo nichil plus
eſt de forma. Unde ſi miniſter nec tangat nec fran
gat. dummodo conſecrare intendat et verba dicat
confectum eſt. Quantum ad ſignificacōnem hoc te
ne. ꝙ in hoc ſacramento aliquid tantum eſt ſignū.
vt ſpecies viſibilis panis et vini. Aliquid tātum
res. vt corpus xpriſti miſticum Aliquid res et ſig
num. vt corpūs xpriſti verum. quod eſt res ſigni/
ficata per panem: ex diuerſis granis confectum.
Et ſanguis per vinum: ex diuerſis racemis ex/
preſſum. et ſic eſt ſignum corporis xpriſti miſtici.
quia enim corpus habet partes etherogeneas:
diuerſas operaciones in eccleſia ſignificat. In hoc
ſacramento fit repreſentacio dominice paſſionis.
Unde fiūt ſignificacōes ſeptē vicibus xpi paſſionem

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

domini exprimendam Prima vice fiunt tres ꝓp/
ter trinam tradicionem. ſcilicet a deo. iuda. et iu/
deo. In ſecunda fiunt quinqꝫ propter quinqꝫ per
ſonas que in tradicione fuerunt. prima traditi. ſe
cunda tradentis. tres alie ſunt emẽtes. ſcilicet põ
tifices. ſcribe. et pharisei. In tercia fiunt due ꝓp
ter cõuerſionem duplicis elementi. ſcilicet panis
et vini. Item quarta vice fiunt quinqꝫ. propter
quinqꝫ plagas. In quinta vice due propter vin/
cula quibus fuit ligatum corpus. et propter fla/
gella. quibus vſqꝫ ad ſanguinem fuit flagellatũ.
In ſexta vice tres fiunt ꝓpter crucifixionem fac
tam linguis iudeorum. quando ter clamauerunt
crucifige. In ſeptima vice fiunt quinqꝫ. tres de
corpore ſuper calicem. ſcilicet tres cruciatus. ſcili/
cet propaſſionis. paſſionis. et compaſſionis. Et
due altere ſuper aquam et ſanguinem qui de xpi
ſti latere profluxerunt. Duo autem ſunt modi mã
ducandi illud ſacramentum. ſcilicet ſacramental'
et ſpiritualis. quorum diſtinctio oritur a triplici
principio. primo a diſpoſicioue ſumencium. Qui
dam enim accedunt male diſpoſiti. et hij mandu/
cant ſacramentaliter. Quidam bene. et hij ſpiri/
tualiter et ſacramentaliter. Secundo a modo ſu/
mendi. Nam quidam ſumunt ore carnis. et hij ſa/
cramentaliter. Quidam ore cordis. et hij ſpiritu
aliter. Unde duplex os eſt et duplex manducacio

attendenda Tercio a duplicitate eñe h9 ſacramēti
Que ſunt quippe eñcie huius ſacramenti. ſciȝ cor
pus xp̄i verum. et gracia in corpore xp̄i miſtico.
faciēs vnionem. quarū vna ſine altera ſumi poteſt
Manducare autem ſacramentaliter eſt ſumē ſacra
mentum vt ſacramentū. ad q̄d quatuor req̄runt.
ſcȝ cibi exñcia. eius ad cibatū nālis cōueniencia vt
ſcȝ ab hoīe non a mure ſumatur. Intencio et illig
intencioīs regulacō per fidem. Sp̄ualis māduca/
cio habet duo. ſcȝ māſticacionē ſuo modo que cōſiſ
tit in recogitacione dum recogitans afficit amore
caritatis. et ei de quo recogitat iungitur. et ſic in/
corporatur. et dum incorporatur reficitur et ma/
gis aſſimilatur. Spiritualis autem vel ſpecialis
huius ſacramenti operacio ſiue efficacia eſt vnire
non de nouo ſed iam vnitos per graciā magis vni
re. Digne enim ſumentem reddit ferueciorem vt
carbo ignitus. et forciorem vt bonus cibus. Et vt
iſtam efficaciam habeat in ſumente: primo opor/
tet ipſum ſumentem iſtū cibum ab hȳs diſcernere
per fidem. Secundo hoſpicium preparare per ſui
probacionem. Tercio in hoſpicium recipere cum
honore et deuocione. et talis dicitur digne accede/
re. Nota fractionem hoſtie in tres partes. q̄ fit
propter tres partes corp̄is miſtici.

De penitencia. li.

Videnda ſunt de penitencia . diuerſa diffini
cio. diuerſa nominacio. intregracio. iuſtifi/
tacio. ſignificacio. Penitencia quantum ad actum
principalem ſic diffinitur. Penitencia eſt prima
virtus puniens veterem hominem . Penitencia ſe
cundum Ambroſi . eſt amaritudo et dolor aīe pro
peccatis que quiſq̄ꝫ cōmiſit. Augꝰ . Penitencia ē
quedā dolentis vindicta ſemper puniens in ſe qđ
dolet amiſiſſe. Multis alijs diffinicionibus decla
ratur quas breuiter relinquo . Penitencia diūſis
vocabulis noīatur ſcđm ꝙ diuerſa contra peccati
maculam oꝑatur. Expellit eīm pcc̄i actualis mali
ciam que aīam deformat . pōm ad malum incliāt.
ſiue a deo dehabilitat. naturā vulnerat. actu libere
voluntatis cōmittitur . cū delectacione et libidine
ꝑpetratur. Delere autem culpam vt deformantē.
eſt gracie reformantis . vt dehabilitātem eſt virtu
tis habilitantis . vt vulnerantem eſt ſacramēti cu
rantis. vt actu voluntatis cōmiſſam . Aut ꝑ actū
ſimiliter voluntatis vt cū delectatacione et libidi/
ne ꝑpetratā cum cōpaſſione cōtraria . iō recte dr̄
ꝙ penitencia eſt gracia. virtus. ſacramentum. ac
cio et paſſio. Partes integrales penitencie ſunt
cordis contricio. oris confeſſio. operis ſatiſfactio.
Cordis contricio autem eſt dolor voluntarie pro/
peccatis aſſumptus. Confeſſio aūtem debet habe
re has condiciones. ſcꝫ ꝙ ſit ſimplex. huīlis. pura

fidelis. frequens. munda. diſcretã. libens. verecũ
da. integra ſecreta. lacrimabilis. accelerata. fortis
accuſans. parere parata. Item propter quatuor
caſus eſt ſecundum magiſtros iteranda confeſſio.
Duo ſunt ex parte ſacerdotis. quorum primus ē
ob enormitatem ſceleris. ob quam ad ſuperiorem
confitens eſt remittendus. et ab eo ſi voluerit ite/
rum audiendus. Secundus eſt per ignoranciam
ſacerdotis. quia coram perito ſunt peccata iterum
detezanda. Duo vero ſunt ex parte confitentis.
Quorum primus eſt fictionis malicia. vt ſi acceſ
ſit cum voluntate peccãdi. vel peccatum ſeruauit
ſcienter. Secundus eſt propter cõtemptum ſatiſ/
factionis quam neglexit aut ſpreuit. In duobus
vltimis caſibus ſi vadat ad rudem ſacerdotem vel
ad alium interiectu temporis debet reconfiteri.
et ſic ex parte ſacerdotis patent defectus et ex par
te cõfitentis. Sunt et alij duo caſus de quibus eſt
cõtrouerſia inter doctores. Vnus eſt de peccati ali
cuius obliuione. Alius de recidiuacione. Sed di/
cendum in hijs duobus ſeruandum eſſe cõſilium
non tanq̄ȝ preceptum de iterando cõfeſſionem. Re
ſeruantur autem epiſcopo quinqȝ caſus de penitē
cia ſolempni imponenda. ſecundo de excõmunica/
tis. tercio de irregulaitate. quarto de incendarijs
quinto de conſuetis in epãtu caſibus reſeruatis.
ſed iſte caſus non eſt generalis. ¶ Satiſfacere eſt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

peccatorum cauſas reſcindere vel excidere aut ex/
cludere et eorum ſuggeſtionibus aditum non ad/
hibere. Anſelmus dicit. ꝙ ſit honorem debitum de
o reddere. Partes eius ſunt ieiunium. elemoſina.
oracio. Ieiunium eſt contra carnis cõcupiſcentiã.
Elemoſina contra cupiditatem oculorum. Oracõ
contra ſuperbiam vite. Item ieiunium nos ordi/
nat ad noſmetipſos. Elemoſina ad porximum. O
racio ad deum. Augꝰ. Per ieiunium et elemoſinã
facimus duas alas. Ad iuſtificacõnem impij
quatuor requiruntur. duo ex parte dei. ſcilicet gra
cie infuſio et culpe expulſio. Ex parte impij eciã
duo. ſcilicet motus liberi arbitrij conſonans ſiue
cõſenciens gracie aduenienti. et cordis contricõ cõ
cordans gracie culpam expellẽti. Hec autem qua
tuor precedit attricio et preparacio ad iuſtificacio
nem. que attricio eſt motus fidei et doloris. quã/
uis longo tempore ſemiplenus. Tanguntur au/
tem quatuor iſta in Pſal. verſiculo. Commouebi/
tur terra et conturbauit eam. ſanauit cõtriciones
eius quia commota eſt. Gracia quippe adueniẽs
in animam commouet racionem ſecundum ꝙ eſt
poteſtas vel potencia liberi arbitrij. et conturbat
voluntatem per cõtricionem et poſtmodum ſanat
per peccati expulſionem. Et horum racio reddit
duplex. ſcilicet commocio racionis. et cõturbacio
mentis. Unde ſubditur. commota eſt a. cum quod

eſt ſimul. quia tunc omnes vires ſuper ſe plangũt
et mouentur ad bonum. In ſacramento penitẽcie
eſt aliquid quod eſt tantum ſignum vt exterior pe
nitencia ſcd̃m inſtitucionem eccleſiie in q̄ eſt ſacer
dotis abſolucõ tamq̃ formale. Et huĩliacio cõfiten
tis tamq̃ materiale quantũ ad actum cõtricionis
ſiue quantũ ad verbum accuſacionis. ſiue quãtuz
ad penam ſatiſfactionis. Aliud quod eſt tantum
res. vt peccati pfecta remiſſio. Aliud eſt res et ſig
num. vt interior penitudo.

De vnctione extrema. lij.

Vnctio extrema ſeptem videnda requirit. ſcꝫ
que ſit eius materia. que forma. quis diſpẽ
ſator. quis ſuſceptor. que efficiencia. que cum con
firmacione differẽtia. que ſignificacionis cõuenien
cia. Materia eius eſt oleum ſimplex. ſed cõſecratũ
ab epiſcopo. Forma eius eſt vocalis expſſio orõ
num in ordinariis cõtentorum. Huius ſacramen
ti diſpenſacio ſacerdotibus cõpetit ex officio. Et
hoc cõfirmat autoritas et rõ. Autoritas Ia. vltiõ
ſi q̃s infirmatur inducat preſbiteros. Rõ eciã hoc
dicit. quia cum materia huius ſacramenti ſit elem̃
tum cõſecratum ab epiſcopo cõſecratis manibꝫ de
bet contrectari. et ſic eciam cum ſit medicina peri
clitancium non ad ſolos epiſcopos pertinet. oleũ

eciam conſecratum ad aliquos ſe n̄ extendit. Dn̄t autem iſtud ſacramentum accipere ſoli infirmi racione vtentes. qui vel peccauerunt venialiter. aut peccare potuerunt. et hoc ī mortis articulo exiſtē tes Unde igitur infantibꝫ et ſtultis negatur. nec intrantibus bellum iuſtum. nec cōdempnatis tā ꝙ infamibus in facie eccleſie. nec mediocriter infirmis. quia iterare poſſunt adhuc venialia. Eſt autem hoc ſacramentum tam finaliter ꝙ efficaciter cōtra venialia ordinatum. Et ꝙtum ad remiſſionem culpe. et quantum ad dimiſſioēm partis pene Valet eciam ad recuperandam corporis ſanitatem ſi expediat infirmanti tanꝙ tamen non iteraturis venialia. debet dari hoc ſacramentum. non dico tamen quin poſſit et debeat ſanato recidiuo iterum dari tanꝙ medicina morbo venialium. Et quia venialia maxime per ſenſuum organa cōmittuntur. Ideo partes tribus potencijs ſeruientes inungantur Eſt enim triplex potencia. ſcꝫ ſenſitiua. generatiua. progreſſiua. Senſitiue organa quinꝗ ſenſuum. generatiue lumbi. progreſſiue pedes deſeruiunt. Ex predictis colligitur inter ſacramentum confirmacionis et vnctionis extreme differencia ſeptiformis. ſcilicet in efficacia. in materia. in forma. in ſuſcipiente. in dante. in loco. et in tempore Nota tamē ꝙ vnctio que fit ī criſmate dr̄ pn̄cipalis ꝗdruplici racione loci qꝛ in frōte. rōe

miniſtri quia ab epiſcopo · racione elementi quia de oleo mixto cum balſamo· Racione effectus ꝓpter habundanciam gracie· quia ibi datur paraclitus in magna habūdancia· Iuxta hoc nota ꝙ criſmate inunguntur baptiſati in vertice· confirmandi in fronte· pontifices in capite· reges vt dicitur in ſcapulis· In ſacramento extreme vnctionis ſecundam exigenciam ſacramentalis ſignificacōnis eſt aliquid quod eſt tantum vt extrema vnctio· Aliud quod eſt tantum res· vt venialis morbi curacio· Aliud quod eſt res et ſignum· vt ipſa deuocionis excitacio in anima· que non eſt aliud niſi quedam ſpiritalis vnctio·

De ordine· liiij·

Videndum eſt de ſacramento ordinis quantum ad eius preparacionem conſignaciōis· diffinicionem ordinis· debitam diſpēſacionem· caracteris impreſſionem· rectam ſuſcepcionem· ſuā ſignificacionem· ſtatus cōſummacionem· Qui ſūt ad eccleſiaſticos ordines aſſumendi· primo cōſignantur ſignaculo diſtinctiuo et inſtructiuo· Nam quia tondentur in capite: quod eſt ceteris nobile· et qꝛ tonſura tā ſuperius ꝙ inferius facta habet formam corone que eſt ſignum dignitatis regie: innuitur ꝙ ſit diſtincti ad regale ſacerdocium vel officium aſſumuntur· Tale enim ſignum nedum ē ſignum diſtinctionis ſed inſtructiōis· In tali enim

tonſura eſt ſuperfluitatis amocio. In quo inſtru/
untur clerici quid vitandum. quia ſuperfluitas ē
renorum. Eſt eciam ſummitatis capitis denuda/
cio. in quo inſtruuntur clerici quid amandum.
quia felicitas ſupernorum. Eſt figure orbicularis
impreſſio. quo inſtruuntur quomodo conuerſan/
dum. quia figura orbicularis eſt ſimpliciſſima. ca
paciſſima. et pulcherrima: ad innuendum ꝙ ta/
liter coronati debent eſſe ſimplices in intencione.
ampli in dilectione. pulchri in caſtificacione. Or/
do ſic diffinitur. Ordo eſt ſignaculum in quo ſpi/
ritualis poteſtas conceditur ſiue traditur ordina/
to. Cum enim ſeptem ſunt ordines. ſcilicet ianito
rum. lectorum. exorciſtarum. acolitarum. ſubdia/
conorum. diaconorum. et ſacerdotum. In ordine
ſacerdotali datur poteſtas conſecrandi corpus cri/
ſti verum. et abſoluendi corpus xpriſti miſticum
Et hic ordo tanꝙ nobiliſſimus debet habere alios
ſibi ſubminiſtrantes reſpectu duplicis poteſtatis
In conficiendo corpus xpriſti verum ſibi ſeruiūt
ſubdiaconi et diaconi. Ita ꝙ poteſtas et officium
ſubdiaconi eſt in accipiendo hoſtias a plebe. Dia/
coni officium eſt eas a ſubdiacono ſuſceptas ſacer/
doti offerre. In abſoluendo autem corpus xpriſti
miſticum quatūor minores ſubſeruiunt ſacerdoti
ita ꝙ poteſtas et officium ianitorum eſt ad locum
ſacrum admittere. Lectorum eſt documenta prebē

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Exorciſtarum eſt auxilium preſtare. Accolitoruꝫ
eſt exempla monſtrare. Hiis officiis dominus v/
ſus ē. Fuit enim hoſtiarius eiciens emētes et vē
dentes. dicens. Domus mea domus oracionis vo
cabitur vt dicitur Mathe. viceſiōprimo capitulo.
Lector librum in ſinagoga aperiens Luce. iiii.
Exorciſta tangens linguam muti. Math. vii. Ac
colitus Johannis. viii. Ego ſum inquit lux. ⁊c.
Subdiaconus. dum in pelui pedes diſci. ⁊c. Dia
conus. dum corpus et ſanguinem diſpēſauit. Sa
cerdos dum ſe in ara crucis optulit. Caracter cū
ſit ſignum impꝛ̄ſſum diſtinctiuū perpetuum xp̄o
configuratiuum ⁊ imprimitur in quolibet ordine
non idem. ſed diuerſus ordine cōgruo non neceſſa
rio. cum vnus poſſit recipi ꝙuis indebite ⁊ preter
miſſo alio. ita ꝙ cum peruentum fuerit gradatim
ad ordinem ſacerdotis in quo eſt ſtatus. ꝙuis ſep
tem ſint gradus vnum tn̄ eſt ordinis ſacramentū
tm̄. ſicut vnam dicimus ⁊piſtolam quāuis multas
habeat partes In quolibet autem ordine caracter
imprimitur. in eo ſigno quo maiorem habet ſimi/
litudinem ad ſignatum Et in quo principalis po
teſtas quam ordo reſpicit ſignatur tradi ordinato
Ad quam ſignandam duo concurrunt exterius ſci
licet tradicio alicuius inſtrumenti. ⁊ expreſſio vo
calis verbi. vt in ſigno viſibili pariter et audibili⁊
ſignificetur dari. Et hec duo ſunt intrinſeca et eſ/

ſencialia ſacramento ordinis. Debet autem diſpē
ſari hoc ſacramentum cum magna diſcrecione et
ſolempnitate. ac per hoc non a quolibet nec cuili/
bet nec in quolibet tempore: ſed ſub debitis ſignis
tam ex parte viſus q̄ꝫ eciam auditus. ſicut dictuꝫ
eſt ſolempnitate obſeruata quantum ad tempus.
locum. officium et perſonam. ¶ Requiritur autē
multiplex condicio vt digne ſuſcipiatur. ſcilicet ex
parte originis. vt non ſit filius ſacerdotis. vel ſpu
rius. vel eciam ſolempniter penitens A parte cor
poris vt non ſit corpore viciatus. vt demoniatus
aut epilenticus. A parte actionis. vt non ſit ho/
micida vel aliter enormis peccator. A prate condi
cionis. vt non ſit ſeruus. A parte conuerſacionis
vt non ſit curialis A parte coniugacionis. vt non
ſit bigamus. A parte ſexus. vt non ſit mulier. q̄
non poteſt ordinari nec de iure nec de facto. A par
te etatis. vt non ſit infantulus. qui non habet iudi
cium racionis. ¶ In hoc ſacramento eſt aliquid
quod eſt tantum ſignum. vt exterior operacio in
tradicione alicuius inſtrumenti et expreſſione u/
bi. Aliq̄d qđ eſt res. vt ſpūlis ꝑtātis collacio. Ali
q̄d quod eſt res et ſignum. vt interior caracteris ī/
preſſio. Nota tamen ꝙ quatuor ſunt parui ordiēs
ex ſeptem ordinibus. et tres magni. Pſalmiſtaq̰
non eſt ordo ſed aliquid annexum more officij Et
poſt ſuſcepcōnē quatuor paruorū ꝑt quis cōiugaī

non autem in tribus alijs. Epātus non eſt ordo ſed dignitas et nomen officij. Collige igitur gra/dus vſqȝ ad vnum pēarchiā. primo clericalis tonſura. ſecundo pſalmiſta. tercio ianitor. quarto lector. quinto exorciſta. ſexto accolitus. ſeptimo ſubdiaconus. octauo diaconus. nono ſacerdos. decimo archipreſbiter. vndecimo epiſcopus. duodecimo archiepiſcopus. decimotercio. patriarcha. decimo quarto et vltimo ſummus pontifex. qui et papa dicitur.

De matrimonio. liiij.

Matrimonij videnda ſunt iſta. diffinicō inſtitucō. diuiſio. ſignificacō. prouencō boni. ꝓhibicio impedimēti. Eſt enim matrimoniuȝ viri mulieriſqȝ coniunctio maritalis īter perſonas le/gittimas indiuidue vite conſuetudinem retinēs. Eſt autem a deo inſtitutum matrimonium in officium. in remedium. in ſacramentum aut ſignū. Officium inꝙ procreande prolis. eciam in ſtatu nature inſtitute. in remedium contra impulſum libidinis in ſtatu nature lapſe. in ſacramentū vel ſignum inſolubilis coniunctionis naturarum in xpiſto diuine ſcilicet et humane. Circa contractionem matrimonij nota. ꝙ per ſponſalia de futuro inicıantur per mutuum cōſenſum inter legitīas perſonas. per verba de preſenti expreſſa rectificātur. per copulam carnalem ſubſequentem cōſūmāt

Tirta ſponſalia nota . ꝙ ante ſeptēnium cōtracte
de iure non valent . poſt ſeptēnium vero tenent .
Et hec quatuor modis contrahuntur. ſcilicet ſim/
plici promiſſione. fidei dacione ſeu iuramenti in̄
poſicione. datis arris ſponſaliciꝭs. et annuli ſub /
arracione Sic autem cōtracta octo modis ſoluūt'
Primus eſt voto ſolempni ſuperueniente. vt ſi al/
ter ſponſarum intret religionem . Secūdus eſt ſu
perueniente matrimonio . vt ſi cum alia cōtrahat
de preſenti. Tercius eſt ſuperueniente affinitate
vt ſi cognoſcat aliam conſanguineam ſponſe ſue. et
hoc poſſit fama aut facto probari . Quartus eſt in
curabili infirmitate ſuperueniente . vt lepra aut
mutilacione membri alicuius. Quintus eſt alte /
ro ſe abſentante. vt cum vadit ad regionem lōgin/
quam ſine licencia alterius. Sextus eſt altero for/
nicante. Septimus eſt vtroqꝫ volente cum ſcilicet
ambo cōſenciunt et mutuo ſe abſoluunt. Octauus
autem eſt in minore petenti abſolui vt quando cō
tracta ſunt ſponſalia inter duos quorum vnus eſt
in etate debita. alter vero non. Duobus enim pri
mis modis ſoluuntur ſponſalia ipſo facto. ſequen
tibus vero per iudicium eccleſie. Duplex autem ē
effectus ſponſalium cōtractorum . vnus eſt obliga
cio propter promiſſionem. Unde tales compellē/
di ſunt ad matrimonium contrahendum ſi non ti
meatur vxoricidium . vel interueniat aliq̄s caſus

pꝛedictoꝛum Aliꝰ effectꝰ publice honeſtatis ē iuſ
ticia que eſt ꝙ nullus conſanguineoꝛum ſponſi p̄t
contrahere mr̄imonium cū ſponſo et econūſo. Cō/
iuncti mr̄imonialr̄ tripliciter ꝑ ecc̄iam ſeꝑantur
quantū ad vinculū. cū oſtendit᷑ propter ĩpedimē/
tum legittimū nō fuiſſe cōiugium inter eos. Aut
ſeparantur ad tempus ꝓpter pn̄iam faciēdam vt
qn̄ contra interdictū ecc̄ie contraxerunt Aut ſepa
rantur ſimplr̄ quantū ad tempus in penā ꝓpter
aliqd̓ crimen cōtra ſubām mr̄imonij perpetratū.
vt qn̄ alter cōiugum foꝛnicatur. tunc ſi petat inno
cens diuoꝛcium cū ꝓbacione adulterij abſoluit᷑ ab
ecc̄ia a mutua cohabitacione vxoꝛis et debiti reddi
cione Sunt autem ſeptē caſus in quibꝰ poteſt ad/
ultera excipere petentē diuoꝛcium. Primus ſi foꝛ
nicari cōuincit᷑. Secundus ſi eam ꝓſtituat. Ter
cius cū credebat virū in bello eſſe defunctū Quar
tꝰ ſi cognita eſt ab altero quē credidit eſſe virū ſuū
Quītus ſi fuerit vi opp̄ſſa. Sextꝰ eſt qn̄ pꝰ adul
teriū r̄cōſiliauit eā ſibi et petijt debitū. Septimꝰ
ē qn̄ infidelis repudiauit vxoꝛē et illa nubāt altei
ſi ad fidem veniat debet eam recipere nō obſtante
ꝙ fuerit foꝛnicata. In matrimonio ratificato eſt a
liquid qd̓ eſt tm̄ ſignum. vt conſenſus exterioꝛ per
verba aut nutus expreſſus. Aliud quod eſt tātuꝫ
res vt vnio dei et anime per graciam que tn̄ eſt ſe
parabilis ꝓ pcc̄i moꝛtalis tranſgreſſione. ſic illud

matrimonium eſt ſeparabile per religionis ĩgreſ/
ſum. Aliud quod eſt res et ſignum vt ſenſus interi
or aĩarum. In matrimonio cõſummato eſt tan/
tum ſignũ. cõſenſus exterior. tũ res vnio natura
rum inſeparabilis. in xpriſto res et ſignum. mu/
tuus cõſenſus animorum Tria ſunt bona cõiugiĳ
ſcʒ bonum fidei. bonum prolis. bonum ſacramen
ti Fides ꝙ ſuam cognoſcat et non aliam. et hoc ẽ
bonum moris cadens in genere honeſti. bonum ꝓ
lis cadit in genere cõferentis. Confert enim pro/
les ad ſpeciei cõſeruacioẽm et numeri perfectionẽ
Bonum ſacramenti cadit in gñe delectabilis. tã/
ta enim ibi eſt vnio. vt propter vxorem relinquat
homo patrem. et ſic patet ꝙ tria ſunt in electione
ſcdm phũ. ſcilicet honeſtum. cõferens et delectabi
le In hoc triplici genere ſunt bona cõiugiĳ diſtri/
buta & ſuper hec bona numero tria. quia ad hoc ꝙ
matrimonium ſit completum tria potiſſime req̃/
runtur. ſcʒ inſtitucio. vſus et fructus. Rõne inſti
tucioĩs eſt bonum ſacramenti. Racione vſus debi
ti eſt bonũ fidei. Racione fructus cõferentis eſt bo
num prolis.

De impedimentis in gñe. lv.

Inpedimentorum matrimoniĳ. quedam ſũt
de cõgruitate ĩpedientia. ſicut eccleſie inter
dictum. et tempus feriarũ. Et iſta dicuntur im/
pedire cõtrahendum. ſed non dirimẽ iam cõtractũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Quedam impediunt de neceſſitate . quia non ſtat
cum eis matrimonij ſacramentum . Unde ſic im/
pediunt contrahendum matrimonium . ꝙ eciam
dirimunt cõtractum . et ſunt duodecim . Unde ver
ſus . Error . condicio . votum cognacio . crimē . Cul
tus diſparitas . vis . ordo . ligamen . honeſtas . Si
ſis affinis . ſi forte coire nequibis . Hec ſocianda ve
tant . cõnubia facta retractant . Tria ſunt ex par/
te cauſe efficientis qui eſt cõſenſus ad quem cõcur
rit voluntas et racio . Contra actum racionis eſt
error . Contra actum voluntatis eſt vis ſiue violē
cia . Contra actum vtriuſqꝫ eſt condicio ſeruitu/
tis . qui impedit partim propter defectum liber/
tatis . partim propter errorem . Tria ſunt eciam
ex parte cauſe materialis . Nam matrimonium eſt
cõiunctio voluntarie introducta inter perſonas ā
tea non cõiunctas Unde cõiuncti proximitate ad
matrimonium ſunt inepti . Coniunguntur autē
quidam conſanguineitate . quidam affinitate . qui
dam publice iuſticie honeſtate que contrahitur ex
ſponſalibus per verba de preſenti . et ſic ſunt tria
impedimenta . ſcilicet cognacō . affinitas . et honeſ
tas . Tria ſunt alia ex parte cauſe formalis . quia
matrimonium eſt vinculum in quo eſt mutua po/
teſtas viri et vxoris . hec autem poteſtas impe/
ditur quando alter tradit poteſtatem corporis ſui
alij adhuc viuenti . ꝛ ſic ē ligamē . ā quia dedicauit

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſe deo et ſic eſt ordo. Aut quia ſe mancipauit deo ꝛ
prelato. et ſic eſt votum. Tria autem vltima ſunt
ex parte cauſe finalis. Nam matrimonium eſt ad
procreandum prolem ad cultum dei . vel ſaltem in
remedium honeſtatis cõtra racionem generandi.
vel remedij eſt impotencia coeundi. Contra cultũ
dei qui eſt in fide eſt diſparitas. Contra cultũ dei
qui eſt in moribus eſt criminis enormitas. Cir/
ca impedimentum quod procedit ex errore nota .
ꝙ error poteſt eſſe circa perſonam vel circa propri
etates perſone . Error circa perſonam conſenſum
tollit . et matrimonium impedit. vt ſi credit con/
ſentire in magdalenam de qua cogitat ſenſu interi
ori. et cõſentit in margaretam que offertur ſenſui
exteriori Si autem ſit error circa proprietatem ꝑ
ſone non propter hoc matrimonium impeditur .
vt ſi credat accipere diuitem et nobilem. cuius op
poſitum poſtea deprehendit . De proprietatibus
autem perſone excipitur cõdicio ſeruitutis. que ĩ/
pedit ad cõtrahendum et dirimit iam cõtractum
Circa quem nota ꝙ triplix poteſt eſſe error cõdici
onis ſcilicet paris. vt cum ſeruus credit accipere
liberam et accipit ancillam talis error non impe/
dit Aut cõdicionis melioris. cum ſcilicet credit ac
cipere ancillam et accipit liberam . nec iſte error
impedit. Aut cõdicionis deterioris. vt cum credit
accipere liberam cũ ſit ipſe liber et accipit ancillã

talis impedit cōtrahendum et dirimit iam cōtrac
tum. niſi forte libere velit in eam conſentire.
Circa votum nō. qd' votū vt dicit Hugo. eſt teſti/
ficacio promiſſionis ſpontanee facte. que deo et de
hijs que deo pertinent fieri debet. Item. ſic votū
eſt melioris boni conceptio animi deliberaciōe fir
mata. Eſt autem duplex votum. ſcʒ ſimplex et ſo
lempne Simplex in quo non eſt in prelatum trāſ
lata poteſtas q̄ impedit cōtrahendum ſed non di/
rimit iam contractum Solempne vt votū ordinis
ſacri ſuſcepcione. profeſſionis emiſſione. et habitꝰ
profeſſorum aſſumpcione cum alijs que oſtendūt
hominem ꝓfeſſum. impedit contrahendum et di
rimit iam cōtractum. Circa crimen nota ꝙ in ſep
tem generibus criminum denegatur conubium.
Primū eſt adulterium cum vxoris occiſiōe vel mu
lieris. ſcʒ fidei dacione de ducenda vxore adultera
propria defuncta vel cum cōtractione de facto Se
cundum eſt inceſtus. Tercium eſt raptum ſponſe
alterius. Quartum eſt de eo qui inſidians matri/
monio filium ſuum de ſacro fonte leuauit. Quin/
tum eſt de eo qui occidit preſbiterum. Sextum de
eo qui occidit propriam vxorem ſiue perſequendo
culpam adulterij ſiue perſequendo naturam racio
ne odij. Septimum eſt ſollempniter penitens in
omnibꝰ iſtis diſpenſatʳ. ꝑterq̄ in ꝑmo qd' reſpicit
determinatā perſonā Nā adulteriū cum vxoīcidio

vel cum fidei dacione vel cum cõtractione de facto
reſpectu illius perſone ĩpedit cõtrahendum et di/
rimit iam contractũ. Item impõ coeundi natura
lis ſi eſt temporalis ĩpedit mr̃imoniũ cõtrahendũ
et dirimit cõtractum. Item impõ accidentalis q̃
eſt maleficiũ ſi eſt tpalis non ĩpedit. ſi perpetua
impedit et dirimit ſi p̃cedat matrimoniũ. ſi aũt
ſequatur matrimoniũ non dirimit. ſic eciam de
ſectis dicitur Ordo ſacer maior impedit contra/
hendum et dirimit iam cõtractum. Minores vĩs
ordines q̃tuor neutro modo. ſi noluerit ordinatꝰ
eccleſie deſeruire. De cultus diſparitate nõ. ꝙ in
fidelis dr̃ aliq̃ pſona q̃ caret fide. non tñ fidei ſac̃/
mento vt heretica baptiſata. Talis diſparitas ĩ/
pedit cõtrahendum et non dirimit iam cõtractũ.
ã eſt infidelis carẽs fidei ſacrõ. et talis diſpaĩtas ĩ
pedit et dirimit eciam ſi mulier ſit fidelis. quia ca
ret baptiſmo qui eſt ianua ſacramentorum. Cir/
ca vim ſeu violenciam tene. ꝙ coactio poteſt fi/
eri vi ſiue metu. Vis eſt maioris rei impetus que
repelli non poteſt. vt cum quis capitur. trahitur.
ligatur. talis vis impedit et dirimit. Metus eſt
inſtantis periculi trepidacio. Metus autem ẽ du
plex. ſcilicet leuis et iuſtus. leuis eſt que non ca/
dit in conſtantem virum. vt quando eſt parua cõ/
municacio vel per hominem parua potentem coac
cio. per hũc modũ metus non impedit nec dĩmit

Iuſtus metus eſt qui poteſt cadere in conſtantem
virum. vt quando veriſimile eſt ꝙ infert malum
is qui minatur. et talis coactio tollit cōſenſum . et
ſecundum iura impedit matrimonium cōtrahen/
dum. et dirimit iam cōtractum Circa ligamen no
ta. ꝙ quantumcumqꝫ fiat diuorcium inter con/
iuges propter crimen adulterij quantum ad tho
rum et cohabitacionē: manent tn̄ ꝑſone ſic ſepara
te inmubiles cum alijs. cum inter eos ꝙ̄ diu vixe/
ruit ambo permāneat inſolubile vinculum et li/
gamen. Circa honeſtatem publice iuſticie nota ꝙ
qui cōtrahit ſponſalia cum aliqua poſt ſeptēnium
et decedit ante cōſummatum matrimonium ex ta
li honeſtate retrahuntur conſanguinei ſponſi de/
functi a cōtractione matrimonij cum rlicta. z hec
honeſtas impedit cōtrahendum et dirimit iam cō
tractum.

De impedimentis affinitatis et cog nacionis. lvi.

In ſpeciali primo de impedimento affinita
tis videndum eſt. Circa quam eſt notanda
triplex differencia. Secundo videnda eſt triplex
notula ſiue regula. Differt autem primo inter eē
affinem et eſſe cōſanguineum . Conſanguinitas
prouenit ex carnis propagacione . Affinitas ve/
ro ex carnali commixtione preſuppoſita cōſangui/
neitate. que ſic diffinitur . Affinitas ē ꝓximitas

perſonarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela quantum eſt de ſe ſupple. Unde ſi quis virorum cognoſcit mulierem efficit̄ af/finis omnibus cōſanguineis mulieris. et ecōtra. Secundo differt inter affinitatem genus et gra/dus. Nam genus attenditur ſecundum plurifica/cionem carnalis cōmixtionis. Gradus vero a p̄/te ſanguinis et propagacionis. propter quod anti quitus dicebatur uſus. Mutat mixta genus. ſed generata gradum. Erant enim quondam tria ge/nera affinitatis Primum erat ex ſanguineitate ꝛ prima carnis mixtione. verbi gracia. Si frat̄ tu/us cōtraxiſſet cum magdalena. illa erit tibi affi/nis in primo genere. Secundū erat ex affinitate et ſecunda carnis cōmixtione. vt ſi magdalena fra tre tuo mortuo contraxiſſet cum martino. ipſe erit tibi affinis in ſecundo genere Tercium erat ex ſe cunda affinitate et tercia corporis commixtione ꝟ carnis. vt ſi martinus defuncta magdalena : con/traxiſſet cum iohanna. ipſa iohanna erit tibi terci a affinis in tercio genere. ꝛ ſic mixta mutabat ge nus. generata vero ſiue ꝓpagata mutabat gradū Nam ſi magdalena mortuo fratre tuo ex martino generaſſet filiam. illa filia ē tibi affinis in ſecūdo gradu quaſi neptis. et non in ſecundo genere. Ho die vero ceſſant illa genera preter primum. et fi/lia ex cognata tua ex alio viro nichil dicetur tibi

attinere. et ſic tercõ differt vtruꝫ mulier affinis
generet ex conſanguineo vel extraneo . nam ſi ge
neret ex cõſanguineo : ꝓles generata attinet tibi
gradu cõſanguinitatis . ſi vero ex extraneo : ꝓles
tibi attinet gradu affinitatis . vt dictum eſt ſecun
dum iura antiq̃ . ſcdm vero iura moderna nichil
tibi attinet proles illa . Hijs viſis tres regule ſūt
ponende . quarū prima eſt . ꝙ in primo genere af/
finitatis non licet contrahere vſqꝫ ad q̃rtum gra/
dum incluſiue . ſicut et de conſanguinitate dicit̄ .
Si autē velis cognoſcere quartū gradum . ſiue qs
ſit quartus gradus : recurre ad ꝑſonam mediāte
qua affinitas eſt cōtracta . et quoto gradu diſtas
ab illa : tāto gradu diſtas a perſona cui es affinis
vt ſi cōtraxiſti cuum muliere factus es affinis cō/
ſanguineis mulieris . et quoto gradu cōſanguine
us mulieris tue ſiue vxoris : tāto gradu eſt tibi af
finis . et ſi attinet vxori tue in quarto gradu affi/
nitatis ſeu cōſanguinitatis : attinet tibi ī quarto
gradu ꝑiter et econtra . Et ſicut non liceret vxori
tue contrahere cum tali ita nec tibi Scda regula ē
ꝙ ex quo cōſanguinitas cōtracta eſt mortua perſo
na . mediante qua eſt cōtracta nichilominꝰ manet
quia ſicut vinculū cōſanguinitatis eſt perpetuum
ſic et affinitatis Tercia regula ē ꝙ affinitas ñ ſo
lū cōtrahit̄ ꝑ coitū cōiugalē . ſed eciā ꝑ fornicariū.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De cognacione triplici · lvij ·

Videndum eſt de cognacione que diſtinguitur
triplex. ſcʒ carnalis. ſpiritualis. et legalis.
Et de ſingulis per ordinem eſt videndum. et p̄mo
de carnali. circa quam eſt ponenda primo triplex
diffinicio. ſcđo iūgenda eſt īplex regula. Videnđ
igitur p̄mo ē quid ſit cōſanguinitas. que ſic diffi
tur: eſt vinculum pſonarum ab eodem ſtipite deſ
cendencium carnali propagacione cōtractum. Se
cūdo videndū ē quid ſit linea. Eſt enim linea ordi
nata collectio perſonarum cōſanguinitate cōiunc/
tarum ab eodem ſtipite deſcendencium: diuerſos
gradus cōtinens. Et quia ordo poteſt attendi q̄ /
tum ad id qđ ſupra vel q̄tum ad id quod eſt infra
et ad id quod eſt iuxta. ſic tres aſſignantur linee.
quedam eſt aſcendēcium. in qua ſunt gradus iſti
pater et mater. auus et aua. proauus proaua. at
tauus attaua. Quedam eſt deſcendencium. in q̄
ſunt filius et filia. neptis et nepos. pronepos ꝓ
neptis. atnepos atneptis. Quedam eſt tranſuer
ſaliū. in qua ſunt duo fratres. filij duorū fratrū
Tercio videndum eſt quid ſit gradus diffinitiue
Gradus enim eſt habitudo perſonarum diſtanci/
um. qua cognoſcitur quota generis differencia du
e perſone differunt. ſiue diſtant inter ſe. Regula/
rum quidem duarum: prima eſt hec. ꝙ non licet

contrahere cum cõſanguinea vſqꝫ ad quartuꝫ gra/
dum incluſum. Secunda eſt ꝙ toto gradu perſo/
ne deſcendentes a ſtipite diſtant a ſeinuicem quo/
to diſtant a ſtipite. Tercia eſt qñ perſone ineq̈li/
ter diſtant a ſtipite. vt vna in ſecũdo gradu alia
in tercia linea in hoc linea conſaguinitatis et gra/
dus comparari debet ſecundum ſpecies magis r̃
motas. Circa cognacionem ſpiritualem primo vi/
dendum eſt quid ſit cognacio. Eſt autem cognacio
ſpiritualis propinquitas ſiue proximitas proue/
niens ex ſacramentali donacione vel ad illud tenci/
one. Secundo vidende ſunt eius differencie. que
ſunt tres. ſcilicet compaternitas que eſt inter pa/
trem ſpiritualem et patrem carnaleꝫ Paternitas
que eſt inter eum qui ſuſcepit et eum qui ſuſcipit̃
ſiue ſit maſculus ſiue femina. Fraternitas que ẽ
inter filium ſpiritualem et filium carnalem vniũ/
ſaliter et preciſe. Non enim ſe extendit niſi ad eũ
qui ſuſcipitur. Tercio videndum eſt quot modis
ſcilicet hec cognacio cõtrahitur. quia dupliciter ſci/
licet indirecte. vt cum aliquis fit compater alicu/
ius per actum cõiugis Directe vt cum aliquis fit
compater alicuius per actum proprium. vt quã/
do ipſe perſonaliter de fonte ſuſcipit filium alicu/
ius. Contrahitur autem hec cognacio per baptiſ/
mum cathecîſmum et cõfirmacionem. ſed per ca/
thecîſmum adeo exiliter vt vix ĩpediãt mr̃imoniũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

contrahendum. non autem dirimit iam cõtractũ. Cognacio legalis eſt proximitas proueniens ex adopcione. Triplex autem oritur cognacio ꝑ ad/opcionem. vna eſt quaſi deſcendencium que attenditur inter adoptantem et filiam vel neptem ad/optatam. et inter iſtos non poteſt contrahi matrimonium. Alia eſt quaſi a latere. que attenditur ĩter filium naturalem et filiam adoptatiuã. et iſti ꝗ diu ſunt in poteſtate patris non poſſunt matrimonio copulari. Alia eſt quaſi affinitas quedam. que attenditur inter adoptatum et vxorem adoptantis. vel inter adoptatem et vxorem adoptati. inter iſtos non poteſt matrimonium copulari Nota ꝙ carnalis cognacio ſumitur penes legem naturalem. ſpiritualis penes diuinam. legalis penes humanam. prima reſpicit bonum nature. ſecunda bonum gracie. tercia bonum fortune. prima corpus. ſecũda aĩam. tercia cõiunctũ.

Quarta pars tribus ſectionibus eſt cõtenta. Et prima de triplici differẽcia premij.

Poſtꝗ viſum eſt de bono inquantum tenet racionem meriti. videndum eſt de bono in/quantum tenet racionem premij. Circa quod tria ſunt videnda. ſcilicet triplicis premij differẽcia

vie expedientia gaudij ſufficiencia. Quantum ad
primum tenendum . ꝙ triplex premium legitur
in ſcriptura. ſcilicet premium qd̃ dicitur aurea .
Secundo premium qd̃ dicitur aureola Et premi/
um qd̃ dicitur fructus Aurea eſt merces incorrup
tibilis in eterna veritate et bonitate . Comꝑatur
autem talis merces auree ꝓpter tria . Aurea enī
eſt corona de auro . corona autem debetur filio re/
gis in qua eciam quantum eſt in ſe non eſt repe/
rire principium neqꝫ finem . et materia de qua
eſt. ſcilicet aurum Aurum inter cetera metalla eſt
maxime incorruptibile. premio igitur qd̃ dicitur
aurea : premiantur qui tranſeunt ad regni heredi
tatem . ad dei eternitatem. ad ſui incorruptibili/
tatem . hoc autem premium debetur cuilibet vir/
tuti et maxime redditur caritati et alijs virtuti/
bus racione caritatis Nam ſi finalis caritas amit/
tatur : illud premiū nulli ea carenti ac cuicumqꝫ
alteri virtuti datur ſiue redditur . Aureola vero
eſt gloria incorruptionis ſecundum ꝑfectiſſimum
actum trium virium anime in corpore ſiue in car
ne operantium . Tres quippe naturales potencie
ſcilicet Racōnalis. iraſcibilis et cōcupiſcibilis. in
actus perfectiſſimos reſpectu carnis egrediuntur
informate tribus virtutibus. ſcilicet prudencia .
fortitudine et temꝑancia . Temperancia habet
ſuum ꝑfectiſſimum et difficilimum actum qui eſt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſemper ſeruare carnem ſuam integram abſq̄ om̄i
contagione veneree actionis qđ faciunt virgines.
Fortitudo habet ſuum actum difficilimum quē
in corpore tranſfigit et exercet mediāte carne vt ē
mortem ſuſtinere ꝓ iuſticia et veritate qđ faciunt
martires racōne cuius debetur eis aureola marti
rum. Prudentia eciam habet actum difficilimum
quē tranſfigit et exercet in carne q̄ aggrauat ani/
mam et hic eſt docere alios in fide et moribus qđ
faciunt doctores racōne cuius debetur eis aureola
Aureola igitur virginum eſt gloria. de incorrup/
tione carnis atteſtante incorruptione mentis.
Aureola martirum eſt gloria de inuicta ſuſtinen/
tia mortis. vſq̄ adeo ꝙ aliquis ꝑſeuerauerit vſq̄
ad mortem pro fide et iuſticia pacienter. Aureola
predictorum eſt gloria de firmitate doctrine ad al/
terum ꝓlate. verbo. mente et exemplo. de hac Thi
mo. quarto dicit[2] Que eſt ſpes noſtra vt gaudium
noſtrum aut corona glorie nonne vos ante deum.
In ſignum huius triplicis aureole debite tribus
generibus ſaluandorum premittuntur in aliqui/
bus eccleſiis antiphone beate marie verſiculi pro
virginitate Antiphone beati pauli pro predicati
one. beati laurencii pro martirio. ¶ Et nota ꝙ
pro q̄tuor datis maximis. q̄ dat homo iuſtus deo
ab eo recipit quatuor dona maxima Nam ꝓ bona

voluntate informata caritate auream ſumit. ꝑ bo
na doctrina fidei et morum predicacione aureolã
ſumũt. et ſic tercio martires. et quarto virgĩes ſu
am. Premium quod dicitur fructus attendit̃ ſecũ
dum vnum predictorum. ſcilicet ſecundum conti/
nenciam virginalem. et diuerſificatur fructus ſe/
cundum ꝙ diuerſificatur continencia. Eſt autem
continencia cõiugalis abſtinens ab omni coitu il/
licito. non tamen ab oĩ coitu Huic reſpondet fruc
tus triceſimus . in quo eſt denarius . qui eter/
na ſignat. et ternarius triũ bonorum cõiugij. ſcili
cet prolis. fidei. et ſacramenti. que ad denariũ re/
feruntur. Eſt eciam continẽcia vidualis abſtinẽs
in carne corrupta ab omni coitu reſpectu tẽporis
et perſone cuiuſcumqꝫ a poſteriori tantũ. cui rſpõ
det fructus ſexagenarius in quo eſt denarius eter
na ſignans et ſenarius opm in quibus ꝓpter de/
narium eternorum debent vidue exerceri ſecũdũ
aplm̃ p̃ma. Thimo. v. quarum opus primum eſt
reddere vicem parentibus. ſcdm eſt inſtare et ob/
ſecrare oracionibus. Tercium eſt filios educare.
quartũ eſt pauperes in hoſpicio recipere. quintũ
pedes ſanctorum lauare. ſextum eſt tribulatis ad
miniſtracionem impendere. Eſt tercio cõtinencia
virginalis abſtinens in carne ĩcorrupta ab omni
coitu reſpectu cuiuſlibet temporis et perſone. cui
reſpondet fructus centeſimus. q̃ conſtat ex denaĩo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ex ſe ducto. Iſte quidem competit virginibꝰ. qui in terra manentes angelicam ducunt vitã. et tantum ſibi interius vacant propter bonum eternuꝫ quod eſt denarium in ſe ducere. Caſtitas cõiugal' bene excolit terram ſuam. viduales melius. optime virgines. Et nota ꝙ cum virginitas ſit ĩ carne corruptibili perpetue incorrupcionis meditacio: virginitas tria dicit. Primum eſt abſtinencia ab omĩ coitu illicito. ſecundum eſt ab omĩ coitu licito. tercium eſt integritas mentis et carnis. quãtum ad primum dicit virtutis habitũ. huic debet' aurea. quantũ ad ſecundum dicit virtutis ſtatũ. huic debetur fructus centeſimus. quantũ ad tercium dicit decorem. huic debetur aureola. Fructꝰ autem in virtutibus detminant ante ſe aureã. aureola vero preſuppõnit aureã Voluntati eĩ cõtinẽdi propter deum debetur aurea. ſed cum additur in carne incorrupta ſuperadditur ei aureola quia ſic eſt cõtinencia in ſuo ſummo. vlterius cum additur reſpectu cuiuſlibet temporis et ꝑſone debet' ei fructus cẽteſimuꝫ.

De expediencia ad premiũ. ij.

Sequitur videre de hijs que animam expediunt ad glorie complementum. Retardat' enim anima exuta quãuis gracia finali informata: dupliciter. ne totaliter feratur in deum ſcilicꝫ ꝑpter cremabile quod ſecum tulit. z ꝑpter corpꝰ

ſorium quod dimiſit. Contra primum expeditur
per eccleſie oraciones et ſuffragia viatorum. con/
tra ſecundum expeditur per cōſummacionem iuſ
titie ſiue per remuneracionem corporum reſump
torum. Primo igitur videamus qualiter aīabus
in purgatorio retardatis : valeāt ſuffragia viato
rum. et poſtea de reſurrectione mortuorum. Pro/
ſunt autem ſuffragia eccleſie defunctis. non qui/
buſcumqꝫ ſed mediocriter bonis. vtpote illis qui
ſunt in purgatorio. non valde malis. vt illis qui
ſunt in inferno. nec valde bonis vt illis qui ſūt in
paradiſo. ſed pocius eorum oraciones et merita ec
cleſie ſuffragantur. quia nobis adhuc miſeris mul
ta per eos beneficia impetrantur. Proſunt autēꝫ
ſuffragia ſic impenſa ſecundum maius et minus
vel pro diuerſitate meritorum in mortuis. vel ꝓ
ſollicitudine caritatis in viuis. Proſunt inqꝫ ad
penariam mitigacionem vel celeriorem liberacio/
nem. prout diuina prouidencia voluerit diſpenſa
re. Suffragia autem iſta precipue ſunt. ſcilicꝫ ſa
crificium. oracio. elemoſina. ieiunium Cum autē
per diuina munera. et propria merita necnon a/
liena ſuffragia anime tranſierunt ad gloriam an
gelorum. adhuc tamen ſecūdum ſanctos propter
naturalem inclinacionem ad corpus a cōtemplaci
one plena et fruicione perfecta retardantur. Vn/
de videndum eſt de reſurrectione. de qua tene. ꝙ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

omnium hominum corpora reſurgent in generali
iudicio. Non obſtante in eis diſtancia quantum
ad ordinem temporis ſed pocius ad ordinem dig/
nitatis. mali enim non in melius mutabuntur.
ſed in bonis natura ſeruabuntur. et vicia detra/
hentur. Omnes quippe reſurgent in corpore inte/
gro. plena etate et debita membrorum menſura
et eiſdem corporibus numero. et eiſdem partibus
conſtitutis. ſalua totius veritate nature. nō ſolum
quantum ad membra principalia et humiditatem
radicalem verū eciā ſaluis capillis et mēbris cete
ris q̄ ad corporis decenciam ꝑtinebunt. ita ꝙ in
quacumqꝫ partes ſiue arreas puluis humani cor/
poris diſperſus fuerit: ad eandē animam redibit
q̄ ipſum prius vt viueret et creſceret: animauit
Et quia electi debent eſſe conformes primogenito
mortuo. ſcilicet domino iheſu xpriſto in quo null9
fuit omnino defectus: neceſſe erit qđ ſi aliqđ mem
brorum deerat ſuppleatur. ſi aliqua ſuꝑfluitas
inerat auferatur et ſi aliq̄ membrorum deordinatio
corrigatur. Si ꝑuulus erat ad quātitatem etatis
xpriſti quā habebat ꝑuulus in rōne. ꝗuis non in
mole virtute diuina deducatur. Si decrepitus ad
xpriſti etatem deueniet Si gigas excedens ſi gna
nus deficiens ad menſuram congruā limitabitur
vt ſic omnes ſancti integri et perfecti occurrunt
in virū ꝑfectū in menſura etatis plenitudīs xpi

Erunt autem in corporibus electorū quatuor cō/
diciones nobiliſſime. que dicuntur dotes in q̃bus
cetera bona ĩcluduntur. que quidem dotes ſunt a/
gilitas. claĩtas. impaſſibilitas. ſubtilitas. que ſic
perficiunt corpus ꝙ ipſum ordinant ad anime ac
cionē que duplex eſt. ſcꝫ cognicō et dilectio Clari
tas ordinem habet ad cognicōem. Alie tres ad di/
lectionem. Conſiſtit autem dilectio que eſt delec/
tacio magna in coniunctione cōuenientis cum con
ueniente. Eſt igitᷣ agilitas vt anima cōiungatᷣ de
o. Impaſſibilitas vt nō retrahatᷣ. ſubtilitas vt ni
hil interponatur inter diligentem et dilectū. Po
teſt aūt ſufficiencia ſic ſuĩ ſcd̃m cauſam materialē
Corpus humanū quatuor habet defectus propter
quatuor elementa ex q̃bus cōſiſtit Ab aqua habet
paſſibilitatem: que eſt elementū fluidum. contra
hunc defectum habet ĩpaſſibilitatē. A terra habet
opacitatem. cōtra quam habet claritatē. Ab igne
qui cōſumit: habet animalitatē. ſcd̃m quam indi
get alimonijs. et reddit ponderoſum. cōtra quem
defectum habebit agilitatē. Ab aere qui cedit cuili
bet impellenti: habet infirmitatē. cōtra quā ha/
bebit ſubtilitatē ſiue penetrabilitatez per quā cor
pori glorioſi erit peruium omne durū. Patet eciā
ſufficiencia aliter. Nā cū ſcd̃m aliquos ĩ corpe no
ſtro natura ſit celeſtis conſilians. et elementaris.
modo elementaris predominatur. ſed poſt dñabitᷣ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

celeſtis q̄ eſt natura lucis. et hec erit ſicut forma cō
pletiua corporis Et quia lux habet iſtas quatuor
proprietates ſicut patet in radio. ſcꝫ claritatē q̄ il
luminat. impaſſibilitatē. quia nichil eam corrū/
pit. Agilitatem quia ſubito ſpaciū pertrāſit pene
trabilitatem quia omnia intrat. Ideo predn̄ante
in corpore noſtro humano iā glorioſo natura iſta
habebit proprietates cōſequentes ipſam. Itē no/
ta ꝙ dotes corporis habent eſſe ab īfluēcia anime
in corpus. Aīa autē influit in corpus dupliciter.
ſcilicet vt perfectio ⁊ vt motor Vt perfectio anima
glorioſa influit viuificādo vita īmortali Vt motor
influit mouēdo motu infatigabili. qꝛ igitᷣ viuifi/
cat vita neceē eſt ēē in corpe diſpoſicionē ad vitā hn̄
te. Et hec eſt lucis habundancia et claritas. qꝛ ve
ro vita īmortali neceſſe eſt corpus habere diſpoſi/
cōem ad īmortalitatē. et ita eſt īpaſſibilitas. quia
vero motu infatigabili mouet iō oportet ꝙ nichil r̄
ſiſtat. et ideo ſubtilitas. oportet eciam ꝙ nichil re
tardet. et ſic agilitas. Auguſtinus de ciuitate dei
xxij. Aberit a corporibus noſtris omnis deformi
tas. oīs infirmitas. oīs tarditas oīs corruptio. ō
nis deformitas per claritatem. oīs tarditas ꝑ agi
litatē. oīs infirmitas per ſpūalitatē. oīs corrupci
o per īpaſſibilitatē. i. Corin. xv. Seminatᷣ in cor
ruptōe reſur. in incor. ecce īpaſſibilitas. Semina
tur in ig. reſur. in gloria. ecce claritas. Seminatᷣ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in infirmitate ſurgꝫ in ỽtute. ecce penetrabilitas
Seminat᷑ animale. ſurget ſpūale. ecce agilitas.

De ſufficiencia gaudij. iij.

TAm ad gaudij ſufficienciam eſt ultimo trā/
ſeundum. quare nota ꝙ gaudium ſufficiēs
ꝑficit᷑ in tribus dotis aīme. que ſunt apta viſio ſū
mi veri. ſecura tencio ſūmi ardui. perfecta dilecti
o ſūmi boni. In ꝑmo perficitur rōnalis. in ſecun/
do iraſcibilis. in tercio concupiſcibilis. primum
eſt premium fidei. ſecundum eſt premiū ſpei. terci
um eſt premiū caritatis. Sunt enim quidam ter/
narij in ſuperiori facie aīme. quibus ab ymo ſui ꝑ
uenit et quieſcit vſqꝫ ad ſummū dei. Sunt autem
tria ſubiecta ſcꝫ tres potencie naturales. ſcꝫ ratio
nalis. cōcupiſcibilis. iraſcibilis. que tanꝙ funda
menta bonis ſpūalibus ſubſternuntur. Sūt eciā
tres habitus virtutum theologicarū. ſcꝫ fidei. ſpei
caritatis. que a deo gratis ad informacionē triū
viriū predictarum infunduntur ꝛ quibus ipſe po
tencie diriguntur. Sunt eciam tres actus qui a ꝑ̄
dictis potēcijs mediantibus tribus habitibꝫ ſuꝑ̄
dictis ſcꝫ virtutibꝫ theologicis eliciunt᷑ ſcꝫ credere
aſſenciendo ſūme veritati propter ſe et ſuꝑ oīa.
Diligē complectendo ſūmam bonitatē propt̄ ſe et
ſuper omnia. Sunt tria obiecta que ad tres actꝫ
egredīetes a tribus potencijs virtute trium habi/
tuum terminantur. Iſta autē obiecta ſunt veritas

increata. maieſtas ſūma. et bonitas immenſa. ita
ꝙ ſummū verum eſt obiectum fidei. ſūmū arduū
eſt obiectū ſpei. ſūmū bonum eſt obiectū caritatis.
Verū inq̄ ſub rōe veritatis. arduum ſub rōe ar/
dui. bonuȝ ſub raciane boni. et reſpiciunt hec oīa
ſtatū et meritum viatcrū. Sunt cciam tria p̄mia
ſcȝ cognicio ſiue intelligencia veritatis infallibil'.
poſſeſſio ſiue perman encia dignitatis inamiſſibi
lis. dilectio ſiue complacencia bonitatis infaſtidi/
bilis. et ſic poteſt colligi ex predictis ꝙ in gloria
celeſti erit t̃plex p̄miū. ſcȝ ſubāle. cōſubāle et acci
dentale. Subſtanciale ex parte anime cōſiſtit ī de
i viſione aperta. dei tencione ſecura. dei dilectione
perfecta. et hoc eſt prima ſtola. Conſubſtāciale ex
parte corporis cōſiſtit in claritate. in impaſſibili/
tate. in agilitate. et ſubtilitate. et hec eſt ſecūda ſto
la. Accidentale conſiſtit in tribus aureolis. que n̄
ſunt omnium ſaluandorum.

¶ Explicit dn̄i Bonauenture centiloquium
opus ꝑutile ʒwollis impreſſum. deo grās

Pr. Th. II. 109

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf